Bhakti-Yog-Tatwamu

(Telugu)

విషయసూచిక

1.	ప్రత్యక్షముగా పరమాత్మను దర్శించు ఉపాయము	5
2.	మర్యాదా పురుషోత్తముడగు శ్రీరామచంద్రుని గుణములు - చరిత్ర	11
3.	పరమాత్మను పొందుటకు శ్రద్ధ - విశ్వాసము - తీవ్రమైన కోరిక - శరణుజొచ్చుట.	48
4.	ఈశ్వర సాక్షాత్కారమునకు నామజపమే అన్నిటికంటెను అత్యుత్తమమైన సాధనము	59
5.	సత్సంగము - భగవద్భక్తుల లక్షణములు - వాటి యొక్క మహిమ, ప్రభావము (ఉదాహరణములు)	76
6.	భగవత్సాక్షాత్కారమును పొందుట సులభమే	92
7	పరమాత్ముడగు శ్రీకృష్ణుని ప్రభావము	97
8.	నామము, రూపము, లీలలు, పరమధామము	112
9.	భక్తుడగుటకు సులభసాధనము	140
10.	అనన్యభక్తియొక్క స్వరూప రహస్యములు	168
	అనుబంధము	
1.	ధర్మము	181
2.	బాలకులకు హితబోధ	188

❖ ❖ ❖

నివేదన

శ్రీజయదయాల్ గోయంద్‌కాగారి ప్రవచనములనుండి జ్ఞానయోగము, కర్మయోగము, భక్తియోగములను గూర్చి వివరణాత్మకముగా లభించిన వ్యాసములు ఇదివరలో మేము వేర్వేరుగా ప్రచురించియున్నాము. భక్తుల కోరిక ననుసరించి మూడు మోక్షసాధనమార్గములను గూర్చి సంగ్రహముగా "భక్తియోగతత్త్వము" అను పేర హిందీలో ప్రచురించబడినది. ఆ హిందీపుస్తకమునకే ఇది ఆంధ్రానువాదము. సరళమైన భాషలో అనువదించిన శ్రీగండ్లూరు నారాయణగారికి మా ధన్యవాదములు.

ఇందు భక్తిస్వరూపము, మహిమ, రహస్యము మున్నగు విషయములేగాక, భక్తుల లక్షణములు, మహిమాప్రభావములు, నామజపము, ధ్యానము, స్మరణము, సత్సంగము, స్వాధ్యాయము, శ్రద్ధ, ప్రేమ, శరణాగతి మున్నగు భక్తిసాధనములు వివరించబడినవి. అట్లే భగవంతుని నామము, రూపము, లీలాధామము, గుణములు, ప్రభావము, తత్త్వము, రహస్యము, స్వభావము మున్నగు అనేక విషయములు విశదీకరించబడినవి.

జ్ఞానయోగము, కర్మయోగము, అష్టాంగయోగము అను సాధనముల కన్న భక్తియోగము మిక్కిలి సులభోపాయము. బాలురు, వృద్ధులు, యువతీ, యువకులు అందరునూ ఈ మార్గమును అనుసరించి భగవత్సాక్షాత్కారమును పొందగలరు.

ఈ విషయములనన్నింటినీ పాఠకులు పఠించి, ఆకళింపు చేసికొని, ఆచరించి, సంసారసాగరమునుండి తరించి, మోక్షసామ్రాజ్యమును పొందగలరని మా ఆశాభావము.

ఇట్లు

ప్రకాశకులు

భక్తియోగ తత్త్వము

1. ప్రత్యక్షముగా పరమాత్మను దర్శించు ఉపాయము

భగవంతుడు ఆనందమయుడు. ఆ స్వామిని ప్రత్యక్షముగా దర్శించుటకు నిజమైన భక్తియే అన్నిటికంటె ఉత్తమమైన ఉపాయము. ఆ భక్తి ఎట్లు ఉండవలయును? ఎట్టి భక్తికి ఆ ప్రభువు ప్రత్యక్షమై దర్శనమిచ్చును? ఈ విషయమున నేను కొంత నివేదింపదలచుకొనుచున్నాను.

అనేక విఘ్నములు ఎదురైనప్పటికిని ధ్రువునివలె భగవంతునిధ్యానములో నిశ్చలుడై యున్నచో ఆ దేవదేవుడు అతనికి ప్రత్యక్షమై దర్శనమిచ్చును.

శ్రీహరిని జపించిన మహాభక్తుడగు ప్రహ్లాదునివలె మనము రామనామమును ఆశ్రయించి, ఎన్నికష్టములెదురైనను సంతోషముతో సహించుటకును, నిశితమైన ఖడ్గమునకు తలను బలియిచ్చుటకును సిద్ధము కావలెను. అట్టివానికే భగవంతుని సాక్షాత్కారము కలుగగలదు.

ఆ దేవదేవుని (రాముని) సేవించుట కొఱకు లక్ష్మణుడు తన భార్యను, సకలైశ్వర్యములను, రాజ్యభోగములను పరిత్యజించెను, ఆయన వెంట వనములకు వెళ్లెను. తన సర్వస్వమును ఆ ప్రభువునకు సమర్పించి సేవించిన లక్ష్మణస్వామికి ఆ పరంధాముడు ప్రత్యక్షముగా దర్శనమును ప్రసాదించెను.

ఋషికుమారుడగు సుతీక్ష్ణుడు పరమాత్మధ్యాసలో నిమగ్నుడై తన సర్వస్వమును మరచిపోవుచుండెను. ప్రేమోన్మత్తుడగుచుండెను. తానేమి చేయుచున్నాడో తనకే తెలియని స్థితిలో ఉండెను. ఆయనకు పరమాత్మ తప్ప ఇంకొక ధ్యాసయే లేదు. అందువలన సుతీక్ష్ణునకు భగవంతుని దర్శనము లభించెను.

శ్రీరామునిరాక పరమశ్రేయోదాయకము. ఆ శుభవార్తను విన్న సుతీక్ష్ణుని స్థితి విలక్షణముగనుండెను. తులసీదాస స్వామి దీనిని మిగుల గొప్పగా వర్ణించెను. ఆ శబ్దములు మనస్సును ప్రభావితము చేయునవి. రామచరిత మానసమునందు శంకరభగవానుడు ఉమాదేవితో ఇట్లు పలికెను.

సుతీక్ష్ణుడు భగవంతుని స్వభావమును స్మరించుచు ఆనందమగ్నుడై ఇట్లనుకొనెను. "సంసారబంధములనుండి విముక్తిని ప్రసాదించు ప్రభువు యొక్క ముఖకమలదర్శనమువలన నేడు నా కన్నులు సార్థకము లగును." (శివుడు పలుకుచున్నాడు) "భవానీ! జ్ఞానియైన సుతీక్ష్ణముని సంపూర్ణముగ భక్తిపరవశుడాయెను. అతని తన్మయత్వము వర్ణనాతీతము. అతడు దిశలను, మార్గమును మరచిపోయెను. తానెవరో తన గమ్యమేమిటో అను విషయము అతని స్మృతిలో లేదు. ఒక్కొక్కసారి వెనుకకు మరలిపోవును. మరల ముందుకు నడుచును. మరియొక తరి ప్రభువుగుణములను కీర్తించుచు నాట్యము చేయును. ముని భక్తిపారవశ్యములో మునిగిపోయెను. శ్రీరామచంద్రుడు ఆ సుతీక్ష్ణుని ప్రేమోన్మత్తదశను ఒకచెట్టు చాటుననుండి గమనించెను. భవబంధములను తొలగించు శ్రీరాముడు ఆ ముని ప్రేమాతిశయమునకు ముగ్ధుడై అతనిహృదయమునందే ప్రకటితుడాయెను. సుతీక్ష్ణుడు ఆ రామచంద్ర ప్రభువును దర్శించి మార్గమునందే నిశ్చలుడై కూర్చుండెను. అతని తనువు పులకించి పనసపండువలె కంటకితమాయెను. అప్పుడు శ్రీరాముడు అతని సరసనచేరి తన భక్తుని ప్రేమవిహ్వలస్థితిని చూచి మిక్కిలి ప్రసన్నుడాయెను."

(రా.మా. అరణ్య. దో. 9/5-9)

"రామచంద్రప్రభువు సత్పురుషులకు ప్రియమైనవాడు. సేవకుల దుఃఖమునకు, దారిద్ర్యమునకు దావానలమువంటివాడు (వాటిని రూపుమాపువాడు). అట్టి ప్రభువు మునిగణముల చెంతకు వేంచేసెను. ఆయన నాకు ప్రాణసముడు. ఓ బ్రాహ్మణులారా! మునులారా! లేచి ఆ ప్రభువును దర్శింపుడు."

ఆంజనేయునకు రామచంద్రునియెడగల భక్తిశ్రద్ధలు అపారములు. ఆయన ప్రేమవిహ్వలుడు. ఆ మారుతి ప్రభువును శరణుజొచ్చిన తీరు భక్తిపారవశ్యమునకును, తన్మయతకును నిదర్శనము. ఆ స్వామికి పరమాత్మయొక్క ప్రత్యక్షదర్శనము లభించెను.

భరతుడు శ్రీరామదర్శనముకొరకు అనుభవించిన వేదన నిరుపమానము. ఆయన ప్రేమస్వరూపుడు. మహానుభావుడగు భరతునకు ప్రత్యక్షముగా భగవద్దర్శనము కలిగెను. పదునాలుగు సంవత్సరముల వనవాసము యొక్క గడువు ముగియుచుండగా ఆయనస్థితి అత్యంత విలక్షణముగా అతిదీనముగా నుండెను. దీనిని తులసీదాసు మిగుల చక్కగా వర్ణించెను.

"నా ప్రాణములకు ఆధారమైన వ్యవధి ఒక్కదినము మాత్రమే మిగిలియున్నది". ఇట్లు ఆలోచించుచుండగనే భరతుని మనస్సు మిక్కిలి దుఃఖాక్రాంతమైనది. "స్వామి ఇంకను రాకుండుటకుగల కారణమేమి? నన్ను కుటిలునిగా భావించి మరచిపోయెనా? శ్రీరామునిచరణకమలములను ఆశ్రయించుకొనియున్న లక్ష్మణుడు ఎంత ధన్యుడు? ఆహా! ఎంతభాగ్యశాలి! ప్రభువు నన్ను కపటిగాను, కుటిలునిగాను భావించి యుండవచ్చును. అందువలననే అతడు నన్ను తనతోబాటు తీసికొనిపోలేదు. నా కృత్యములను ఆయన తన మనస్సులో పెట్టుకొన్నచో ఎన్ని కల్పములవరకైనను నాకు నిష్కృతి ఉండదు. కాని ప్రభువు తన సేవకుల దోషములను ఎన్నడును లెక్కింపడు. అతడు దీనజనబంధువు. ఆయన స్వభావము అతి కోమలము. శ్రీరామచంద్రప్రభువు తప్పక రాగలడని నా మనస్సు విశ్వసించుచున్నది. ఏలనన అన్నియు శుభశకునములే అగుచున్నవి. కాని గడువు ముగిసిన పిమ్మట కూడ నేను ప్రాణములతో మిగిలియున్నచో నావంటి అధముడెవ్వడును ఉండడు, ఉండబోడు". (రా.మా. ఉ.కాం. దో. 1 క.ఖ)

భరతునిమనస్సు శ్రీరామునివిరహసముద్రమున మునిగిపోవుచుండగా రక్షించుటకు వచ్చిన ఓడవలె హనుమంతుడు బ్రాహ్మణవేషముతో అచటికి వచ్చెను. దుర్బల శరీరుడై, జటామకుటధారియై, నిరంతరము "రామరామ" అని జపించుచు, అశ్రువులనుగార్చుచు, కుశాసనముపై కూర్చున్న భరతుని ఆంజనేయుడు చూచెను. (రా.మా. ఉ.కాం. దో.1/క, ఖ)

భక్తుడగు మారుతి భరతుని కలిసెను. వారిరువురిమధ్య సంభాషణ జరిగెను. శ్రీరామచంద్రుడు భరతుని కలిసికొనిన సమయమున గోస్వామి తులసీదాసు ఇట్లు వర్ణించెను. పరమేశ్వరుడగు శివుడు పార్వతీదేవితో ఇట్లు నుడివెను.

"కమలములవంటి శ్రీరామునికన్నులనుండి ప్రేమాశ్రువులు ప్రవహింపసాగెను. శరీరము పులకించెను. ముల్లోకములకును స్వామియైన శ్రీరామచంద్రప్రభువు తన తమ్ముడగు భరతుని అత్యంతప్రేమతో హృదయమునకు హత్తుకొనెను. సోదరునితో కలియుసమయమున ఆ ప్రభుశోభను వర్ణించుట నాతరముగాదు. ప్రేమవాత్సల్యములు ఆకృతిదాల్చినట్లుండెను. దయానిధియైన స్వామి భరతుని కుశలప్రశ్నలడిగెను. కాని ఆనందపారవశ్యముచే భరతునినోట మాట రాలేదు (శివుడు పల్కుచున్నాడు) పార్వతీ! వినుము. భరతుని సుఖము (ఆనందము) మనోవాక్కులకు అతీతము. అది అనుభవైకవేద్యము. భరతుడు పలికెను "కోసలాధీశా! నన్ను ఆర్తునిగా గుర్తించి, దర్శనమొసంగినారు. కావున నేను ఇప్పుడు కుశలినే. విరహసముద్రములో మునిగిపోవుచున్న నన్ను కృపాళువులై మీరు చేయూతనిచ్చి కాపాడితిరి!! (రా.మా. ఉ.కాం. దో.4, ఛంద్ 1-2)

అక్రూరుడు అభిమానప్రతిష్ఠలను వదలిపెట్టి, భగవంతుని చరణకమలముల జాడలు పడిన (అడుగులు పడిన) ధూళియందు పొర్లుచుండెను. ఆయనకు పరమాత్మునియొక్క ప్రత్యక్షదర్శనము లభించెను.

పదాని తస్యాఖిలలోకపాలకిరీటజుష్టామలపాదరేణోః ।
దదర్శ గోష్ఠే క్షితికౌతుకాని విలక్షితాన్యబ్జయవాంకుశాద్యైః ॥
తద్దర్శనాహ్లాదవివృద్ధసంభ్రమః
ప్రేమ్ణోర్ధ్వరోమాశ్రుకలాకులేక్షణః ।
రథాదవస్కంద్య స తేష్వచేష్టత
ప్రభోరమూన్యంఘ్రిరజాంస్యహో ఇతి ॥
దేహంభృతామియానర్థో హిత్వా దంభ భియం శుచమ్ ।
సందేశాద్యో హరేర్లింగదర్శనశ్రవణాదిభిః ॥
(శ్రీమద్భా. 10/38/25, 26, 27)

రాజా! లోకపాలకులందరు తమతమ కిరీటములచే శ్రీకృష్ణుని విమలపాదరేణువులను సేవించుచుందురు. అక్రూరుడు గోష్ఠమున

మహాత్ముడగు ఆ శ్రీకృష్ణునిచరణములను చూచెను. అవి పద్మయ వాంకుశాదులచే చిహ్నితములు, పృథ్వికి అలంకారరూపములు. అప్పుడీపాదపద్మ దర్శనముచే ఆయన ఆనందమునకు అవధులు లేకుండెను. ఆయనమనస్సున సంభ్రమము అనగా చాంచల్యము కలిగెను. ప్రేమపారవశ్యముచే శరీరము గగుర్పాటు చెందెను. అశ్రుబిందువులచే నయనములు కప్పివేయబడెను. అప్పుడు ఆయన రథమునుండి దిగి "ఆహా! ఇవి ఆ ప్రభువుయొక్క పాదపద్మములముద్రలు పడిన ధూళి రేణువులు" అని పలికి వానిపై పొర్లాడెను. రాజా! దేహధారులు గురూపదేశమును అనుసరించి, దంభమును, భయమును, శోకమును వీడవలెను. పరమాత్ముని యొక్క దివ్యరూపమును దర్శింపవలెను - ఆయనగుణములను శ్రవణము చేయవలెను. అక్రూరునివలె ఆ స్వామిని సేవించినచో ఆయనవలె మనము గూడ దైవానుగ్రహమునకు పాత్రులము అగుదుము.

గోపికలవిశుద్ధమైన ప్రేమభావమును చూచి ఉద్ధవుడు జ్ఞానమును, యోగాభిమానమును పరిత్యజించెను. ఆయనవలె ప్రేమ విహ్వాలుడైనవానికి భగవంతుడు సాక్షాత్కరించును.

రుక్మిణీదేవి శ్రీకృష్ణునివియోగమును భరింపలేక ఒక్కక్షణకాలమును సైతము ప్రళయముతో సమానముగ గడిపెడిది. ఆయనకొఱకు ఆమె హృదయవిదారముగ విలపించెడిది. అట్లు ఆ పరమాత్మను కలియుటకై పరితపించువారికి భగవంతుడు ప్రత్యక్షదర్శనమొసగును. మయూరధ్వజుడు మహాత్ములఆజ్ఞలను అమలుపరచుటయందు తత్పరుడు. సమయము వచ్చినప్పుడు అతడు తన కుమారునితలను ఖండించుటకు కూడ సందేహించలేదు. అట్టి ఆత్మసమర్పణము చేసికొను భక్తులకు పరమాత్ముడు తప్పక తన సాక్షాత్కారమొసగును.

శ్రీనరసీమెహతా సిగ్గును, అభిమానమును, గొప్పతనమును (ఆడంబరమును), భయమును వదలి ఆ సర్వేశ్వరుని గుణములను గానము

చేయుటయందు నిమగ్నుడై విహరించెడివాడు. అందువలన అతనికి పరమాత్ముడు ప్రత్యక్షముగా లభించెను.

"బి.ఏ", "ఎమ్.ఏ", "ఆచార్య" మొదలగు పరీక్షలకుమాదిరిగా భక్తప్రహ్లాదునివలె నవవిధభక్తి[1] రీతులు అనెడి నిజమైన పరీక్షయందు ఉత్తీర్ణుడైనవానికి భగవంతుని ప్రత్యక్షదర్శనముప్రాప్తమగును. పరమాత్ముడు కేవలము దర్శనమిచ్చుటయే కాక ద్రౌపది, గజేంద్రుడు, శబరి, విదురుడు మొదలగువారు ప్రేమతో అర్పించిన వస్తువులను ఆ స్వామి స్వయముగా స్వీకరించెను.

పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి ।
తదహం భక్త్యుపహృతమ్ అశ్నామి ప్రయతాత్మనః ॥

(గీత. 9/26)

నిర్మలబుద్ధితో, నిష్కామభావముతో పరమభక్తునిచే సమర్పింపబడిన పత్రమునుగాని, పుష్పమునుగాని, ఫలమునుగాని, జలమును గాని, నేను ప్రత్యక్షముగా (స్వయముగా) ప్రీతితో[2] స్వీకరింతును.

కనుక సకలజీవులు పరమప్రీతితో మిగుల ఉత్కంఠతతో ఆ దేవదేవుని దర్శించుటకు వ్యాకులతను పొందవలయును.

❖ ❖ ❖

---

1. **శ్రవణం కీర్తనం విష్ణోః స్మరణం పాదసేవనమ్ ।**
అర్చనం వందనం దాస్యం సఖ్యమాత్మనివేదనమ్ ॥

(శ్రీమద్భా. 7/5/23)

పరమాత్ముడగు విష్ణువుయొక్క నామరూపగుణముల, ప్రభావాదుల శ్రవణము, కీర్తనము, స్మరణము చేయుట, పరమాత్ముని చరణసేవ చేయుట, పూజించుట, ప్రణమిల్లుట, దాసభావముచే, సఖ్యభావముచేత సేవించుట, ఆత్మసమర్పణము చేసికొనుట ఇవి తొమ్మిది విధములైన భక్తిరూపములు.

2. భక్తితో పెట్టిన పట్టెడన్నము చాలు – అని గదా! వేమన శతకము.

2. మర్యాదాపురుషోత్తముడగు శ్రీరామచంద్రుని గుణములు - చరిత్ర

శ్రీరామచంద్రుడు మర్యాదాపురుషోత్తముడు. ఆ పరమాత్ముని నామము, రూపము, గుణములు, లీలలు అద్భుతములు. ఆ స్వామిని ఆరాధించు వారిలోగల భక్తిప్రపత్తులు, వాటి ప్రభావములతో విలసిల్లు కథలు అమృత మయములు. వాటిని వినుట, చదువుట, మననము చేయుట మొదలగు వాటివలన మనకు మిగుల శ్రేయస్సు చేకూరును. మనము ఎల్లప్పుడును ఆ ప్రభువుయొక్క రూపమును మనస్సునందు నిలుపుకొన వలయును. ఆ దేవదేవుని గుణములను, చరిత్రలను మనస్పూర్తిగా తలంచుకొనుచుండ వలయును. ఆయన వచనములు ఆదర్శప్రాయములు. వాటిని పరమధర్మములనుగా తలపోయవలయును. అట్లు భావించి వాటిని ఆచరించు పుణ్యాత్ముల విషయమున ఇక చెప్పవలసినదేమున్నది? అట్టివారిని దర్శించుట, స్పృశించుట, భాషించుట అనునవి అదృష్టఫలములు. అట్టి సౌభాగ్యము గలిగిన మనుజుడు మిక్కిలి ధన్యుడు.

"మేము భగవంతుని నామమును అనేకదినములనుండి జపించు చున్నాము. ఐనను మాకు అంతగా ప్రయోజనము కలుగలేదు" - అని కొందరు సోదరులు చెప్పుచుందురు. దీనికి సమాధానము ఇట్లు చెప్పబడినది. భగవంతునినామమహిమ మిగుల అపారమైనది. దానిని ఎంత గానము చేసినను అది తక్కువయేయగును. ఆ భగవన్నామమును జపించువారికి ఆశించిన ప్రయోజనము కనిపించకపోవుటకు వారొనర్చిన [1]పది

---

1. నామాపరాధములు.

1. సత్పురుషులను నిందించుట. 2. శ్రద్ధలేనివారికి నామమహిమను చెప్పుట. 3. శ్రీమహావిష్ణువునకును, శంకరభగవానునకును మధ్య భేదబుద్ధిని కలిగియుండుట. 4. వేదముల యందు ప్రమాణబుద్ధి లేకుండుట. 5. శాస్త్రముల యందు అశ్రద్ధను చూపుట. 6. గురువునందు శ్రద్ధ చూపించకుండుట. 7. నామమాహాత్మ్యమునందు అర్థవాదమును కల్పనచేయుట. 8. శాస్త్రములు నిషేధించిన కర్మలను ఆచరించుట. 9. నామము నాధారముగ చేసికొని శాస్త్రములందు చెప్పబడిన కర్మలు పరిత్యజించుట. 10. ఇతర ధర్మములతో పరమాత్ముని నామమహిమను పోల్చుచు వాటిమధ్య తారతమ్యములను చూచుట.

నామాపరాధములే ప్రధాన కారణములు. వాటిని పరిత్యజింపవలయును. ఆ పది అపరాధములను దూరముచేసికొని జపించుటవలన శాస్త్రములలో చెప్పబడిన నామజపఫలము తప్పక ప్రాప్తించును. ఆ భగవన్నామమును అట్లు జపించువారికి ప్రత్యక్షముగా తగిన ఫలము ప్రాప్తించుననుటలో ఏమాత్రము సందేహములేదు. పూర్తిగా భక్తిశ్రద్ధలు కలిగి, ఈ విషయముల మీదనే ధ్యానముంచి అర్థవంతముగా నామమును జపించవలయును. అట్టివానికి భగవత్సాక్షాత్కారము, పరమానందము మిక్కిలి త్వరగా ప్రాప్తమగును. భగవన్నామమును జపించుచు పరమాత్ముని స్వరూపమును ధ్యానించుచుండ వలయును. అది అమృతమయము, దివ్యము. అప్పుడు అతనికి ఆ పరంధాముని దివ్యగుణప్రభావములు ప్రతిక్షణము స్మృతిపథమున మెదలు చుండును. అయితే 'వైరాది భావములతో సేవించినను దైవానుగ్రహము లభించును' - అని యనుట. ఆ దివ్యస్మృతి అపూర్వము, అనిర్వచనీయము. అది భక్తిశ్రద్ధలను, ఆనందమును కలుగచేయుచుండును. తులసీ రామాయణము నందు నామమహిమ ఇట్లు ప్రస్తావింపబడినది.

"నామస్మరణను భక్తిభావముతోగాని, వైరభావముతోగాని, క్రోధముతోగాని, అలసత్వముతోగాని ఏ రీతిగా చేసినను దాని ప్రభావమున అంతటను, అన్నింటను హితమే చేకూరును". (రా.మా. బా.కాం. దో. 27-1)

"ఐతే ఆ దేవదేవుని నామమును భక్తిశ్రద్ధలతో జపించినచో దాని ఫలితము తప్పక లభించును. కాని భక్తిశ్రద్ధలు లోపించినచో ఆ ఫలము లభించదు. 'ఇది ఎట్లు సమంజసమగును?' - అను ప్రశ్న ఉదయించును. దీనికి సమాధానముగ పెద్దలు ఇట్లు చెప్పిరి. భక్తిభావముతోగాని, వైరభావముతోగాని (భావము - కుభావము) ఏవిధముగనైనను నామజపము చేసినచో దానివలన అన్ని దిశల యందును శుభము జరుగును. ఈ విషయమును గురించి శ్రద్ధ వహించ వలయును. అట్లు శ్రద్ధ వహించనిచో ఉత్తమఫలితము ఎట్లు లభించగలదు? ఎవరైనను ఇట్లు చెప్పవచ్చును. "ఆలోచించుట ద్వారా మనము

శ్రద్ధ వహించెదము. కాని మనస్సు దీనిని స్వీకరించదు. ఈ పరిస్థితిలో మనమేమి చేయగలము?" దీనికి సమాధానము ఇట్లు చెప్పబడినది. ఇది బుద్ధికి సంబంధించినది. ఆలోచనద్వారా దృఢమైన విశ్వాసముతో ఆ దివ్యనామమును జపించుచుండవలయును. పరమాత్మునిమీద నమ్మకముండుట వలన నామముయొక్క జపప్రభావముచేత మున్ముందు సంపూర్ణమైన భక్తిశ్రద్ధలు తమంతట తాముగా కుదురుకొనగలవు. కాని అర్థవంతముగా జపమొనర్చినచో శీఘ్రముగా పరమానందము ప్రాప్తించగలదు.

"మనము ఎన్నో సంవత్సరములనుండి భగవంతుని దర్శించుటకు మందిరములకు వెళ్లుచున్నాము. కాని మనకు విశేషమైన ప్రయోజనమేమియు కలుగలేదు. దీనికి కారణము ఏమైయుండవచ్చును?" అని చాలమంది సోదరులు పలుకుచుందురు. దీనికి సమాధానముగ రెండు కారణములు చెప్పబడినవి. విశేష ప్రయోజనము ఏదియు లేదనుటకు ఈ రెండు కారణములు కన్పించును. మొదటిది శ్రద్ధాభక్తులు లోపించుట, రెండవది - పరమాత్ముని విగ్రహములను దర్శించుటలోగల రహస్యము తెలియకపోవుట. మందిరమునందు భగవంతుని దర్శించుటలోగల పరమార్థమును గూర్చి ఇట్లు చెప్పబడినది. పరమాత్ముని రూపలావణ్యములను, గుణప్రభావములను, చరిత్రలను స్మరించవలయును. మననము చేయవలయును. ఆయన చరణములకు తననుతాను సమర్పించుకొనవలయును. కాని అట్లు జరుగుటలేదు. ఆ స్వామిని దర్శించుటయందలి పరమార్థమును, ప్రభావమును తెలిసికొనుట యందు కలిగిన లోపమే దీనికి కారణము. మందిరమునకు వెళ్లి భగవంతునిస్వరూపమును, గుణములను స్మరించు చుండవలెను. ఆ దేవదేవుని ప్రార్థించవలెను. దానివలన ఆయనమధుర స్వరూపమును గూర్చిన చింతన మనస్సునందు ఎల్లప్పుడును నిలిచియుండును. ఆ పరంధాముని ఆదర్శలీలలకు, ఆజ్ఞలకు అనుగుణముగా మన ఆచరణ జరుగుచుండవలయును. అట్టివారికి ఆ పరబ్రహ్మ పరమేశ్వరుని కృపవలన మిగుల శీఘ్రముగా ప్రత్యక్షముగా శాంతి లభ్యమగును. అట్టివారు దేహమును పరిత్యజించిన తరువాత పరమగతిని పొందుటలో సందేహమునకు తావేయుండదు.

పరమాత్ముని గుణములనంతములు. వాటి నెవ్వరును వర్ణింపజాలరు. ఆ పరమేశ్వరుడు జీవులను కరుణించుటకే అవతరించుచుండును. ఆయన చేయు లీలలను గూర్చి విని, గానము చేయుచు వాటిని అనుసరించెడి జీవులకు పరమశ్రేయస్సు లభించును. మర్యాదాపురుషోత్తముడైన పరమాత్ముడగు శ్రీరామచంద్రునియొక్క అవతారము ఆయనయొక్క అపారమైన దయతో కూడినదే. ఆయనగుణములను, ప్రభావమును, ఆచరణమును లీలలు మొదలగువాటి మహిమలను శేషుడు, మహేశ్వరుడు, గణేశ్వరుడు, సరస్వతీదేవి కూడ గానము చేయలేరు. అట్టిఎడల నావంటి సాధారణమనుష్యులు ఏమిచెప్పగలరు? అయినప్పటికిని సజ్జనులు, మహానుభావులు ఆ ప్రభువును గూర్చి ఆయనగుణముల మాహాత్మ్యములను గుఱించి శాస్త్రములలో గానముచేసి, తమవాణిని పవిత్రమొనర్చుకొనిరి. వాటి నాధారముగ చేసికొని బాలకుని (సామాన్యుని) వలె నేను కూడ కొంత చెప్పుటకు సాహసించు చున్నాను.

పరమాత్ముడగు శ్రీరామచంద్రుని గుణములు, చరిత్రయు మిగుల ఆదర్శప్రాయములు. వాటి ప్రభావము నిరుపమానమైనది. ఆయన గుణముల ముందు మనము ఒక లెక్కలోనివారము కూడ కాము. ఆ ప్రభువు అయోధ్యను పరిపాలించు సమయమున ఆ దేవదేవునిగుణములయొక్క ప్రభావము ప్రజలమీద మిగుల ఆశ్చర్యమును గొల్పునదిగా ఉండెను. దానిని పరిశీలించి చూచినచో ఆ సత్యయుగమునందలి దైవప్రభావము త్రేతాయుగము నందలి రామరాజ్య ప్రభావమే ప్రజలపై ఎక్కువగా నుండెను.

రామరాజ్యమునిట్లు వర్ణించిరి -

''రామరాజ్యమునందు ప్రజలందఱును తమతమ వర్ణాశ్రమ నియమములను అనుసరించి, ధర్మతత్పరులై యుండిరి. వేదమార్గమున సంచరించుచు సుఖులైయుండిరి. భయము, రోగము, శోకము అనునవి వారికి తెలియకుండెను. శ్రీరాముని పాలనమున ఎవ్వరును దైవిక, దైహిక, భౌతిక, తాప (త్రయ) ములకు లోనుకాకుండిరి. జనులెల్లరును పరస్పర

ప్రేమానురాగములతో వేదోక్త నీతిమార్గ తత్పరులై తమ తమ ధర్మములను, నిర్వహించుచుండిరి. ధర్మము నాలుగు పాదములపై (సత్యము, శౌచము, దయ, దానము - అనువానిపై) పరిపూర్ణముగ నడచుచుండెను. స్వప్నములోనైనను పాపమనునదియే కానరాకుండెను. స్త్రీ పురుషులు రామభక్తిలో లీనమైయుండిరి. రామానుగ్రహమున అయోధ్యావాసులు అందఱును పరమపదమునకు పాత్రులై ఉండిరి. ప్రజలెవ్వరును అకాల మృత్యువునకు గుఱికాకుండిరి. ఎవ్వరికిని ఎట్టి బాధలును లేకుండెను. అందఱి శరీరములును స్వాస్థ్యము, సౌందర్యము కలిగియుండెను. రామ రాజ్యమున దరిద్రులు, దీనులు, దుఃఖితులు, మూర్ఖులు, శుభలక్షణ హీనులు ఏమాత్రము లేకుండిరి. అందఱును నిరాడంబరులై ధర్మపరాయణులై పుణ్యాత్ములై యుండిరి. స్త్రీ పురుషులెల్లరును నీతి నిపుణులు, గుణవంతులు. గుణములను సముచితముగ ఆదరించెడివారు. వారు పండితులు, జ్ఞానులు, కృతజ్ఞులు, కపటము నెఱుగని వారు." (రా.మా. ఉ.కాం. దో. 20)

అందఱును ఉదారగుణసంపన్నులు, పరోపకార పరాయణులు, బ్రాహ్మణులను సేవించుచుండెడివారు. మనసా వాచా కర్మణా ఏకపత్నీ వ్రతులు. స్త్రీలందఱును పరమపతివ్రతలు. ఈశ్వర భక్తియందు సాక్షాత్తుగా భక్తియు, ధర్మమును మూర్తిమంతములై వారిలో నివసించుచున్నవా అనునట్లు పరమేశ్వర భక్తియందు, ధర్మమునందు స్త్రీ పురుషులందరు నిరతులై యుండెడివారు. పశువులు, పక్షులు సకలమును చక్కగా, సుఖముగా జీవించుచుండెడివి. భూమి పచ్చదనముతో (సస్యశ్యామలమై) అలరారు చుండెను. వృక్షములు అన్ని ఋతువులయందును ఫలపుష్పములతో శోభలొలుకుచుండెను. సూర్యచంద్రాది దేవతలు అడుగకుండగనే సుఖప్రదములగు సకల వస్తువులను ప్రసాదించుచుండిరి. దేశమంతయు సుఖసంపదలతో విరాజిల్లుచుండెను. సీతామతల్లియు, లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులు (ముగ్గురు సోదరులును), ప్రజలందరును పరమాత్ముడగు శ్రీరాముని సేవించుటయే తమ పరమసౌభాగ్యమని తలంచుచుండిరి. ఆ స్వామి కూడ వారికి హితమును చేకూర్చుటయందే నిరతుడై యుండెడివాడు.

రామరాజ్యమునందలి ఈ చక్కని వ్యవస్థ మిగుల ఆదర్శప్రాయమైనది. నేడు కూడ ప్రపంచమునందలి ఏ రాజ్యమును ప్రశంసించవలసి వచ్చినను ఆదర్శప్రాయమని చెప్పవలయునన్నను అన్నిటికంటె గొప్పదని మెచ్చుకొనవలసినను అట్టిదానికి రామరాజ్యమునే ఉదాహరణముగా చెప్పుదురు.

రామరాజ్యము శ్రీరాముని గుణగణములచేత ప్రభావితమైనది. ప్రజల ప్రవర్తన, జీవన విధానము, వారి గుణగణములను, పరమపావనమగు వారి చరిత్రను ఊహించుకొనినచో భక్తిపారవశ్యమున హృదయము గగుర్పాటు చెందును. భగవంతుని గుణములు అనంతములు. ఆయన చరిత్రములు పరమపవిత్రములు. వాటిని ఏ కొంచెమైనను స్మరించినను, మననము చేసికొనినను అవి పరమశ్రేయోదాయకములగును, పరమపావనములగును. ఈ ఉద్దేశ్యముతో ఇచట ఆ ప్రభువుయొక్క కొన్ని గుణములు మిక్కిలి సంక్షిప్తముగ వర్ణించబడుచున్నవి.

గురుభక్తి

మహాత్ముడగు శ్రీరామచంద్రునియొక్క గురుభక్తి మిగుల ఆదర్శవంతమైనది. ఆ స్వామికి గురువు ఎడలగల గౌరవభావము, విశ్వాసము ఎనలేనివి. గురువును సేవించుటయందు ఆ ప్రభువునకు కలిగెడి ఆనందము, సంభాషించునపుడు ఆయన వినయసంపద కొనియాడదగినవి. పైన పేర్కొనిన ఆదర్శములు శ్రీరామునిగురుభక్తియందు చక్కగా ప్రకటితములగు చుండును. వసిష్ఠమహర్షి ఆయనకు విద్యనేర్పిన గురువు. అవతారపురుషుడైన శ్రీరాముడు సకలవిద్యలకు నిధి. ఐనను లోకమర్యాదను అనుసరించి ఆ స్వామి ఆయననుండి సమస్త విద్యలను గ్రహించెను.

సోదరులగు రామలక్ష్మణులిరువురును విశ్వామిత్రమహర్షివెంట జనకుని పురమునకు వేంచేసిరి. వారు గురువుగారి అనుమతినిపొంది మిథిలానగరము యొక్క అందచందములను చూచుటకు బయలుదేరిరి. ఈ నెపముతో వారు

ఆ నగరమునందలి స్త్రీ పురుషుల నేత్రములకు తమ దర్శనభాగ్యమును కలుగచేసి వారినానందింపజేసిరి. శ్రీతులసీదాసు ఇట్లు చెప్పెను.

"బాలురు రామచంద్రునకు ధనుర్యాగశాలను చూపించిరి. వారు తమపై ప్రదర్శించు అనురాగములకు సంతుష్టులై రామలక్ష్మణులు వాటిని అత్యాశ్చర్యముతో తిలకించుచుండిరి. ఈ విధముగా రంగభూమియందలి చిత్రముల నన్నింటిని చూచినపిదప తమ ఆలస్యమునకు గురువుగారు కోపగింతురేమో అని భయపడుచు ఆ మహర్షియొద్దకు చేరిరి. భయమునకే భయమును గొలుపు ఆ ప్రభువు ఇట్లు తన భక్తిని ప్రకటించెను. సోదరు లిరువురును భయము, ప్రేమ, వినయసంకోచములతో గురువుగారికి పాదాభివందనముల నాచరించి కూర్చొనిరి."(రా.మా. బా.కాం. 224/3,4, 225)

"విశ్వామిత్రుడు శయనింపగా రామలక్ష్మణులు ఆయనకు పాదసేవ లొనర్చిరి. గురువులయెడ వారికిగల భక్తిశ్రద్ధలు అపూర్వములు."

(రా.మా. బా.కాం. 225/3)

వసిష్ఠమహర్షి వారికి కులగురువు. గురువులకు అన్నివిధములగు సేవలొనర్చుటయే తమ పరమసౌభాగ్యమని వారు భావించెదరు. వనమునందు వసిష్ఠమహాముని భరతుని పక్షమువహించి భగవంతునితో (రామునితో) ఇట్లు చెప్పెను.

"నీవు అందరి హృదయములలో అంతర్యామివై ఉందువు. వారి మంచిచెడు భావములను కూడ ఎఱుంగుదువు. పురవాసులకును, తల్లులకును, భరతునకును శుభప్రదమైన ఉపాయమును తెలుపుము."

(రా.మా. అయోధ్యా. దో. 257)

అప్పుడు శ్రీరామచంద్రుడు భరతునివిడల గురువుగారికిగల స్నేహవాత్సల్య ములకు ముగ్ధుడయ్యెను. పిదప ఆ స్వామి భరతునిసౌభాగ్యమును కొనియాడుచు ఇట్లు పలికెను.

"భరతునితో సమానుడైన సోదరుడు ఎవ్వడును లేడు. గురుచరణ

కమలములను ప్రేమించువానిని లోకములు, వేదములును భాగ్యవంతునిగా గౌరవించును. అంతేకాక మీ అనురాగమునకు నోచుకొనిన భరతుని భాగ్యమును ఎవరు కొనియాడగలరు?" (రా.మా. అయోధ్యా. దో.258)

ఇదే ప్రసంగమున రామచంద్రుడు వసిష్ఠమహర్షితో ఇట్లు చెప్పెను.

"మునీశ్వరా! ఉపాయమును మీరే తెలుపవలయును. మీ కోరికను నెరవేర్చుచు మీ ఆజ్ఞను పాలించుటలోనే అందరికిని మేలు చేకూరును. మీ నిర్ణయమును నేను శిరసావహించెదను". (రా.మా. అయోధ్యా. దో.257)

ఒకసారి వసిష్ఠమహర్షి శ్రీరామునిచరణకమలములయందు తనకుగల భక్తివిశ్వాసములు జన్మజన్మాంతరముల వరకును స్థిరముగా నుండవలెనని" వరమును అడుగుటకై ఆ ప్రభువు కడకు వచ్చెను. ఆ పరమాత్ముని ఒంటరిగా కలిసికొనెను. ఆ సమయమునకూడ మర్యాదాపురుషోత్తముడగు రఘురాముడు ఉదాత్తమైన తన గురుభక్తిని ప్రకటించెను.

"రఘునాథుడు ఆయనను మిక్కిలి ఆదరముతో గౌరవించి ఆయన కాళ్లు కడిగి ఆ పాదోదకమును గ్రోలెను." (రా.మా. ఉ.కాం. దో. 47)

పితృభక్తి

మర్యాదాపురుషోత్తముడగు రామచంద్రుని పితృభక్తి సాటిలేనిది. తండ్రిగారు స్వయముగా, వనవాసమునకు ఆజ్ఞాపింపకున్నను సూత్రప్రాయముగా ఆయన భావమును గ్రహించి శ్రీరాముడు మిగుల సంతోషించెను. అప్పుడు అతడు పదునాలుగు సంవత్సరములు వనవాసము చేయుటకు నిశ్చయించుకొనెను. అయోధ్యా రాజ్యమును పరిత్యజించెను. ఆయనను వనములకు వెళ్లుమని స్పష్టముగా (మాటలతో) దశరథమహారాజు ఆజ్ఞాపించలేదు. తండ్రిగారు మౌనము వహించియుండుటతో అది అంగీకారసూచనయేయని కైకేయి మాతద్వారా శ్రీరాముడు గ్రహించెను. ఆయన దానిని (మౌనమును) తండ్రిగారి ఆజ్ఞగా స్వీకరించెను. వనవాసము అతికష్టముతో కూడిన పని. ఐనను దానిని అతడు తనకు లభించిన వరముగా తలంచి అందులకు శిరసావహించెను. తల్లి కైకేయి ఏమాత్రము కనికరము చూపక

అన్నివిషయములను మిగుల కఠోరముగా శ్రీరామునకు తెలిపెను. కాని రామచంద్రుడు మాత్రము వాటినన్నిటిని మిగుల సంతోషముతో స్వీకరించెను. వినయముతో కూడిన ఆ స్వామి మాటలు, వనములకు వెళ్లుటకు ఆ ప్రభువు చూపిన ఉత్సాహము మిగుల కొనియాడదగినవి. పిమ్మట ఆయన ఇట్లు పలికెను.

"రాజాజ్ఞఐనచో అగ్నిలోనైన దూకెదను. నా తండ్రియే నాకు గురువు, పాలకుడు, హితుడు అన్నియును. అతడాదేశించినచో తీవ్రమైన విషమును సహితము త్రాగెదను. అగాధమైన సముద్రమునందైనను పడిపోయెదను".

(రా.మా. అయోధ్యా. దో.18/28,29)

తులసీ రామాయణమునందిట్లు చెప్పిరి.

"మాతా! వినుము! మాతాపితరుల ఆజ్ఞలను పాలించుటయందు అనురాగముగల పుత్రుడే నిజముగ భాగ్యశాలి. జననీ! తలిదండ్రులను సంతృప్తిపరచు పుత్రుడు ప్రపంచములో దుర్లభుడు. వనములో గూడ నాకు అన్నివిధముల మేలే జరుగును. అక్కడ ముఖ్యముగా మునులతో సమాగమ మగును. పైగా మీరు చెప్పినట్లు ఇది మా తండ్రిగారి ఆజ్ఞ. దీనికి మీ సమ్మతియు కలదు. నా బహిఃప్రాణమైన భరతుడు రాజ్యమేలును. విధాత నేడు నాకు అంతయును అనుకూలముగనే చేయుచున్నాడు. ఇట్టి పరిస్థితులలో కూడ వనములకు పోనిచో నేనొక మహామూర్ఖుడనే అగుదును".

(రా.మా. అయోధ్యా. దో.40)

తల్లి కౌసల్య అనుమతిని, ఆశీర్వాదమును పొందుటకు రామచంద్రుడు ఆమె దగ్గఱకు వెళ్లెను. ఆ విషయమును విని ఆ తల్లి మిగుల దుఃఖించెను. తన దుఃఖమును వినిపించి ఆయనను వనములకు వెళ్లుటనుండి ఆపదలచెను. అప్పుడు ఆ మహానుభావుడిట్లు పలికెను.

నాస్తి శక్తిః పితుర్వాక్యం సమతిక్రమితుం మమ ।
ప్రసాదయే త్వాం శిరసా గంతుమిచ్ఛామ్యహం వనమ్ ॥

(వా.రా. అయోధ్యా. 21/29)

"అమ్మా! తండ్రి ఆజ్ఞను జవదాటుటకు నేను అశక్తుడను. నీకు శిరసా ప్రణమిల్లుచున్నాను. నేను వనములకు వెళ్లుటకే సిద్ధముగా ఉన్నాను. దయతో అనుమతింపుము".

ఇదేవిధముగా రామచంద్రప్రభువు ధర్మముయొక్క మహత్త్వమును లక్ష్మణునకును తెలిపెను. పిమ్మట పెద్దల ఆజ్ఞలను పాలించుటవలన కలిగెడి మహిమను వచించుచు అతనితో ఇట్లనెను.

ధర్మో హి పరమో లోకే ధర్మే సత్యం ప్రతిష్ఠితమ్ ।
ధర్మసంశ్రితమేతచ్చ పితుర్వచనముత్తమమ్ ॥

సోఽహం న శక్ష్యామి పితుః నియోగమతివర్తితుమ్ ।
పితుర్హి వచనాద్వీర కైకేయ్యాఽహం ప్రచోదితః ॥

(వా.రా. అయోధ్యా. 21/40, 42)

"లోకమున పురుషార్థములలో ధర్మము అగ్రగణ్యము (ప్రధానము) సత్యమునకు ధర్మమే ఆధారము. అత్యుత్తమైన ఈ పితృాజ్ఞ ధర్మసమ్మత మైనది. ధర్మబద్ధుడనైన నేను తండ్రి ఆజ్ఞను జవదాటజాలను. ఓ వీరా! మన తండ్రి చేసిన వాగ్దానమును అనుసరించియే కైకేయి నాకు వనవాసమును విధించినది".

సత్యః సత్యాభిసంధశ్చ నిత్యం సత్యపరాక్రమః ।
పరలోకభయాద్భీతో నిర్భయోఽస్తు పితా మమ ॥

(వా.రా. అయోధ్యా. 22/9)

"పరలోకభీతికలవాడైన నాతండ్రి ఆడినమాట తప్పనివాడై, అమోఘ పరాక్రమశాలియై, సత్యవచనుడగుటచే నిర్భయముగ జీవించుగాక!"

శోకముతో కుమిలిపోవుచున్న తన తండ్రితో రఘురాముడిట్లు వచించెను. "మహారాజా! ఇంతచిన్న విషయమునకు మీరింతగా ఎందుకు దుఃఖించు చున్నారు? ఇంతవరకును ఈ విషయమును నాకెవ్వరును తెలుపలేదు. ప్రభూ! మిమ్ము ఈ స్థితిలో చూచితిని. దీనికి కారణమును కైకేయిమాతను అడిగితిని.

ఆమె ద్వారా విషయములన్నింటిని తెలిసికొంటిని. నాకు మిగుల సంతోషము కలిగినది. సుఖవాయుస్పర్శచే వలె నా అవయవములన్నియును చల్లని సౌఖ్యములనుభవించినవి. నాకు మిగుల శాంతిసమకూరినది. కనుక ఇది శుభమును కలిగించు సమయము. బాధను వదలివేయుడు. నిండుమనస్సుతో సంతోషముగా నన్ను ఆజ్ఞాపింపుడు". ఇట్లు చెప్పుచుండగనే శ్రీరామచంద్రుని అంగములన్నియు హర్షాతిరేకమున పులకితములయ్యెను.

(రా.మా. అయోధ్యా. 44/4 దో.45)

ఆ పరంధామునిపితృభక్తి మిగుల ధన్యమైనది. స్నేహపరవశుడై సత్యసంధుడగు దశరథమహారాజు శ్రీరాముని స్మరించుచునే శరీరమును పరిత్యజించెను.

మాతృభక్తి

ఆ శ్రీరాముని మాతృభక్తి మహోన్నతమైనది. జన్మనిచ్చిన తల్లి యెడల ప్రభువునకు గల ఆదరభావము మహత్తరమైనది. తల్లి కైకేయి ఆ స్వామితో కఠోరవచనములు పలికినది. ఆయనను అడవులకు పంపినది. అయినప్పటికిని కౌసల్యామాతమీద ఆయనకున్న గౌరవభావముకంటే కైకేయిమాతమీద ఆ ప్రభువునకు గల ఆదరభావము మిక్కుటము. అది ఆ మహానుభావుని లీలావిలాసము, వైశిష్ట్యము. కౌసల్యాదేవి ఆయనతో "తండ్రి ఆజ్ఞకంటె తల్లి ఆనతి శ్రేష్ఠమైనది. కనుక నీవు వనములకు వెళ్లవలదు" అని పలికెను. అప్పుడా స్వామి తల్లి కైకేయి ఆజ్ఞను తెలిపెను. (కైకేయియును తల్లియే కదా!) అప్పుడా జనని కౌసల్యాదేవి రామచంద్రుని మాటలకు మారుపలుకజాలకపోయెను. పిదప ఆమె ఇట్లు పలికెను.

'నాయనా! తల్లిదండ్రులిద్దరును నిన్ను వనములకు పొమ్మనినచో అడవులే వంద అయోధ్యలతో సమానము'. (రా.మా. అయోధ్యా. 55-1)

కైకేయికూడ భరతునివెంట శ్రీరాముని కడకు అడవులకు వెళ్లెను. రామచంద్రుడు అందరి కంటె ముందు ఆ తల్లినే కలిసెను. ఆమెకు అన్నివిధములుగా నచ్చజెప్పి ఆమె సంకోచమును తొలగించెను.

"రామచంద్రుడు మొదట కైకేయిని దర్శించి ఆమెకు ప్రణమిల్లెను. తన సరళ స్వభావమును ప్రకటించి భక్తిప్రపత్తులతో ఆమె మనోవ్యథను చల్లార్చెను. ఆమెను ఊరడించెను. కాలకర్మ విధివైపరీత్యములను దోషులనుగా పేర్కొనెను". (రా.మా. అయోధ్యా. 243-4)

ఒకనాడు లక్ష్మణుడు పంచవటియందు మాట్లాడుచు భరతుని గొప్పదనమును పేర్కొనెను. తల్లి కైకేయిని నిందించెను. అప్పుడు ఆయన ఇట్లు పలికెను.

భర్తా దశరథో యస్యాః సాధుశ్చ భరతః సుతః ।
కథం ను సాఽంబా కైకేయీ తాదృశీ క్రూరశీలినీ ॥

(వా.రా. అరణ్య. 16/35)

"సత్యసంధుడైన దశరథమహారాజునకు భార్యయయ్యును,, ధర్మనిరతుడైన భరతునకు తల్లియయ్యును కైకేయి ఇట్టి క్రూరురాలు ఎట్లైనది?"

ఇది వినుటతోడనే పరమాత్ముడగు శ్రీరాముడు ఇట్లు పలికెను.

న తేఽంబా మధ్యమా తాత గర్హితవ్యా కథంచన ।
తా మేవేక్ష్వాకునాథస్య భరతస్య కథాం కురు ॥

(వా.రా. అరణ్య. 16/37)

నాయనా! లక్ష్మణా! పినతల్లియైన కైకేయిని ఎట్టి పరిస్థితిలోను ఇట్లు నిందింపదగదు. ప్రస్తుతము కోసలరాజ్యమును పాలించుచున్న భరతుని గూర్చి మాట్లాడుము.

ఇతి బ్రువాణం రాజానం రామః ప్రాఞ్జలిరబ్రవీత్ ।
కురు ప్రసాదం ధర్మజ్ఞ కైకేయ్యా భరతస్య చ ॥

సపుత్రా త్వాం త్యజామీతి యదుక్తా కేకయీ త్వయా ।
స శాపః కేకయీం ఘోరః సపుత్రాం న స్పృశేత్ ప్రభో ॥

(వా.రా. యు.కాం. 122/24, 25, 26)

తండ్రియగు దశరథమహారాజునకు అంజలి ఘటించి రఘురాముడు ఇట్లు నుడివెను. "ధర్మాత్మా! కైకేయితల్లి ఎడలను భరతునిపైనను అనుగ్రహము చూపుము. నీవు ఇంతకు ముందు ఆ దేవితో 'నిన్ను, నీ పుత్రుడైన భరతుని కూడ త్యజించుచున్నాను' - అని ఆగ్రహవచనములను పలికియుంటివి. ఘోరమైన ఆ శాపము వారిరువురిని తాకకుండుగాక!".

అయోధ్యకు తిరిగివచ్చినప్పుడు కూడ రామచంద్రుడు మొదట తల్లి కైకేయినే కలిసెను. అన్నివిధముల నచ్చజెప్పి ఆ తల్లిని సంతోషపరచెను. మాతృభక్తికి ఇంతకుమించిన ఉదాహరణములేమి ఉండును?

సోదరప్రేమ

మర్యాదాపురుషోత్తముడగు శ్రీరాముని సోదరప్రేమ సాటిలేనిది. ఆ స్వామి సోదరప్రేమను ఆదర్శముగా గైకొనినచో ఈ జగత్తునందు ఎచ్చటను కలహములే ఉండవు. సోదరులయందు పరస్పరము శాంతి విరాజిల్లుచుండును. ఆ ప్రభువు చిన్నతనమునుండియు తన సోదరులను ముగ్గురిని మిక్కిలి ప్రేమించుచుండెడివాడు. వారినెల్లవేళల అన్నివిధముల చక్కగా చూచుకొనెడి వాడు. వారికి సుఖములను గూర్చుటకును, ప్రసన్నులనుగానుంచుటకును ప్రయత్నించెడివాడు. అప్పుడప్పుడు ఆటలయందు వారిని గెలిపించుటకు తాను ఓడిపోవుచుండెడివాడు. ఎల్లవేళలలోను తన ముగ్గురు సోదరులతో కూడియే భోజనము చేయుచుండెడివాడు. నలుగురి వివాహములు కూడ ఒక్కసారియే జరిగినవి.

దశరథమహారాజు శ్రీరాముని రాజ్యాభిషేకమునకు ఏర్పాట్లను గావించెను. ఆ వార్తను విని శ్రీరాముడు మిగుల దుఃఖించెను. అప్పుడు ఆయన పశ్చాత్తాపమును చెందుచు ఇట్లు పలికెను.

"నేను, నా సోదరులును ఒకే సమయమున జన్మించితిమి. బాల్యమున కలిసి తింటిమి, నిద్రించితిమి, ఆడుకొంటిమి. కర్ణవేధము, ఉపనయనము, వివాహము మున్నగు సంస్కారము లన్నియును అందరికిని ఒకే సమయమున జరిగినవి. సోదరులందరిని వీడి, పెద్దవానికి ఒక్కనికే యువరాజ పట్టాభిషేకము

చేయుట నిర్మలమైన ఈ సూర్యవంశమున అనుచితకార్యము అనెడి విచికిత్సకు లోనయ్యెను." (రా.మా. అయోధ్యా. దో. 9-3,4)

యువరాజ పట్టాభిషేక ప్రస్తావన రఘురామునకు మిగుల అనుచితమని తోచెను. అది తండ్రిగారి ఆజ్ఞ. ఆయన ప్రజల హితము కొఱకును, సోదరులను ప్రసన్నులునుగా చేయుటకొఱకును తాను ఈ రాజ్యాభిషేకమునకు అంగీకరించెను. ఆ మహానుభావుడు తాను వనములకు వెళ్లునపుడు, భరతునకు రాజ్యము లభించినందులకు మిక్కిలి ఆనందించెను. వనమునందు ఆ పరంధాముడు లక్ష్మణునితో స్పష్టమైన రీతిలో ఇట్లు నుడివెను.

ధర్మమర్థం చ కామం చ పృథివీం చాపి లక్ష్మణ ।
ఇచ్ఛామి భవతామర్థే హ్యేతత్ ప్రతిశృణోమి తే ॥

భ్రాతౄణాం సంగ్రహార్థం చ సుఖార్థం చాపి లక్ష్మణ ।
రాజ్య మప్యహమిచ్ఛామి సత్యేనాఽఽయుధమాలభే ॥

యద్వినా భరతం త్వాం చ శత్రుఘ్నం చాపి మానద ।
భవేన్మమ సుఖం కించిత్ భస్మ తత్ కురుతాం శిఖీ ॥

(వా.రా. అయోధ్యా. 97/5, 6,8)

"ఓ లక్ష్మణా! ధర్మార్థకామములనుగాని, కడకు ఈ రాజ్యమునుగాని మీ అందఱి నిమిత్తముగనే కోరుచున్నాను. ఈ మాటను నేను నీ ముందు శపథముచేసి చెప్పుచున్నాను. నేను సోదరుల కొఱకే ధనమును సంపాదింతును. ఈ రాజ్యమునైనను వారి సుఖము కొఱకే కోరుచున్నాను. నా ఆయుధములమీద ఒట్టుపెట్టుకొని చెప్పుచున్నాను. ఓ మానదా! భరతునకును, నీకును శత్రుఘ్నునకును లేని సుఖము నాకుమాత్రము ఎందులకు? అది కాల్పనా?"

శ్రీరాముడు లక్ష్మణునిఎదుట భరతుని ఎంతగానో ప్రశంసించెను. కాని ఆ స్వామికి తృప్తికలుగలేదు. రామచరితమానసమందు

భరతునిగుణశీలస్వభావములను వర్ణించుచు శ్రీరాముడు ప్రేమ సాగరమున మునిగిపోయెను. (రా.మా. అయోధ్యా. దో.231-4)

భరతుడు చిత్రకూటమునకు వెళ్లెను. రాజ్యమును స్వీకరించుమని అతడు పరమాత్ముడగు రామచంద్రుని మిగుల ప్రార్థించెను. అప్పుడా ప్రభువు ఇట్లు నుడివెను. "నాయనా! భరతా! వినుము. మహారాజుగారు సత్యమును పరిరక్షించుటకై నన్ను త్యజించిరి. నాపైగల ప్రేమకారణముగ ప్రాణములనే త్యజించిరి. అట్టి తండ్రిగారిమాటను జవదాటినచో మనస్సు బాధపడును. అన్నిటికంటెను ఎక్కువగా నా మనస్సులో నీ గురించియే చింతకలదు. వీటన్నిటికంటెను ముఖ్యమైనది గురువుగారి ఆజ్ఞ. కావున నీవేది చెప్పినను దానిని నేను తప్పక చేయుదును."

"ప్రశాంతచిత్తుడవై సంకోచమును వీడి నేనేమి చేయవలయునో తెలుపుము. దానిని నేను నెరవేర్చెదను". సత్యసంధుడైన శ్రీరామునిమాటలను విని సభాసదులు ప్రసన్నచిత్తులైరి. (రా.మా. అయోధ్యా. 264)

భరతుడు కూడ ఆ శ్రీరామునకు సోదరుడే కదా! ఆయన తన స్వామిని సంకోచములో ఉంచుట అనుచితమని తలంచెను. సందేహమును వదలి ఆయననే ఆజ్ఞాపింపుమని నుడివెను. కాని శ్రీరామునిసోదరప్రేమ ఇచట పరాకాష్ఠకు చేరినది. ఆ ప్రభువు తనకు జన్మనిచ్చిన తల్లియొక్క వచనములను అంగీకరించలేదు. ఆయన వనములకు వెళ్లెను. కాని భరతునితో "నీవు ఏమి చెప్పినను దానిని చేయుటకు నేను సంసిద్ధుడ" నని తెలుపుచున్నాడు.

రాఘవేంద్రుడు తండ్రిగారి ఆజ్ఞను నిమిత్తముగ చేసికొనెను. వసిష్ఠుడు, జనకుడు మొదలగు గురుజనములకు, భరతునకు నచ్చజెప్పి, ఆ స్వామి వారికి సంతోషమును ప్రసాదించెను. చివరకు ఏదో ఒకవిధముగ రాజ్యపాలనా భారమును భరతునకు అప్పగించెను. రాజ్యమును, భోగానుభవములును తుచ్ఛములని ఆ పరమాత్ముడిచట తన ప్రవర్తనచేత ప్రత్యక్షముగ ఋజువు చేసెను. ఈ విధముగా ఆ ప్రభువు ఒక మహత్తరమైన గొప్ప ఆదర్శమును నెలకొల్పెను. భరతుడు త్యాగమూర్తి. ఆయన శ్రీరామచంద్రప్రభువుయొక్క ఆజ్ఞను శిరసావహించెను. కేవలము రాజ్యపాలమునే స్వీకరించెనుగాని రాజ్యమును కాదు. ఇది గమనింపదగినది, ఇది మహోన్నతమైన ఆదర్శము. చంపకవనమునందు తుమ్మెద నివసించినట్లుగా భరతుడు పదునాలుగు

సంవత్సముల గడువువరకు అయోధ్యారాజ్య సుఖభోగములయందు నిర్లిప్తుడై యుండెను - "చంచరీక జిమి చంపక బాగా".

రావణుడు ప్రయోగించిన శక్తి అను బాణము లక్ష్మణస్వామికి తగిలెను. దానిదెబ్బకు ఆయన స్పృహతప్పిపడిపోయెను. ఆ సమయమున రామచంద్రుని పరితాపస్థితి ఆయన సోదరప్రేమకు మిక్కిలి చక్కని ఆదర్శము. అప్పుడు ఆయన ఇట్లు రోదించెను.

పరిత్యక్ష్యామ్యహం ప్రాణాన్ వానరాణాం తు పశ్యతాం ।
యది పంచత్వమాపన్నః సుమిత్రానందవర్ధనః ॥

(వా.రా. యు.కా. 49/7)

"సుమిత్రామాతకు ప్రియసుతుడైన సౌమిత్రి మృతిచెందుట నిజమేయైనచో వానరుల సమక్షముననే నేను నా ప్రాణములను త్యజింతును. లక్ష్మణుడు లేకుండ నేను అయోధ్యకు చేరినచో కొడుకు రాక కొఱకై వేయి కనులతో ఎదురుచూచుచున్న సుమిత్రామాతకు ఏమని సమాధానము చెప్పగలను?"

ఇచట రఘురాముడు విలపించుటను గోస్వామి తులసీదాసు ఇట్లు వర్ణించెను. దీనివలన సోదరప్రేమను గూర్చిన ఒక చక్కని ప్రబోధము లభించును.

లంకను జయించిన తరువాత విభీషణుడు ఒకసారి లంకయందు తన ఆతిథ్యమును స్వీకరించి కృతార్థుని చేయుమని రామచంద్రప్రభువును ప్రార్థించెను. అప్పుడా స్వామి విభీషణునితో ఇట్లు పలికెను. "సోదరా! వినుము! నీ సంపద, భవనములు మొదలగునవి అన్నియును నావే. ఇది నిజము. కాని భరతుని స్థితి నా తలంపునకు వచ్చినపుడెల్ల ప్రతిక్షణము నాకు ఒక యుగముగ గడుచుచున్నది. తాపసి వేషములో కృశించిన శరీరముతో అతడు అనుక్షణము నా నామమునే జపించుచున్నాడు. సఖా! నేను అతనిని త్వరగా చూచెడి ఉపాయమును ఆలోచింపుము. మిత్రమా! ఇదియే నా ప్రార్థన. ఈ పదునాలుగు సంవత్సరముల అవధి ముగిసిన పిదప వెళ్ళినచో నా సోదరుని సజీవునిగా చూడలేను". తన తమ్ముడైన భరతునిప్రేమనుగూర్చి తలంచుకొనిన కొలదియు ప్రభువు శరీరము పదేపదే రోమాంచితమాయెను.

"అందరును అయోధ్యకు చేరిరి. అప్పుడు ప్రేమసముద్రము పొంగుచుండి నట్లుండెను. రామచంద్రుడు భూమిమీద పడియున్న మహనీయుడగు భరతుని బలవంతముగలేపి తన హృదయమునకు హత్తుకొనెను. ఆ స్వామి శరీరమంతయు పులకరించెను. ఆ ప్రభువుయొక్క కమలముల వంటి నయనములనుండి ప్రేమాశ్రువులు ధారగా ప్రవహించసాగెను.

(రా.మా లం.కా. దో.116 గ)

'రాజ్యాభిషేకమునకు ఏర్పాట్లు జరుగుచుండెను. దయాసముద్రుడగు శ్రీరాముడు భరతుని పిలిచి, తన మృదువైన కరకమలములతో స్వయముగా ఆతని జటాజూటమును విప్పిదువ్వెను. ఆ సమయమున రాముని హృదయమున భరతునిఎడ గూడుకట్టుకొనియున్న అపారప్రేమ ఉప్పొంగు చుండెను. పిమ్మట భక్తవత్సలుడైన రఘునాథుడు తన ముగ్గురు సోదరులకును స్నానములను చేయించెను". (రా.మా. ఉ.కాం. దో.2, 3)

శ్రీరాముడు రాజ్యమును స్వీకరించుటకూడ వాస్తవముగ సోదరులను సుఖపెట్టుటకే. ఆయన అప్పుడప్పుడు వారి కొసగు ఉపదేశములు, ఆదేశములు కూడ వారి హితముకొఱకే. సోదరులకెవరికిని, ఏ విధమైన సంకోచమూ కలుగనీయని ఆయన ప్రవర్తన మిగుల పవిత్రమైనది. ఒకసారి భరతుడు అన్నను ఏదియో అడుగవలెనని సంకల్పించెను. కాని సంకోచమునకు లోనై స్వయముగా అడుగజాలకపోయెను. దానిని ఆయన హనుమంతుని ద్వారా తెలిపెను. అప్పుడు శ్రీరాముడిట్లు నుడివెను.

"మారుతీ! నీవు నా స్వభావమును ఎరుగుదువు. నాకును భరతునకును మధ్య ఎట్టి భేదము లేదు." (రా.మా. ఉ.కాం. దో.35-3)

వారిప్రేమయొక్క ఔన్నత్యమునకు ఇంతకంటెను చెప్పవలసిన దేముండును? ఆ పరంధాముడు తన సోదరులగుణములను గానముచేయుట యందును, వారిని స్మరించుటయందే సుఖమును పొందుచుండెను.

"శ్రీరాముడు భరతుని నామమును స్మరించును. ఆయనకు భరతునితో సమానమైన ప్రీతిపాత్రుడు ఎవ్వడును లేడు." (రా.మా. అయోధ్య. దో.217/4)

హనుమంతుడిట్లు పలికెను.

"చరాచరజగత్తునకు స్వామియైన శ్రీరఘునాథుడు భరతుని గుణసమూహములనే నిరంతరము వర్ణించుచుండెను. అట్టి భరతుడు వినయమునకును, పరమపవిత్ర సద్గుణములకును నిలయుడేల కాకుండును?'

(రా.మా. ఉ.కాం. దో.1, ఛం)

ఈ విధముగా ఆ స్వామి సోదరప్రేమయొక్క ఆదర్శమును నెలకొల్పెను. సోదరులను వెంటనిడుకొని పరమధామమునకు ఆయన వెళ్లిపోయెను. నేడు కూడ ఈ నలుగురి సోదరులప్రేమ జగత్తునందు అందరికి గొప్ప ప్రబోధముగా నిలిచియున్నది - ఇది ఈ లోకమున శాశ్వతముగ విలసిల్లును.

ఏకపత్నీవ్రతము - సహధర్మచారిణియందుగల ప్రేమ

శ్రీరామచంద్రుని ఏకపత్నీవ్రతమునకు ఉదాహరణము సీతాదేవియందు ఆయనకుగల ఆదర్శప్రేమయే. ఆ మహితాత్మురాలిని ప్రసన్నురాలినిగా చేయుటకొఱకే ఆమెను తనవెంట వనములకు తీసికొనివెళ్లెను. అచట ఆమెకు అనేకవిధములైన ఇతిహాసములను, ధర్మశాస్త్రములను వినిపించి ఆమెకు ఆనందమును కలిగించుచుండెడివాడు. రావణుడు సీతాదేవినపహరించెను. అప్పుడాయన సాధారణ మానవునివలె విలపించెను. "యే యథా మాం ప్రపద్యంతే తాంస్తథైవ భజ్యామహం". భక్తులు నన్ను సేవించినరీతికి అనుగుణముగా నేను వారిని అనుగ్రహింతును. ఈ ధర్మము ననుసరించి ఆమె కొఱకు అనేక విధములుగా రోదించుచు ఆయన తన విరహవేదనను ప్రకటించెను. ఆ మహాత్ముని విరహవేదనను చూచినచో జగన్మాతయగు సీతాదేవికిని మోహము కలుగును. ఈ ఘట్టము మిక్కిలి అద్భుతమైనది. రామచంద్రుడు ఉన్మత్తునివలె

'ఓ సద్గుణఖనీ! జానకీ! నీవు రూపశీలవ్రతనియమములచే పవిత్రమైన దానవు. ఇంతకును నీవు ఎక్కడ నుంటివి?' అని విలపించుచుండెను.

(రా.మా. అరణ్య. దో.29-4)

సీతాదేవినిగూర్చిన సమాచారమునకై ఆయన తీగలను, వృక్షములను, పక్షులను, పశువులను, తుమ్మెదల సమూహములను అడుగుచుండెను. సీతాదేవి ఆకాశమార్గమునుండి తన వస్త్రాభరణములను క్రిందకు పడవేసెను. వాటిని తెచ్చి సుగ్రీవుడు రఘురామునకిచ్చెను. అప్పుడు ఆ మహానుభావుడు వాటిని హృదయమునకు హత్తుకొని "పట ఉర లాఇ సోచ అతి కీన్హా" అనుచు చింతించసాగెను. హనుమంతుడు లంకకు వెళ్లెను. రామచంద్రుడు ఆయనద్వారా సందేశమును పంపెను. ఆ సందేశము మిగుల చక్కనిది, మహోన్నతమైనది. ప్రేమస్వరూపమంతయు దానియందు ఇమిడియున్నది. ఆ ప్రభువిట్లు పలికెను.

"ప్రియురాలా! మనప్రేమతత్త్వము నా మనస్సునకే తెలియును. కాని ఆ మనస్సు నీ యొద్దనే యున్నది. ఇదియే నా ప్రేమసారము అని ఎఱుంగుము.

(రా.మా. సుందర.దో.14-3,4)

ప్రజారంజనమను నెపముచేత రఘురాముడు సీతాదేవిని అడవులకు పంపెను. ఇది మహారాణియగు జానకీదేవియొక్క పాతివ్రత్యధర్మగౌరవమును ఇంకను ఉజ్జ్వల మొనర్చుటకే ఇట్లు చేసెనని గమనించవలయును. తదుపరి ఆ ప్రభువు అశ్వమేధయజ్ఞమును చేయసంకల్పించెను. ఆ యజ్ఞమునందు తనతోపాటు ఉండుటకు సీతా మహాసాధ్వియొక్క బంగారుప్రతిమను చేయించెను. ఈ విధముగా ఆ పరంధాముడు పవిత్రమైన ఏకపత్నీ వ్రతమునకు మిగుల గొప్ప ఆదర్శమును నెలకొల్పెను.

భక్తవత్సలత

ఆ పరమాత్ముని భక్తవాత్సల్యమునకు ప్రతిరూపము శ్రీరామునియొక్క సుప్రసిద్ధమైన రూపమే. తన భక్తునికొఱకుగాని, సేవకునికొఱకుగాని ఆ పరమాత్ముడు చేయలేని పనియే లేదు. భక్తులననుగ్రహించుటకొఱకే పరమాత్ముడవతరించుచుండును. అదియే అందులకు ప్రధానకారణము. "పరిత్రాణాయ సాధూనాం" అని గదా గీతా ప్రమాణము. భగవంతుని కలిసికొనుటకు భక్తుడు విహ్వలుడై ఆయనను పిలుచును. అట్టియెడ ఆ

పరంధాముడు అచటికి రావలసియేవచ్చును. దండకారణ్యమునందు సుతీక్ష్ణుడు అను ఒక ముని నివసించుచుండెను. ఈతడు అగస్త్యమహాముని యొక్క శిష్యుడు, రామచంద్రునకు అనన్యభక్తుడు. దండకారణ్యమునకు ఆ స్వామి వచ్చియున్నాడను విషయము సుతీక్ష్ణునకు తెలిసెను. అతడు రామచంద్రుని దర్శనమునకు మిగుల వ్యాకులితుడయ్యెను. పిచ్చివానివలె లేచి పరుగిడెను. ఆయన తన శరీరస్పృహను కూడ మరచిపోయెను. ఆ స్వామి యొక్క భక్తిలో సంపూర్ణముగా నిమగ్నుడయ్యెను. పరమశివుడిట్లు పలికెను.

"ప్రభుముఖకమలదర్శనమువలన నేడు నా కన్నులు సార్థకములగును. (శివుడు పలుకుచున్నాడు) భవానీ! జ్ఞానియైన సుతీక్ష్ణముని సంపూర్ణముగ భక్తిపరవశుడాయెను. అతని తన్మయత్వము వర్ణనాతీతము. అతడు దిశలను, మార్గమును మరచెను, దిక్కుతోచని వాడయ్యెను. తానెవరో తన గమ్యమేమిటో అను విషయమే అతని స్మృతిలో లేదు. ఒక్కొక్కసారి వెనుకకు మరలిపోవును. మరలా ముందునకు నడచును. మరియొక తరి ప్రభుగుణములను కీర్తించుచు నాట్యము చేయును". (రా.మా. అరణ్య. దో. 9-5,6)

భక్తవత్సలుడగు ప్రియమైన తన భక్తుని (సుతీక్ష్ణుని) ఈ స్థితిని చెట్టుచాటున నుండి చూచి చూచి ముగ్ధుడగుచుండెను. ఆ మహామునియొక్క ప్రేమ పరవశత్వమును (భక్తి పారవశ్యములను చూచి భగవంతుడు ఆయన హృదయమునందు ప్రకటితుడయ్యెను. అయోధ్యా నాథుడగు శ్రీరామ చంద్రుని తన హృదయమునందే దర్శించి ఆ మహాముని పులకితుడయ్యెను. త్రోవలోనే కూర్చుండిపోయెను. ఆ పరంధాముడు ముని సమీపమునకు చేరి ఆయనను ధ్యానమునుండి మేల్కొల్పెను. కాని ధ్యానానందమున మత్తుడై యున్న ఆ ముని మేల్కొననేలేదు. అప్పుడు రఘురాముడు అతని హృదయమునుండి తన రూపమును తొలగించెను. వెంటనే మునీశ్వరుడు వ్యాకులతకులోనై కనులు తెరచెను. కనుల ఎదుట ఆనందనిలయుడైన ఆ శ్రీరామచంద్రుని దర్శించెను. ముని కృతార్థుడయ్యెను. ప్రేమమగ్నుడై ఆయన చరణముల మీద వ్రాలెను.

"అంతట ముని తన ఎదుట శ్యామసుందరుడు, సుఖధాముడు ఐన శ్రీరాముడు సీతాలక్ష్మణులతో గూడియుండగా గాంచెను. మిక్కిలి భాగ్యశాలి ఐన సుతీక్ష్ణమునిప్రవరుడు ప్రేమమగ్నుడై సాష్టాంగముగా శ్రీరాముని చరణములకు ప్రణమిల్లెను. పిమ్మట ఆ మహామునిని స్వామి అనుగ్రహించెను భగవంతుడు శబరివద్దకు స్వయముగా వేంచేసి ఆమెకు తన దర్శన భాగ్యమును కలిగించెను." (రా.మా. అరణ్య. దో. 9-10, 11)

ఆ ప్రభువు ఆమెతో ఇట్లు పలికెను. "భక్తురాలా! నా మాటలను వినుము. నేను కేవలము భక్తి తత్పరత్వమునే గౌరవించెదను. జాతి, కులము, ధనము, బంధుత్వము, గౌరవము, గుణము, బుద్ధికౌశలము మొదలగునవి ఎన్నియున్నను భక్తిలేని వ్యక్తి నీరులేని మేఘముతో సమానము. అట్టివారు నా ప్రేమకు పాత్రులు కారు" (రా.మా. అరణ్యా. దో. 34-3). అని ఆ స్వామి ఆమెకు గౌరవమును ప్రసాదించెను. భక్తిశ్రద్ధలతో ప్రేమతో నిండిన పండ్లను తిని ఆ స్వామికి తృప్తి కలుగలేదు. ప్రభువు తన ప్రతి అవతారమునందును ఆ పరమాత్ముడు కాక భూషుండికి తన పరమమధురములైన బాలలీలల ఆనందమును ప్రసాదించెడివాడు.

హనుమంతునికి తాను ఋణపడియున్నానని ఆ పరమాత్ముడు తలంచెను. ఆయన ఇట్లు నుడివెను.

"మారుతీ! వినుము. నీ వంటి ఉపకారి దేవతలలోగాని, మునీశ్వరులలోగాని, మానవులలో గాని లేనేలేడు. నేను నీకేమి ప్రత్యుపకారము చేయగలను? నా మనస్సుకూడ నీ ముందుకు వచ్చుటకు జంకుచున్నది. ఆలోచింపగ నీ ఋణమునుండి విముక్తుడను కాలేనని తోచుచున్నది.

(రా.మా. సుందర. దో. 31-3,4)

వాల్మీకి రామాయణమునందు ఆ పరంధాముడు ఆంజనేయునితో ఇట్లు చెప్పెను.

చరిష్యతి కథా యావదేషా లోకే చ మామికా ॥
తావత్ తే భవితా కీర్తిః శరీరేఽప్యసవస్తథా ।

లోకా హి యావత్ స్థాస్యన్తి తావత్ స్థాస్యన్తి మే కథాః ॥
ఏకైకస్యోపకారస్య ప్రాణాన్ దాస్యామి తే కపే ।
శేషస్యేహోపకారాణాం భవామ ఋణినో వయమ్ ॥
మదఙ్గే జీర్ణతాం యాతు యత్త్వయోపకృతం కపే ।
నరః ప్రత్యుపకారాణామాపత్స్వాయాతి పాత్రతామ్ ॥

(వా.రా. ఉ.కాం. 40/21-24)

"కపివరా! నీవు కోరుకొనిన రీతిగనే జరుగును. సంశయములేదు. నా వృత్తాంతము లోకమున ప్రచలితమగుచుండునంతవరకును నీ శరీరములో ప్రాణములు నిలిచిఉండును. (నీవు 'చిరంజీవివి) నీ పేరుప్రతిష్ఠలు అజరామరములు. వానరోత్తమా! ఈ లోకములు నిలిచియున్నంతవరకును నా వృత్తాంతము కీర్తింపబడుచునే యుండును. వానరవీరా! మారుతీ! నీవు నాకు పెక్కు ఉపకారములను చేసియుంటివి. నా ప్రాణములను ధారపోసినను వాటిలో ఏ ఒక్క ఉపకారమూ తీరదు. మిగిలిన (తక్కిన) ఉపకారములకు నేను నీకు ఋణపడియే యుందును. కనుక నీవు చేసిన ఉపకారములు అన్నియును నాలోనే అణగిపోవుగాక! ఆపదలు వచ్చినపుడు నరుడు (ప్రతివ్యక్తియు) తాను ఇతరులకు చేసిన ఉపకారములకు ప్రత్యుపకారములను కోరుకొనుచునే యుండును. నేను నీకు ప్రత్యుపకారము చేయుటకు ఆలోచించుటయనగా నీకు ఆపదలు రావలయునని కోరుకొనుటయేగదా! అట్లు యోచన చేయుట సముచితము కాదు కదా!"

శరణాగతవాత్సల్యము

భగవంతునిశరణాగతవాత్సల్యము సుప్రసిద్ధము. ఆ పరమాత్ముడు ఇట్లు నుడివెను.

సకృదేవ ప్రపన్నాయ తవాస్మీతి చ యాచతే ।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదామ్యేతద్వ్రతం మమ ॥

(వా.రా. యుద్ధ. 18/35)

"నేను నీ వాడను" అని పలుకుచు ఎవ్వరైనను భక్తిప్రపత్తులతో నన్ను శరణుగోరినచో వారికి (సకల ప్రాణులకును) అభయమిత్తును. (వారిని రక్షింతును) ఇది నా వ్రతము.

విభీషణుడు రావణునకు చక్కని ప్రబోధము చేసెను. దానికి బదులుగా అతడు తన అన్నతో కాలిదెబ్బ తినెను. సత్త్వగుణ సంపన్నములైన అనేక కోరికలు విభీషణుని మనస్సునందు మెదలుచుండెను. అతడు పరమాత్ముడగు శ్రీరాముని శరణుజొచ్చెను. అతడు రామచంద్రుడు వసించు శిబిరద్వారము కడకు చేరెను. వెంటనే వానరులాతనిని చుట్టుముట్టిరి. పిదప వారు ఈ విషయమును శ్రీరామునకు తెలిపిరి. ఆ స్వామి అప్పుడు తన మంత్రులను, మిత్రులను, సేనాపతులను వారి అభిప్రాయములను తెలుపుమని కోరెను. వాల్మీకి రామాయణమునకనుగుణముగ అచట అంగదుడు, జాంబవంతుడు, మైందుడు, నలుడు, హనుమంతుడు మొదలగువారందరును తమ తమ అభిప్రాయములను ప్రకటించిరి. ఆంజనేయుడు తప్ప మిగిలిన వారందరు విభీషణునకు విరుద్ధముగా తమ మనోగతములను వెలిబుచ్చిరి. రామచరితమానసమందు సుగ్రీవుడిట్లు పలికెను.

"మహారాజా! అవధరింపుడు. నిశాచరులు మాయావులు. వారి నిజ స్వరూపములను తెలిసికొనుట కష్టము. వారు కామరూపధారులు. ఈతని రాకయొక్క ఆంతర్యమేమో తెలియదు. ఈ దుష్టుడు మన రహస్యములను తెలిసికొనుటకై వచ్చినాడని నా అభిప్రాయము. ఇతనిని బంధించియుంచుట మంచిదని తోచుచున్నది". (రా.మా. సుందర. దో. 42-3,4)

అప్పుడు సుగ్రీవునితో రామచంద్రుడిట్లు పలికెను.

"మిత్రమా! నీవు తెలిపిన రాజనీతి ఒప్పుకొనదగినదే. కాని శరణుజొచ్చిన వానికి అభయమిచ్చి కాపాడుట నా ప్రతిజ్ఞ". శ్రీరాముడు మరల ఇట్లు పలికెను, "తనకు హాని జరుగునేమోయని శంకించి శరణాగతుని త్యజించునట్టివాడు నీచుడు, పాపి. అతనిని చూచుటయే మహాపాపము. కోటి బ్రహ్మహత్యలు చేసినవాడైనను నన్ను శరణుజొచ్చినచో నేను అతనికి అభయమిచ్చెదను. నా

సమ్ముఖమునకు వచ్చి "శరణు" అన్న ప్రాణియొక్క కోటిజన్మల పాపములు కూడ నశించిపోవును.

కనుక సుగ్రీవా! వెళ్లి అతనిని తీసికొని రమ్ము". సుగ్రీవాదులు స్నేహాతిరేకమున అభ్యంతరము తెలిపినను రఘురాముడు స్పష్టముగ ఇట్లు పలికెను. (రా.మా. సుందర దో. 42/4, 43-1)

ఇంకను ఆ ప్రభువు ఇట్లు పలికెను.

ఆనయైనం హరిశ్రేష్ఠ దత్తమస్యాఽభయం మయా ।
విభీషణో వా సుగ్రీవ యది వా రావణః స్వయమ్ ॥

(వా.రా. ఉ.కాం. 18/36)

"వానరోత్తమా! సుగ్రీవా! విభీషణునకు నేను అభయమిచ్చుచున్నాను. వెంటనే అతనిని తోడ్కొనిరమ్ము. అతనికేకాదు. స్వయముగా రావణుడే వచ్చి శరణు గోరినను వానికిని నేను అభయమిచ్చెదను".

సుగ్రీవుడు మొదలగువారు విభీషణుని తీసికొనివచ్చిరి. శ్రీరాముడు ఆతనికి ఆశ్రయమిచ్చి కృతార్థుని చేసెను.

లంకానగరమున యుద్ధము జరుగుచుండెను. ఒకసారి రావణుడు క్రుద్ధుడై విభీషణుని మీదకు శక్తిబాణమును వదలెను. శక్తిబాణము తాకినచో విభీషణుడు మరణించునని రామచంద్రుడెరుగును. శరణాగతవత్సలుడగు ఆ స్వామి వెంటనే విభీషణుని వెనుకకు నెట్టివేసి స్వయముగా తానే ముందుకు వచ్చెను. భయంకరమగు ఆ శక్తిబాణము ఆయన వక్షఃస్థలమును తాకెను. ఆ విధముగా శ్రీరాముడు విభీషణునకు ప్రమాదమును తప్పించెను. ఆ ప్రభువుయొక్క వాత్సల్యవైభవములు అట్టివి.

విభీషణునకు రాజ్యము లభించెను. ఆతనికి పరంధాముడగు రామచంద్రుడు మిగుల దుర్లభమైన తన భక్తిని ప్రసాదించెను.

(రా.మా. లంక. దో. 93-1)

మిత్రులయెడ ఆ స్వామికిగల ప్రేమ

వాస్తవమునకు పరమాత్ముడు అందరకును సుహృదుడు. స్వాభావికముగనే మిత్రుడు. కాని తాను లీలలను చేయునపుడు ఆయన మిత్రులతో వ్యవహరించు తీరును మనము ఇచ్చట గమనించవలయును. లోకమున మనుష్యులను స్నేహితులనుగా చేసికొనుట కనిపించును. కాని భగవంతుడగు రఘురాముడు రాక్షసులను, వానరులను, ఎలుగుబంట్లను తనకు మిత్రులనుగా చేసికొని వారిని ధన్యులనుగచేసెను. సుగ్రీవుడు పుట్టెడు దుఃఖములో మునిగియుండెను. హనుమంతుని ప్రేరణచేత ఆ ప్రభువు అగ్నిసాక్షిగా సుగ్రీవుని తన సఖునిగా చేసికొనెను. వానరేంద్రుడగు సుగ్రీవుని యొక్క దుఃఖమును గూర్చి వినుటతోడనే ఆయనభుజములు వీరావేశముతో ఉప్పొంగెను. అప్పుడు ఆ రఘుకులతిలకుడు ఇట్లు పలికెను.

"సుగ్రీవా! వినుము. నేను ఒకే ఒక్క బాణముతో వాలిని వధించెదను. అతనిని బ్రహ్మరుద్రాదులు కూడ కాపాడలేరు". (రా.మా. కిష్కింధా. దో.6)

తదనంతరము మిత్రధర్మములను తెలుపుచు ఆ పరంధాముడిట్లు చెప్పెను.

"మిత్రుని దుఃఖమును గాంచి దుఃఖింపనివానిని చూచినచో మహాపాపము అంటును. తన కొండంత దుఃఖమును ధూళివలెను, ధూళితో సమానమైన మిత్రుని దుఃఖమును మేరుపర్వతమంతగాను చూడవలెను. సహజముగ ఇట్టి లక్షణములు లేనివాడు శఠుడు. అట్టివాడు పూనిక వహించి ఎవ్వరితోనైనను మైత్రి చేసికొనుటవలన ఏమి ప్రయోజనము? చెడుమార్గమున పోవుచున్న మిత్రుని ఆపి, మంచిమార్గమునకు మరల్చుట మిత్రధర్మము. ఎవ్వడైనను తన మిత్రులగుణములనే ప్రకటింపవలయును. దోషములను దాచవలయును[1].

(రా.మా. కిష్కింధా. దో. 6-1,2,3)

---

1. .... గోప్యంబుదాచు,
విడువడాపన్ను లేవడివేడనిచ్చు,
మిత్రుడీ లక్షణంబుల మెలగుచుండు

"మిత్రులు సంశయములకు తావియ్యక ఇచ్చిపుచ్చుకొనుచుండవలయును. సర్వదా మిత్రునకు తన శక్తికొలది మేలే చేయవలయును. ఆపదకాలమునందు మిత్రుని ఎక్కువగా ఆదుకొనవలయును. ఇవి మంచి మిత్రుని లక్షణములు" అని వేదములు నుడువుచున్నవి.

మిత్రుని ఈ లక్షణములు అందఱును సదా తమ మనస్సులయందు నిలుపుకొనదగినవి. తరువాత ఆ పరంధాముడు సుగ్రీవునకు, నమ్మకము కలిగించుచు ఇట్లు పలికెను.

అప్పుడు సుగ్రీవుడు "రఘువీరా! వాలి మిక్కిలి బలశాలి. యుద్ధములో అత్యంతధీరుడు, వీరుడు" అని పలికెను. (రా.మా. కిష్కింధా. దో. 6/5)

మిత్రుడైన సుగ్రీవునియొక్క సుఖమే రామునిమనస్సునందు ఎల్లప్పుడును మెదలుచుండెను. వాలి పలికిన ఘోరమైన ఉపాలంభనములను (దెప్పిపొడుపు మాటలను) ఆయన సహించెను. సుగ్రీవునకు శత్రువు, సోదరుడగు వాలిని రఘురాముడు వధించెను. ఆ స్వామి సుగ్రీవునితో మైత్రిని నిర్వహించిన తీరు అద్భుతము.

శ్రీరాముడు నిషాదరాజును తన మిత్రునిగా చేసికొనెను. స్వయముగా వసిష్ఠమహర్షియే అతనిని (గుహుని) హృదయమునకు హత్తుకొనెను. ఆ స్వామి అతనికి అంతటి మహోన్నత స్థానమును కల్పించెను.

"ప్రేమచే పులకితుడైన గుహుడు తనపేరు తెలుపుకొని వసిష్ఠునకు కొంతదూరమునుండి దండప్రణామములను ఆచరించెను. ఋషి అతడు రామసఖుడు అని ఎఱింగి, భూమిపైపడిన స్నేహమును (నూనెను) సేకరించినట్లు అతనిని లేపి తన ఆలింగనసౌభాగ్యమును కల్పించెను".

(రా.మా. అయోధ్యా. దో. 242/3)

తులసీదాసు వినయపత్రికయందు ఇట్లు చెప్పెను.

"జీవహింసకు అలవాటుపడినవాడు, తామసిక శరీరుడు, పశుతుల్యుడు, వనచరుడు అయిన నిషాదుని ప్రేమకు (వినయమునకు) విహ్వలుడై

వసిష్ఠమహర్షి అతనిని అక్కున చేర్చుకొనెను. ఇచట జాతి, కుల, ప్రస్తావనల ప్రసక్తియే లేకుండెను". (వినయపత్రిక 116)

శ్రీరామచంద్రుడు విజేతయై లంకనుండి అయోధ్యకు తిరిగివచ్చెను. ఆయన వానరవీరులను, భల్లూకప్రముఖులను, విభీషణాది మిత్రులను పిలిపించెను. వారితో గురువుగారి చరణములకు ప్రణామములు చేయించెను. వారిని పరిచయము చేయుచు ఆ స్వామి ఆ మహర్షితో ఇట్లు పలికెను.

"వీరందరును నా మిత్రులు. సంగ్రామసాగరమునుండి గట్టెక్కుటకు వీరు నాకు ఓడలవలె తోడ్పడిరి. నా హితము కొఱకు వీరు తమ ప్రాణములను సైతము పణముగాపెట్టి పోరాడిరి. వీరు నాకు భరతుని కంటెను ఎక్కువగా ప్రీతిపాత్రులు". (రా.మా. ఉ.కాం. దో. 7/4)

రాజ్యాభిషేకమునకు తరువాత శ్రీరాముడు తన మిత్రులనందరను పిలిచి ఇట్లు పలికెను.

"మీరు నాకెంతయు ప్రియమైనవారు. నాకు నా సోదరులును, రాజ్యము, సంపదలును, జానకీదేవియు, నా శరీరము, ఇల్లు, కుటుంబము, మిత్రులు వీరందరును ప్రియమైనవారే. కాని వారు మీ తరువాతనే. నేను సత్యము వచించెదను. ఇది నాకు సహజము". (రా.మా. ఉ.కాం. దో.15/3, 4)

తదుపరి రఘుకులతిలకుడు వస్త్రాభరణములను తెప్పించెను. పరమాత్ముడగు శ్రీరామచంద్రుడు ముగ్గురు సోదరులతో కలసి స్వయముగా తనచేతులమీదుగా వారికి ఆ వస్త్రాభూషణములను అలంకరింపచేసి వీడ్కోలు పలికెను.

అయోధ్యానగరమునందు ఈ నలుగురు సోదరులతో కలిసి ఆడుకొనుచు భోజనభాజనములు చేయుచుండిన ఆ బాల్యస్నేహితుల (అయోధ్యలోని బాలుర) మహిమనెవరు వర్ణించగలరు? వారు పొందిన సౌభాగ్యము సాటిలేనిది.

దయాగుణము

పరంధాముడగు శ్రీరామచంద్రుని దయాసముద్రుడని చెప్పినను ఆయనయొక్క అపరిమితమైనదయను తక్కువ చేసినట్లేయగును. జీవులమీద ఆ స్వామికిగల దయ ఊహలకు అందనిది. మానవుడు ఆయన దయను ఎంత మహోన్నతముగ పేర్కొనినను (ఊహించినను) దానికంటె ఆ పరమాత్మని దయాగుణములు అనంతములుగా నుండును. అది అపరిమితమైనది, విలక్షణమైనది. భగవంతుడు సంపూర్ణముగా దయామయుడే. "హై తులసిహి పరతీతి ఏక ప్రభు మూరతి కృపామయీ హై". గీత యందు శ్రీకృష్ణభగవానుడు కూడ ఇట్లు వచించెను. "సుహృదం సర్వభూతానాం జ్ఞాత్వా మాం శాంతిమృచ్ఛతి" (గీత. 5/29) "నన్ను సమస్తప్రాణులకు సుహృదుడనని తెలిసికొని, మానవుడు శాంతిని పొందును".

పరమాత్మనిదయ రెండు రూపములలో ప్రకటితమగుచుండును. ఒకచోట అది అనుగ్రహరూపముగ దర్శనమొసగును. ఇంకొకచోట దండనరూపమున కనిపించును. ఆ స్వామి రాక్షసులను సంహరించెను, కాని అది సంహరించుటకాదు, నిజమునకు వారి నుద్ధరించుటయే. భగవంతుని క్రోధముకూడ ముక్తినే ప్రసాదించును. "నిర్బానదాయకక్రోధజాకర". పరమాత్మని చేతులమీదుగా అసువులను వీడిన రాక్షసులందరు దుర్లభమైన పరమపదమును పొందిరి. కొన్ని ఉదాహరణములు చూడుడు.

తాటకిని

శ్రీరాముడు ఒకే బాణముతో తాటకి ప్రాణములను హరించెను. కనికరముతో ఆమెను పరమధామమునకు చేర్చెను.

(రా.మా. బా.కాం. దో. 208-3)

విరాధుని

శ్రీరామునిచేతిలో మరణించిన ఆ విరాధునకు వెంటనే దివ్యసుందర రూపము ప్రాప్తించెను. అర్హుడైన అతనికి ఆ ప్రభువు పరంధామమును ప్రసాదించెను. (రా.మా. అరణ్యా. దో. 6-4)

ఖరదూషణాదులకు

దయానిధియైన శ్రీరామచంద్రుడు రాక్షససైనికులందరిని ఒక్క క్షణములో వధించెను. వారు 'రామరామ' యనుచు మరణించి మోక్షమును పొందిరి.

(రా.మా. అరణ్య. దో. 20 (క)

మారీచుని

సర్వజ్ఞుడైన ప్రభువు మారీచుని మనస్సునందలి భక్తిభావమును గ్రహించి మునీశ్వరులకును దుర్లభమైన పరమగతిని అతనికి ప్రసాదించెను.

(రా.మా. అరణ్యా. దో. 26-9)

కుంభకర్ణుని

కుంభకర్ణుని శరీరమునుండి ఒక తేజస్సు వెడలి శ్రీరామునిలో లీనమయ్యెను. (రా.మా. లం.కాం. దో. 70-4)

రావణుని

రావణునినుండి దివ్యమైన ఒక తేజస్సు రామచంద్రుని ముఖమున ప్రవేశించెను. (రా.మా. లం.కాం. దో. 102-5)

సకల రాక్షసులను

చనిపోవునపుడు రాక్షసులమనస్సులలో రామచంద్రుని ఆకారము నిలిచియుండెను. కావున వారందరును భవబంధములనుండి విముక్తులైరి.

(రా.మా. లం.కాం. దో. 113-4)

రాక్షసులు తమను దీనులమని అనుకోలేదు. వారు నిజమునకు ఆర్తులే. అట్టి దయనీయస్థితిగల రాక్షసులమీద తన దయను వర్షింపజేసి భగవంతుడు వారిని సంహరించుటద్వారా ఉద్ధరించెను.

పరమాత్ముడు పెక్కుమందిని అనుగ్రహించి తనవారినిగా చేసికొనెను. ఆ స్వామి గొప్ప గొప్ప ఋషులకును, మునులకును దుర్లభమైన గౌరవమును సకలవానరులకును ఎలుగుబంట్లకును ప్రసాదించెను.

"శ్రీరామచంద్రప్రభువు చెట్లక్రింద కూర్చొనియుండగా వానరుల మూకలు చెట్లకొమ్మలపై ఎగురుచుండెను. (మర్యాదాపురుషోత్తముడు, సచ్చిదానందఘన పరమాత్మయైన శ్రీరాముడెక్కడ? శాఖామృగములైన వానరములెక్కడ?) అయినను ప్రభువు వాటికి తనతో సమానమైన స్థానమునిచ్చెను."

(రా.మా. బాల.కాం. దో. 29 క)

గౌతమమహర్షి తన భార్యయగు అహల్యాదేవికి శాపమొసగెను. ఆమె ఆ శాపమునకు లోనై శిలగా మారిపోయెను. ఆర్తితో పరమాత్ముని పిలుచుటకు కూడ ఆమెలో శక్తి లేకుండెను. ఆమె దీనదశను చూచి దయామయుడగు పరమాత్ముడు స్వయముగా ఆమె దగ్గఱకు వచ్చెను. తన చరణస్పర్శచేత ఆమెను ఉద్ధరించెను.

నిషాదునిచే తన పాదములను కడిగించుకొని రఘురాముడు దేవతలకును, మునులకును దుర్లభమైన తన చరణోదకమును వానికి ప్రసాదించెను. వానికేగాక, అతని పరివారమునకును ముక్తినొసగెను.

"శ్రీరామచంద్రుని చరణములను కడిగి నావికుడు ఆ పాదతీర్థమును తన పరివారముతో కలిసి స్వీకరించెను. తత్పుణ్య ప్రభావమున వాని పితరులును భవసాగరమును దాటిరి. పిమ్మట ఆనందోత్సాహములతో ఆ పడవవాడు సీతారామలక్ష్మణులను గంగానదిని దాటించెను."

(రా.మా. అయోధ్యా. దో. 101)

దండకారణ్యమునకు స్వయముగా వెళ్లి శ్రీరామచంద్రుడు ఆ వనమునకు శాపమునుండి ముక్తి కలిగించెను.

"ఆ వనమునందు దారిలో ఆ స్వామి ఒక ఎముకల కుప్పను చూచెను. ఆయనకు మిక్కిలి జాలి కలిగెను. ఆ స్వామి "ఇవి (ఈ ఎముకలు) ఎవరివి" అని మునీశ్వరులను అడిగెను. (రా.మా. అరణ్య.కాం. దో.8/3)

మునులు దుఃఖముతో బాధపడుచూ ఇట్లు నుడివిరి.

"పరమాత్మా! రాక్షసులు మునులను భక్షించిరి. ఈ ఎముకల కుప్పలు ఆ మునులవి". (రా.మా. అరణ్య. దో. 8-4)

ఈ మాటలను విని శ్రీరాముని కన్నులు చెమ్మగిల్లెను.

అప్పుడు శ్రీరాముడు కరములు సాచి "నేను ఈ నేలపై రాక్షసులను లేకుండ చేసెదను. ఇదియే నా ప్రతిజ్ఞ" అని పలికెను.

(రా.మా. అరణ్య. దో. 9)

వాలియొక్క ఘోరమైన అత్యాచారములనుండి ఆర్తుడైన సుగ్రీవుని రక్షించెను. అంగదుడు దీనుడని తెలిసి అతనిని ఆదుకొనెను, యువరాజ పదమును కల్పించెను.

ఒకానొక కవి మిగుల చక్కగా ఇట్లు వచించెను.

గృధ్రరాజైన జటాయువుమీద ఆ ప్రభువు చూపిన దయ సాటిలేనిది. రావణునిచే గాయపడి జటాయువు దిక్కుతోచని స్థితిలో పడియుండెను. రామచంద్రుడు అతనిని సమీపించెను. అతని దీనదశను చూచి దుఃఖించెను. ఆతనిని తన ఒడిలోనికి చేర్చుకొనెను. కనులనీరు నింపుకొని తన కోమల కరకమలములతో అతని తలను నిమిరెను. ఇట్లు ఆ ప్రభువు జటాయువునకు సుఖమును, శాంతిని ప్రసాదించెను. అతనికి ఊరట కల్పించెను.

రామచంద్రుడు జటాయువుతో ఇట్లు పలికెను. "తండ్రీ! మీరు కొన్ని దినములు ఇంకను శరీరమును ధరించియే ఉండుడు. నా తండ్రియొక్క సుఖమును నాకు కల్పింపుడు". జటాయువు మిగుల చతురుడు. అతడిట్లు పలికెను.

"అవసానదశయందు' 'శ్రీరామనామము' స్మరించువాడు అధముడైనను ముక్తుడగునని వేదములు పలుకుచున్నవి. అట్టి మీరే నా కనుల ఎదుట నిలిచియుండగా నేను ఏ కోరికను తీర్చుకొనుటకై బ్రతుకవలయును".

(రా.మా. అరణ్య. దో. 30-3,4)

ఈ విధముగా పలికి పరమాత్ముని ఒడియందే యుండి ఆ స్వామిని తదేకదృష్టితో చూచుచుండెను. తన నోటితో శ్రీరాముని పవిత్రనామము ఉచ్చరించుచు జటాయువు మునులకు కూడ దుర్లభమైన పరమశాంతిని పొందెను.

పిమ్మట పరమదయాళువైన ఆ ప్రభువు తన చేతులమీదుగా జటాయువునకు అంత్యక్రియలను తన తండ్రికి చేసినటులే చేసెను.

(గీతావలి. అరణ్య. 16)

ఇట్టి ఈ దయ ఎంతటి మహోన్నతమైనది? ఇది ఆ ప్రభువుయొక్క కృపకు సాటిలేని ఉదాహరణము.

ప్రజావాత్సల్యము

పరమాత్ముడగు శ్రీరామచంద్రుడు తన చక్కని వ్యవహారముచేతను, వాత్సల్యముతో నిండిన పనులచేతను ప్రజలకు అత్యంత ప్రీతిపాత్రుడయ్యెను. ఆయనవనగమనమునకు ఏర్పాట్లు జరుగునపుడు ఈ విషయము స్పష్టమగును. రాజ్యాభిషేక మహోత్సవ ప్రకటనతో సకల ప్రజలలోను ఆనందము వెల్లివిరియుచుండెను. జనసమూహమునందు ఆనందసాగరము పెల్లుబికి నట్లుండెను. ఆకస్మికముగా ఆ దృశ్యము మారిపోయినది. శ్రీరామలక్ష్మణులు సీతాదేవితో కూడి ముని వేషధారులై వనములకు వెళ్లుచుండిరి. ప్రజలు ఈ దృశ్యమును చూచి తట్టుకొనలేకపోయిరి. వారి ఎడబాటువలన కలిగిన దుఃఖమును సహించుటకు వారిలో సామర్థ్యము లేకుండెను. వారు సీతారామ లక్ష్మణులను అనుసరించిరి. రఘురాముడు వారికి అనేకవిధముల నచ్చజెప్పెను. కాని ప్రేమవశులై వారెవ్వరు కూడ అయోధ్యయందుండుటకు సమ్మతించలేదు.

"అందఱును తమతమ మనస్సులలో ఒకే ఆలోచనను కలిగియుండిరి. "సీతారామలక్ష్మణులు లేనిదే సుఖములేదు. శ్రీరాముడున్నచోటనే సమాజము సుఖముగా నుండును. శ్రీరాముడు లేని అయోధ్యలో మనకేమి పని?"

(రా.మా. అయోధ్యా 83-3)

"బాలురను, వృద్ధులను (స్త్రీలను) తమ ఇండ్లలో వదలి నగర ప్రజలందఱును ఆయనను అనుసరించిరి." (రా.మా. అయోధ్యా. దో. 84)

చివరకు వారు నిదురించుచుండగా (వారిని) వదలిపెట్టి రఘురాముడు ముందుకు సాగెను. భరతుడు చిత్రకూటమునకు వెళ్లుసమయమున ప్రజలందరు శ్రీరామదర్శనార్థము మిగుల ఉత్సాహితులైరి. ఇంటికి

కావలియుండుటకు కూడ ఎవ్వరును అంగీకరించలేదు. "ఎవరినైనను ఇంటికి కావలి యుండుమనినచో ఆతడు తన మెడమీద కత్తివ్రేటు పడినట్లు భావించుచుండెను." (రా.మా. అయోధ్యా. దో. 184-3)

అందఱును భరతునివెంట చిత్రకూటమునకు వెళ్లిరి.

"రామచంద్రుడు లంకానగరమును జయించి అయోధ్యకు తిరిగివచ్చెను. ఆ ప్రభువును దర్శించి అయోధ్యావాసులు ఆనందజలధిలో ఓలలాడిరి. వారి విరహజనితదుఃఖము మటుమాయమయ్యెను. ప్రేమవిహ్వలురైనవారిని చూచి దయాళువైన శ్రీరాముడు ఒక లీలను ప్రదర్శించెను. ఒకే సమయమున ఆ స్వామి అనేక రూపములలో ప్రకటితుడై ప్రతివ్యక్తికిని ఒకే సమయమున వారి వారి యోగ్యతలకు అనుగుణముగ దర్శనమిచ్చెను. శ్రీరఘువీరుని దయాదృష్టిచే స్త్రీ పురుషులందరును శోకరహితులైరి. ఒక్క క్షణముననే ఆ భగవంతుడు అందరిని ఆనందింపజేసెను. ఉమా! ప్రతియొక్కరును ప్రభువు మొట్టమొదట తననే కలిసికొన్నాడని భావించిరి.

(రా.మా. అయోధ్యా. దో. 5-2,3,4)

వాస్తవమునకు శ్రీరాముడు ప్రజల సుఖసంతోషముల కొఱకే రాజ్యమును స్వీకరించెను. నిజమునకు ఇదియే ఆదర్శము. ప్రజల సుఖముకొఱకు రాజైనవాడే నిజమైన రాజు.

(శివుడు పలుకుచున్నాడు) "ఓ ఉమా! అయోధ్యావాసులైన స్త్రీ పురుషులందఱును కృతార్థులు. ఏలనన వారి ప్రభువైన శ్రీరఘునాథుడు స్వయముగా పరమానందస్వరూపుడే కదా!" (రా.మా. అయోధ్యా. దో.46)

ప్రజావాత్సల్యమునకు ఆ ప్రభువే సాటిలేని ఉదాహరణము. అట్టివాడు జగత్తున ఎచటను లేడు. సీతాదేవికొఱకు ఆయన వనములందు విలపించుచు తిరిగెను. ఆ మహాసాధ్వికొఱకే రావణునితో భయంకరమైన పోరు సలిపెను. కేవలము ప్రజలను రంజింపచేయుటకే తన హృదయమును రాయి చేసికొనెను. నిర్దోషురాలని తెలిసికూడ ఆ స్వామి ఆమెను అడవులకు పంపెను. లోకాపవాదమును తొలగించుటకై అట్టి త్యాగమునకు సిద్ధపడిన ఆ ప్రభువు మిగుల ధన్యుడు.

పరమాత్ముడగు శ్రీరామచంద్రుని మహోన్నత గుణములతో కూడిన గాథలను ఎంతగా గానము చేసినను ఎవరును తృప్తిచెందజాలరు. ఆయన దయాసముద్రుడు. ప్రేమస్వరూపుడు. మిగుల సుహృదుడు. సాటిలేని సంయమనము గలవాడు. నిరుపమానమైన శుభములను ప్రసాదించువాడు. ఆయన బలపరాక్రమములు అపూర్వములు. ఆ ప్రభువు ఎంతయు బుద్ధిమంతుడు. శస్త్రవిద్యలయందు ఆరితేరినవాడు. సౌందర్యమాధుర్యములకు నెలవైనవాడు. శోభలతో విలసిల్లువాడు. (కాంతిమంతుడు), అసమాన ధైర్యశాలి, జితేంద్రియుడు, అత్యంత గంభీరుడు, మిగుల వినయశీలి, ఉదారత్వమున అసమానుడు, పరమబ్రహ్మణ్యుడు, అపూర్వసౌందర్యరాశి, ప్రియదర్శనుడు, సంగీతకళానిపుణుడు, సత్యముపలుకుటయందు ఆదర్శప్రాయుడు, మధురముగా పలుకువాడు, భూమాతవలె ఓర్పుగలవాడు, పుష్పములకంటె కోమలుడు, కర్తవ్యపాలనయందు వజ్రమువలె కఠోరుడు.[1] యశస్సంపన్నుడు. మహామహితాత్ముడైన వాగ్మి (మాటాడుటలో నేర్పరి). సర్వశాస్త్రములతత్త్వము నెఱిగినవాడు, అనుపమప్రతిభావంతుడు, ఆదర్శపుత్రుడు, ఆదర్శప్రాయుడైన శిష్యుడు, ఆదర్శపతి, అనుసరించదగిన సోదరుడు, సకలమునకును ఆయన స్వామి, ప్రభువు, మిత్రుడు, వీరశూరులలో ఆయనకాయనయే సాటి. నిరుపమదాత. గుణశీలములయందు సర్వోత్తముడు. సదాచారసంపన్నుడు ధర్మస్వరూపుడు, త్యాగమునందు అసమానుడు, నీతికోవిదుడు, సాధుజనప్రియుడు, అనన్య ప్రతాపశాలి. ధర్మసంరక్షణాభారనిర్వాహకుడు, సకల లోకములకును ప్రీతికరమైనవాడు. ఆ పరబ్రహ్మపరమేశ్వరుడు సర్వాంతర్యామి, సర్వశక్తిమంతుడు.

ఋజువర్తనమునందును, సత్యమునుపలుకువిషయమున ఆ స్వామి ప్రతిజ్ఞ చేయుచు ఇట్లు నుడివెను.

---

1. వజ్రాదపి కఠోరాణి, మృదూని కుసుమాదపి -

శ్రీరాముని వచనములు శిక్షాసమయములయందు వజ్రముకంటెను కఠినములు - ఆదరించునపుడు పువ్వులకంటెను కోమలములు. - ఉత్తరరామచరితము

రామో ద్విర్నాభిభాషతే (వా.రా. అయోధ్యా. 18/30)

రామచంద్రుడు రెండువిధములుగా పలుకడు. ఒకసారి ఏదిచెప్పునో అదియే నిశ్చితము. ఆ స్వామి ఆడినమాట తప్పడు.

దర్మపరాయణత్వమునకు ఆయన సమస్తజీవితము క్రియారూపమైన ఉదాహరణమే. సాక్షాత్తు పరమాత్ముడైనప్పటికి కూడ ఆ ప్రభువు ధర్మమును నిలుపుటకు దానిని రక్షించుటకు నియమానుసారము సంధ్య - అగ్నిహోత్రాది కర్మలు స్వయముగా చేయుచుండెడివాడు. వర్ణాశ్రమముల కనుగుణముగా బ్రాహ్మణులను, ఋషులను, గురుజనులను పూజించెడివాడు. యజ్ఞయాగాదులను చేసెడివాడు, మందిరములు నిర్మించి విగ్రహారాధనలను ఆచరించెడివాడు. శ్రాద్ధము, తర్పణాది కర్మలను కడు జాగ్రత్తగా పాటించెడివాడు.

చిత్రకూటమునందు భరతుని వెంట వెళ్లిన ఋషులలో జాబాలియను ఒక మహర్షి యుండెను. మహారాజగు దశరథుని సభలో ఆయన ఒక ప్రముఖుడు. రామచంద్రుడు అయోధ్యకు తిరిగివచ్చు విషయమును విశదీకరించుచు ఆయన (జాబాలి) నాస్తికవాదమును సమర్థించునట్టి కొన్నిమాటలు చెప్పెను. ఆతని మాటలను విని మర్యాదాపురుషోత్తముడగు పరమాత్మ (శ్రీరాముడు) ఆయనమీద కినుకబూనెను. అది ఆయన లీల. ఆ స్వామి ఆ మహర్షిని మందలించుచు అనేక విషయములు చెప్పెను.

నిందామ్యహంకర్మ పితు కృతం స్తతత్ యస్త్వామగృహ్ణాద్విషమస్థబుద్ధిమ్ ।
బుద్ధ్యానయైవంవిధయా చరంతం సునాస్తికం ధర్మపథాదపేతమ్ ॥

(వా.రా. అయోధ్యా. 109/33)

"నీ బుద్ధి పెడత్రోవ పట్టినది. నీవు వేదవిరుద్ధమైన మార్గమును అవలంబించితివి. నీవు పచ్చినాస్తికుడవు. ధర్మమార్గమునకు ఎంతయు దూరమైతివి. ఇట్లు చార్వాకమతప్రచారమునకు పూనుకొనిన నిన్ను మా తండ్రిగారు తన కడకు చేరదీసి యాజకునిగా జేసిరి. అట్టి కృత్యమును నేను నిందించుచున్నాను".

నాస్తికవాదమును రఘురాముడు ఎంత దుష్టమైనదిగా భావించెనో ఈ మాటలవలన తెలియును. తనతండ్రి దశరథమహారాజు జాబాలిని తన

రాజ్యసభయందు ఒక సభ్యునిగా నియమించెను. రామచంద్రుడు తండ్రి ఒనర్చిన ఈ కార్యమును కూడ తప్పుపట్టెను. అయినను ఆయన తన తండ్రి వచనములకు కట్టుబడి తాను అడవులలో నివసించెను.

అంతట జాబాలి "నేను మిమ్ములను తిరిగి అయోధ్యకు మరలించుటకే సహేతుకములైన ఈమాటలను పలికితిని" అని చివరకు నుడివెను. ఇది నా అభిప్రాయము కాదని కూడ అతడు చెప్పెను. అప్పుడు గురువగు వసిష్ఠమహర్షి ఋజువర్తనముతో కూడిన ఆ జాబాలిమాటలను సమర్థించెను. అంతట పరమాత్ముడు శాంతించెను.

పరమేశ్వరుడగు శ్రీరామునియొక్క భావములన్నియును విలక్షణములు. ఆయన జననము, బాల్యభావము, కౌమారభావము, మిథిలానగరమున ఆ మహాత్ముని మధురభావము, వనములందు తాపసభావము, లంకానగరము నందు వీరభావము, రాచఠీకపు భావము, ప్రేమభావము ఇవన్నియును ఆదర్శప్రాయములు. మిక్కిలి అనుసరించదగినవి. ఆయన ఆదర్శజీవితము నుండి ప్రయోజనము పొందని మానవుడు గొప్ప మందభాగ్యుడే అగును.

రామచంద్రునిగుణములు, ఆచరణములు అన్నియును ఆదర్శప్రాయములు. వాటిలో పరమాదర్శములు, అనుకరణయోగ్యములు కానివి ఏవియును లేవు. ఎక్కడైనను, ఏదైనను అసంబద్ధమైనదిగా, మనస్సునకు ప్రతికూలమైనదిగా తోచినచో దానికి ప్రధానకారణము శ్రద్ధయందలిలోపమే. శ్రద్ధ లోపించినచో పరమాత్మతత్త్వమునందలి పరమార్థము, గుణములు, ప్రభావములు తెలియవు. అట్టి జ్ఞానము లేని కారణమున ఆ పరబ్రహ్మలీలయందు మానవుడు భ్రమకు వశుడగును. అతని మనస్సులో సందేహము కలుగును. ఆయనలీల ఏదైనను అవగతము కాకపోయినచో దానిని విడిచిపెట్టి, ఆ పరమాత్మునియొక్క ఇతర ఆచరణములు అనుసరింపదగినవి. ఆ స్వామి ఉపదేశములు తప్పక పాటింపదగినవి. ఆ ప్రభువు తన సోదరులకు, ప్రజలకు మిక్కిలి చక్కని ప్రబోధములను చేసెను. వాటిని అక్షరాలా అనుసరించుటకు (ఆచరించుటకు) ప్రయత్నించవలెను. ఆ స్వామిఆజ్ఞలకు ఆయనఆచరణములకు అనుగుణముగా ఏ కొద్దిప్రయత్నము జరిగినను అది ఆ ప్రభువుయొక్క కృపయేనని భావించ

వలయును. భగవంతుని ఈ కృపను మాటిమాటికిని లక్ష్యమునందుంచుకొనవలయును. భక్తులు వాటిని అనుభవించుచు క్షణక్షణము ముగ్ధులగుచుందురు. ఆ స్వామియొక్క ప్రతిలీలయందును ప్రేమ, దయ, ఓర్పు, సత్యము మొదలగు గుణములు నిండియున్నవి. ఆ ప్రభువుయొక్క అపరిమితమైన ప్రభావము ఆయన లీలలయందు వ్యాపించియున్నది. ఇట్లు నిర్ణయించుకొని ప్రతిపనియందును ఆ పరమాత్ముని ఆదర్శవ్యవహారమును, మహోన్నతమైన గుణములను, వాటి ప్రభావమును, తత్త్వమును, పరమార్థమును చింతన చేయుచుండవలయును. దివ్యము, అమృతమయమగు రూపలావణ్యములతో కూడిన మనోహరమైన ఆయన ఆకారమును ప్రత్యక్షముగా ధ్యానము చేయుచుండవలెను. అట్టివాడు ఎల్లప్పుడు ప్రసన్నముగా నుండును. సాక్షాత్తు పూర్ణబ్రహ్మ, పరమేశ్వరుడు, మర్యాదాపురుషోత్తముడు ఐన శ్రీరామచంద్ర ప్రభువుయొక్క నామమును, రూపమును, గుణములను, చరిత్రను, ప్రభావమును, తత్త్వమును, పరమార్థమును అర్థము చేసికొని ఈ ప్రపంచము ప్రేమానందములో తన్మయతను చెందుచుండును. ఆయన ననుసరించు చుండును. విహరించుచుండును. అట్టి మహాపురుషులు నివసించు ఈ భూమి ధన్యమైనది. సాక్షాత్తు కళ్యాణప్రదులైన పురుషుల దర్శనము, వారితో భాషించుట, వారిని స్పృశించుట, స్మరించుట, మైత్రిని నెఱపుటయందలి ప్రయోజనము అత్యంత శ్రేయస్కరము. అట్టిదానిని పొందుట ఒక మహద్భాగ్యము, వారు పవిత్రులగుదురు. అట్టి పురుషులు నడిచిన దేశము తీర్థ స్థలముగా రూపొందును. ప్రేమ, ఆనందము, శాంతి నిరంతరముగా ప్రవహించుచుండును. అట్టి భగవత్పరాయణులు, పురుషరత్నములు జన్మించిన వంశము ధన్యమైనది. పరమపవిత్రులైన అట్టివారిని సకలజగత్తూ పూజించును. వారు జన్మించిన స్థలము పరమపవిత్రము, జగత్పూజ్యము, పరమేశ్వరుడగు శివుడు ఇట్లు చెప్పెను.

"ఉమా! వినుము. శ్రీరామభక్తి పరాయణులు జన్మించు వంశమే ధన్యము. అది జగత్తులో పరమపూజ్యము. అత్యంత పవిత్రము. (రా.మా.ఉ.కాం.దో.127)

❖ ❖ ❖

3. పరమాత్మను పొందుటకు శ్రద్ధ - విశ్వాసములు - తీవ్రమైన కోరిక - శరణుజొచ్చుట

భగవంతుని స్వరూపమును గూర్చిన జ్ఞానము లేనప్పటికిని, ఆయనయొక్క అస్తిత్వమును (ఆయన ఉన్నాడను నమ్మకమును) కలిగియున్నచో దానివలన కూడ పరమాత్మప్రాప్తి కలుగవచ్చును. కాని ఆ విశ్వాసము సంపూర్ణముగా ఉండవలయును. మనుష్యుని మనస్సులో ఆయన అస్తిత్వము మీద విశ్వాసము పెరుగుచున్నకొలదియు, అతడు ఆ స్వామికి దగ్గఱ అగుచుండును. భగవంతుని సగుణ నిర్గుణముల సాకార నిరాకారములలో ఏ స్వరూపమును గురించి కూడ ఎవ్వరికిని వాస్తవికమైన అనుభవము ఉండదు. కాని భగవంతుడు ఉన్నాడనుట సత్యము. ఆయన అంతటా వ్యాపించియున్నాడు. ఆయన సర్వజ్ఞుడు, సర్వశక్తిమంతుడు, మిగుల వాత్సల్యము గలవాడు, పరమ దయాళువు, పతితపావనుడు. ఆ ప్రభువు అంతర్యామియై, మనము చేయు వాటినన్నిటిని చూచుచుండును. మనము మాట్లాడునవి అన్నియు వినుచుండును. మన హృదయములో నున్నవాటిని అన్నింటిని గూడ ఆయన ఎఱుగును. సాధకుడు ఇట్టి విశ్వాసమును కలిగియుండవలయును. అప్పుడు అతడు అబద్ధము చెప్పుట, కపటముగా వ్యవహరించుట, దొంగతనమునకు దిగుట, నమ్మకద్రోహమునకు పాల్పడుట, హింసచేయుట, వ్యభిచరించుట మొదలగువాటిని ఆచరింపడు. భగవంతుని పొందుటకు ఇవి నిషిద్ధములైనవి. భక్తుడు వీటికి దూరముగా ఉండవలయును. ఈ విశ్వాసము క్రమక్రమముగా వృద్ధియగుచున్నచో ఆ విపరీతమైన ఆచరణములకు ఆస్కారమే ఉండదు. విశ్వాసముతో యజ్ఞములు, దానములు, తపస్సు, తీర్థయాత్రలు, వ్రతములు, ఉపవాసములు, సేవలు, జపములు, పూజాపాఠములు, స్తుతులు, ప్రార్థనలు, సత్సంగములు, స్వాధ్యయనము మొదలగునవి అన్నియును పరమాత్ముని పొందుటకు మిగుల అనుకూలములు, ఉత్తమోత్తమములు. అవి ఆయనను ప్రసన్నునిగా చేసుకొనుట కొఱకే ఆచరింపబడుచుండును. భగవంతుని సేవించెడి భక్తులు ఓర్పు, దయ, శాంతి, సమత్వము, సరళత్వము, సంతోషము, భక్తి, జ్ఞానము, వైరాగ్యము మొదలగు భావములను కలిగియుండవలెను.

భగవంతుని పొందుటకు అవి అనుకూలములు, ఉత్తమోత్తమములు. అట్టివారి సేవలకు భగవంతుడు ప్రసన్నుడగును. భగవంతుని అస్తిత్వమునందుగల భక్తిపూర్వక విశ్వాసమే శ్రద్ధ. పరమాత్ముని గుణములను, ప్రభావమును, ఆయన తత్త్వమును, అందలి రహస్యములను అర్థము చేసికొనుటకు సాధకునకు ఆయనయందు మిగుల శ్రద్ధ యుండవలయును. అట్టి సాధకుని హృదయములో శాంతి, ప్రసన్నత క్రమముగా వృద్ధిచెందుచుండును. అప్పుడప్పుడు సాధకుని శరీరము రోమాంచితమగుచుండును. నేత్రములనుండి ఆనందాశ్రువులు రాలుచుండును. ఆనందాతిరేకమున హృదయము వికసించుచుండును. అప్పుడప్పుడు విరహవ్యాకులత చేత అతని ధైర్యము సడలిపోవుచుండును.నిజముగా భగవంతుడున్నచో మనము ఆయనను ఎందులకు పొందరాదు? అను భావము మనస్సున ఉదయించును. పరమాత్మునిలో ఏ విధమైన అశ్రద్ధయు ఉండదు. మన సాధనాలోపము చేతనే ఆయనను ప్రసన్నుని చేసికొనుటలో ఏదైనా ఆలస్యము జరుగవచ్చును. సాధనలోపమునకు ఆయనయందు విశ్వాసము తక్కువగుటయే కారణము. అది అజ్ఞానజనితము అనగా మూర్ఖత్వము వలన ఏర్పడినది.

భగవంతుడు నిశ్చితముగా ఉన్నాడనియు, ఆయన అనుగ్రహము పెక్కుమందికి ప్రాప్తించెననియు, ఇప్పుడు కూడ లభించుననియు గట్టి నమ్మకమును కలిగియుండవలయును. మనుష్యుడైన ప్రతివాడును ఆ ప్రభువును పొందు అధికారమును కలిగియున్నాడు - అన్న విశ్వాసము క్రమముగా పెరుగుచుండవలెను. నేను అర్హుడను కానప్పటికిని, దయామయుడగు భగవంతుడు నాకు మానవ శరీరమును ఒసగెను. తనను పొందుయోగ్యతను ప్రసాదించెను. అట్టి అధికారము ప్రాప్తించినను, నేను ఆయనను పొందలేకపోయినచో అది నా మూర్ఖతయే. అది నాకు మిగుల సిగ్గుపడవలసిన విషయము, దుఃఖింపదగిన విషయము. ఈవిధముగా పదే పదే ఆలోచించి, అర్థము చేసుకొనుచున్నచో భగవంతుడు ఉన్నాడన్న గట్టి నమ్మకము ఉత్తరోత్తరా పెంపొందుచుండును. దీనివలన సాధకుని మనస్సులో భగవంతుని పొందవలెనన్న కోరిక బలపడును. ఆ ఆకాంక్ష తీవ్రమగును. భగవంతునికృప లభింపలేకపోయినచో అతడు అసహనమునకు లోనగును.

కాని, అప్పుడు సాధకుడు భగవంతుని పొందుటలో ప్రయత్నలోపమును ఏ మాత్రమూ రానీయడు. భగవంతుని పొందవలెనను కోరిక అతనిలో తీవ్రమైనచో ఆ ప్రభువు అతనిని అనుగ్రహించకుండా ఉండజాలడు. ఆ స్వామిని పొందుటకు సాధకుడు మిగుల ఆతురత కలిగియుండును. ఒక్క క్షణమైనను భగవంతుడు భక్తుని ఎడల అశ్రద్ధచూపడు. కనుక సాధకునిలో భగవంతుని అస్తిత్వవిషయమునందు విశ్వాసము తీవ్రమగుచు వృద్ధి పొందుచుండ వలయును. భక్తితోకూడిన సంపూర్ణ విశ్వాసమే. పరమశ్రద్ధ యగును. అట్టి పరమశ్రద్ధ కలిగిన వెనువెంటనే పరమాత్మప్రాప్తి కలుగును. అప్పుడు ఒక్క క్షణమైనను ఆలస్యమునకు తావుండదు. భగవంతుని పొందుటలో కలుగు జాప్యమునకు మన శ్రద్ధా విశ్వాసముల యందలి లోపమే ముఖ్యకారణము.

శాస్త్రములయెడలను, మహాత్ములయందు శ్రద్ధ

శాస్త్రములపైనను, మహాత్ములయందును నమ్మకముండినచో భగవంతుని పొందుట శీఘ్రాతిశీఘ్రముగా జరుగును. శాస్త్రములు 'భగవంతుడున్నాడని' వచించును. మహాత్ములు కూడ ఇదియే చెప్పుదురు. శాస్త్రవచనముల కంటె కూడ మహాత్ముల మాటలు మిగుల శక్తిమంతములు. మహాత్ములు పరమాత్మను దర్శించియే భగవంతుడున్నాడని వచింతురుగదా! మహాత్ములు నుడువునదే సత్యము. అసత్యమును పలికెడివారు మహాత్ములే కారు కదా! మహాత్ములు 'పరమాత్ముడున్నాడు' అని పలుకుచుందురు. అందులకు శాస్త్రములే ప్రమాణములు. ఈ విధముగా మహనీయుల వచనములు శాస్త్రవచనములతో సమానమగును. కాని శాస్త్రప్రమాణములను చూపకున్నను "భగవంతుడు నిశ్చితముగా ఉన్నాడు" అని మహాత్ములు అనుభవపూర్వకముగా చెప్పినచో అది ఇంకను బలమును చేకూర్చును. అది శాస్త్రప్రమాణము కంటెను గొప్పది. ఎందుకనగా పరమాత్మ సాక్షాత్కారము కలుగనిదే వారట్లు చెప్పరు కదా!

కనుక మహాత్ములమనస్సును (అభిప్రాయములను) గ్రహించి, ప్రవర్తించువారికి తప్పక శ్రేయస్సు కలుగును. దీనిని గుఱించి ఇక చెప్పవలసిన దేమున్నది? వారి సంకేతములను (సూచనలను) పాటించి, వారి

ఆజ్ఞానుసారముగ ఆచరించినచో సాధకులు నిశ్చితముగ పరమాత్మ ప్రాప్తిని పొందగలరు. శాస్త్రానుగుణముగ నడుచుకొనినచో శుభములు కలుగును. అట్టి ఎడ మహాపురుషులు చెప్పిన మార్గములలో నడచినను, వారిని అనుసరించినను శ్రేయస్సు కలుగుననుటలో సందేహమేమియునులేదు. కాని వారి వచనముల యందు మిగుల ప్రమాణబుద్ధి యుండవలయును. మన మిట్లు అనుకొందము. ఒక మహాత్ముడు ఒక శ్రద్ధాళువుతో ఇట్లు పలికెను. 'ఫలానా సంస్థకు ఒక మూట గోధుమలను, పది కంబళ్లను పంపించుము' అంతట ఆ మానవుడు తన బుద్ధిని ఉపయోగించి ఇట్లు సమాధానమొసగెను. "ఈ ఋతువు కంబళ్లను ఉపయోగించునదికాదు. వాటి నడుగువారును లేరు. వాటి అవసరమును లేదు". అప్పుడు ఆ మహాత్ముడు ఇట్లు చెప్పెను. "మంచిది గోధుమలనైతే పంపుము". ఆ శ్రద్ధాళువు ఈ విధముగా వచించెను". ఇక్కడ ఇంకను గోధుమలధర ఎక్కువగానున్నది. ఐదు దినముల తరువాత తగ్గిపోవును. ఇతర ప్రదేశములలో ధరలు పడిపోయినవి. ఇక్కడకూడ తగ్గిపోవును. కనుక వెల తగ్గిన తరువాత గోధుమలను పంపెదను". ఆ మహాత్ముడిట్లు వచించెను. "చాలమంచిది. నీవనుకొన్నట్లే చేయుము". దీనిని శ్రద్ధ అనరు. ఇచట మహాత్ముని ఆజ్ఞను, చెప్పినది చెప్పినట్లు చేయక శ్రద్ధాళువు తన బుద్ధిని ఉపయోగించెను. ఆ మహాత్ముడు తన స్వాభావిక ఔదార్యముచేత అతని మాటలకు సమ్మతించెను. మహాత్ములు స్వాభావికముగా ఉదారులై యుందురు గదా! ఇచట ఈ సాధకుడు శ్రద్ధకు ఏవిధమైన విలువ ఇయ్యలేదు. ఇతడు శ్రద్ధాళువును కాజాలడు, అది శ్రద్ధయును కాదు. మహాత్ముని ఆజ్ఞ తనకనుకూలముగ ఉండినచో సాధకుడు దాని నంగీకరించును. కాని అట్టివాడు శ్రద్ధాళువుకాడు. అట్టి శ్రద్ధకు ఏ విధమైన విలువయు ఉండదు. మహాత్ముని ఆజ్ఞలు తనకు అనుకూలముగ నుండినచో సాధకుడు వాటిని పాటించును. అయితే ఇతడు కూడ శ్రద్ధాళువు కాడు ఆ సత్పురుషుని ఆజ్ఞ సాధకునకు ప్రతికూలముగా తోచినను అతడు తన ధోరణిని విడనాడి దానిని అంగీకరించినను ఇది కూడ శ్రద్ధ అనబడదు. తనకు విపరీతముగ అనిపించినను మహాత్ముల ఆజ్ఞలను సంతోషముగ ఆచరించువాడే నిజమైన శ్రద్ధాళువు. యుధిష్ఠిరుడు మొదలగు ఐదుగురు సోదరులును, ద్రౌపదీదేవిని

వివాహము చేసికొనిరి. ఈ విషయములో తల్లియగు కుంతీదేవి వచనము లోకమునకు విరుద్ధముగ, శాస్త్రవిరుద్ధముగ కన్పింపవచ్చును. ఐనప్పటికిని వారు సంతోషముగా తమ తల్లి వచనములను తు.చ. తప్పకుండా పాటించిరి. దీనినే శ్రద్ధ అందురు.

వాల్మీకిరామాయణము నందలి అయోధ్యాకాండమున ఇట్లున్నది. వనములకు వెళ్లు సమయమున శ్రీరామచంద్రుడు కౌసల్యాదేవి చెంతకు వచ్చెను. "తండ్రి అజ్ఞానుసారము వనములకు వెళ్లుచున్నాను" అని తన తల్లితో ఆ ప్రభువు పలికెను. అపుడు తల్లి కౌసల్యాదేవి ఇట్లు నుడివెను. "తండ్రి నిన్ను వనములకు వెళ్లుమని ఆజ్ఞాపించెను. నేను వెళ్లవలదని ఆజ్ఞాపించుచున్నాను". తన తల్లి వచనములను వినిన పిదప పరమాత్ముడగు శ్రీరామచంద్రుడు ఇట్లు పలికెను. "తండ్రిగారి ఆజ్ఞను జవదాటుటకు నాకు శక్తి చాలదు. కనుక నేను వనములకు వెళ్లదలచుకొన్నాను. ఇందులకు అడ్డుచెప్పక దయచేసి నీవు నాకు అనుమతి ఇమ్ము".

అప్పుడు కౌసల్యాదేవి ఇట్లు చెప్పెను.

"నాయనా! ఇది కేవలము తండ్రిగారి ఆజ్ఞమాత్రమేయైనచో నీవు వనములకు పోవలదు. తల్లి స్థానము తండ్రి స్థానము కంటె ఉన్నతమైనది. తల్లిదండ్రులిద్దఱును నిన్ను వనములకు పొమ్మనినచో అడవులకు వెళ్లుట యుక్తమే. అప్పుడు ఆ వనములు వంద అయోధ్యలతో సమానము.

(రా.మా. అయోధ్యా. దో. 55-1)

పరమాత్ముడగు రామచంద్రునకు తన తండ్రియగు దశరథుని యందుగల శ్రద్ధ ఆదర్శప్రాయమైనది. అట్టిది పరమశ్రద్ధ యగును.

ఆయోదధౌమ్యుడను మహాముని, ఒకనాడు తన శిష్యుడగు ఆరుణితో ఇట్లు చెప్పెను. 'నీవు పొలమునకు వెళ్లి క్రిందివైపునకు ప్రవహించుచున్న నీటిని ఆపివేయుము'. ఆరుణి అచటికి వెళ్లి మట్టితో జలప్రవాహమును ఆపుటకు ప్రయత్నించెను. కాని అది ఫలించలేదు. మట్టితో అడ్డుకట్టలను తయారుచేసెను. కాని బలమైన జలప్రవాహమునకు అవియును కొట్టుకొని పోవుచుండెను. ప్రవాహము అప్పటికినీ ఆగలేదు. అప్పుడు ఆరుణి స్వయముగా

ఆ ప్రవాహమునకు అడ్డముగా పరుండెను. అంతట నీటి ప్రవాహము ఆగిపోయెను. కొద్దిసేపటి తరువాత గురువుగారు 'ఆరుణి ఎక్కడకు వెళ్లెను'. అని శిష్యులను అడిగెను. అప్పుడువారు 'పొలమునందలి నీటిని ఆపుటకు మీరే అతనిని పంపితిరికదా' అని సమాధానమొసగిరి. అప్పుడు అయోదధౌమ్యముని ఆ మాటలను విని ఇట్లు పలికెను. 'ఇప్పటివరకు ఆరుణి తిరిగిరాలేదు. ఏమి జరిగినదో తెలియదు. రండు, మనమందరము అచటికే వెళ్లుదము''. తదనంతరము శిష్యులను వెంటబెట్టుకొని మహాముని పొలమునకు చేరెను. ఆరుణి స్వయముగా ప్రవాహమునకు అడ్డముగా పరుండి ఆ నీటిని ఆపియుండెను. 'నాయనా! ఆరుణీ! నీవెక్కడ ఉన్నావు? ఇచటికి రమ్ము!" అని ఆ మునీంద్రుడు పిలిచెను. ఆరుణి లేచి గురువుగారి దగ్గఱకు వచ్చెను. చేతులు జోడించి ఇట్లు పలికెను. "మీ ఆజ్ఞ ప్రకారము నేను నీటి ప్రవాహమును ఆపుటకు ప్రయత్నించితిని. కాని నీటి ప్రవాహము ఆగలేదు. కనుక నేను స్వయముగా, అడ్డముగా పరుండి నీటి ప్రవాహమును ఆపితిని. మీ పిలుపును విని ఇప్పుడిచటకు వచ్చితిని. మీకు నమస్కరించుచున్నాను. ఇప్పుడు మీరు నన్ను ఆజ్ఞాపించుడు. నీటిని అటులనే ఆపి ఉంచవలయునా? లేక ఏదేని ఉపాయమును చెప్పుదురా?" అప్పుడు గురువుగారు ఇట్లు పలికిరి. "నీవు స్వయముగా ఆనకట్టను నిర్మించి - ఉద్ధరించి వచ్చితివి. కనుక ఉద్దాలకుడను పేరుతో నీవు ప్రసిద్ధిచెందెదవు' ఆచార్యుడు ఉద్దాలకుని కరుణించి మరియు ఇట్లు పలికెను. "నీవు నా మాటలను పాటించితివి. కనుక నీకు శ్రేయస్సు కలుగుగాక! వేదములును సకలధర్మశాస్త్రములును నీకు సహజముగనే అబ్బును." గురువుగారి నుండి వరమును పొంది, ఆరుణి తన దేశమునకు తిరిగివెళ్లెను. ఆయనకు గురువుపై గల శ్రద్ధచేత చదువకుండగనే వేదజ్ఞానము ప్రాప్తించెను. (మహాభారతము, ఆది. 3/21-33)

శ్రీహారిద్రుమతగౌతముడను పేరుగల ఒక ఋషి ఉండెను. జాబాల కుమారుడైన సత్యకాముడు ఆ మహర్షి దగ్గఱకు వెళ్లెను. "స్వామీ! నేను బ్రహ్మచర్యమును పాటించుచు మిమ్ములను సేవించవలెననెడి కోరికతో ఇచటికి వచ్చితిని" అని పలికెను. నీ గోత్రము ఏమిటని గౌతముడు అతనిని

అడిగెను. అప్పుడతడు ఇట్లు సమాధానమొసగెను. 'నేను ఈ విషయమును మా తల్లి నడిగితిని'. ఆమె ఇట్లు పలికెను. 'నేను మీ తండ్రిగారి సేవ చేయుచుంటిని. గోత్రమును గుఱించి నాకు తెలియదు. నీ పేరు సత్యకాముడు, నాపేరు జాబాల" అని నుడివెను. ఆ మాటలకు గౌతముడు మిగుల సంతసించెను. ఆయన సత్యకామునితో ఇట్లు పలికెను. "నీవు సత్యమును చెప్పుచున్నావు. కనుక నీవు బ్రాహ్మణుడవు. నేటినుండి నీ తల్లి పేరుతోనే నీ గోత్రము ప్రవర్తిల్లును". పిమ్మట అతనిని శిష్యునిగ స్వీకరించి గౌతముడు. "నీవు సమిధలను తీసుకొనిరమ్ము, నేను నీకు ఉపనయనమును చేసెదను" అని పలికెను కొంతకాలము తరువాత ఆ మహర్షి నాలుగువందల గోవులను మందనుండి వేరుచేసి నీవు వీటివెంట వెళ్లుము' అని పలికెను. వాటిని తీసికొనిపోవునపుడు సత్యకాముడు గురువుగారితో ఇట్లు వచించెను. "ఈ గోవులసంఖ్య వెయ్యి అగునంతవరకు నేను తిరిగిరాను". ఇట్లు పలికి అతడు వనములకు వెళ్లెను. అచటనే అనేక సంవత్సరములుండెను. గోవుల సంఖ్య వెయ్యికి పెరిగెను. అప్పుడొక ఎద్దు ఇట్లు పలికెను. "ఇప్పుడు మా సంఖ్య వెయ్యికి పెరిగినది. మమ్ములను గురువుగారివద్దకు తీసికొనివెళ్లుము". అతడు గోవులను తీసికొని గురువుగారి దగ్గఱకు వెళ్లుటకు బయలుదేరెను. వెళ్లునప్పుడు త్రోవలో ఆయనకు ఆబోతుద్వారా బ్రహ్మయొక్క మొదటిపాదము, అగ్నిద్వారా రెండవపాదము, హంసద్వారా మూడవపాదము, మద్రువుద్వారా నాల్గవపాదముయొక్క ఉపదేశము ప్రాప్తించెను. ఈ విధముగా అప్రయత్నముగా బ్రహ్మోపదేశమును పొంది సత్యకాముడు బ్రహ్మజ్ఞాని అయ్యెను. అతడు గోవులను తీసికొని గురువుగారి దగ్గఱకు వెళ్లెను. గురువుగారైన గౌతముడు సత్యకాముని ముఖమునందు తేజస్సును, ప్రశాంతభావమును చూచి ఇట్లు నుడివెను. "సత్యకామా! నీకు బ్రహ్మజ్ఞానము కలిగినది. తేజోవిలసితమగు నీ ముఖము చూచినతోడనే ఆ సంగతి తెలియుచున్నది". అప్పుడు సత్యకాముడు "మీరు వచించినది సత్యము. ఐనప్పటికిని నేను మీ నుండి బ్రహ్మజ్ఞానమును పొందగోరుచున్నాను". అప్పుడు గురువైన గౌతముడు అతనికి బ్రహ్మజ్ఞానమును ఉపదేశించెను (ఛాందోగ్య. 4/4-9). ఈ కథవలన ఉద్దాలకుని శ్రద్ధ సర్వోత్కృష్టమైనదని స్పష్టమగు చున్నది.

గురువుగారి ఆదేశము తనకు ప్రతికూలముగ ఉండినను దానిని సంతోషముతో ఆచరించుటయే శ్రద్ధ - గురువుగారి ఆజ్ఞ సాధకుని మనస్సునకు ఎంత విరుద్ధమైనదిగా తోచినను, శిష్యుని మనస్సులో అది మిక్కిలి ఆనందమును కలుగజేయవలయును. అచట గురువుగారి ఆజ్ఞ ఎంత విపరీతముగ తోచునో దానిని అమలుపరచుటలో శిష్యునకు అంతకంటె ఎక్కువ ఆనందము కలుగవలెను. శిష్యుని సంతోషమునకు కూడ అవధులుండవు. గురువుగారి ఆజ్ఞ తనకు మిగుల ప్రతికూలము కావచ్చును. దానిని పాటించునపుడు శిష్యునియందు సంతోషము, ప్రశాంతత మొదలగునవి క్రమక్రమముగా వృద్ధియగుచుండును. దానివలన హృదయము నందు సంతోషము, వికాసము, శరీరమునందు రోమాంచము, కనులనుండి అశ్రుపాతము, మొదలగునవి కలుగును. వాటికి అంతము ఉండదు. ఆ స్థితి నిరంతరము ఎక్కువ అగుచునే యుండును. ఇదియే పరమశ్రద్ధ.

శ్రద్ధాభావముచేత భక్తుడు ప్రభావితుడై ప్రభువుయొక్క మనస్సును, ఆయన సూచనలను, ఆజ్ఞలను అనుసరించినచో అతనికి శీఘ్రాతిశీఘ్రముగా శ్రేయస్సు చేకూరును. ఇందులో ఏ విధమైన సందేహమునకు తావులేదు. శాస్త్రమునందు చెప్పిన విధులను పాలించుటలో సరియగు శ్రద్ధాభావమున్నచో, దానినే శాస్త్రమునందు తెలుపబడిన పరమశ్రద్ధయని అవగతము చేసికొనవలయును.

పరమేశ్వరుని పొందుటకు బలమైన కోరిక

ఒక సోదరుడు దుర్గుణములతో, దురాచారములతో కూడియుండెను. ఒకనాడు ఆతడు పరమేశ్వరుని పొందుటచే కలుగు మహిమను గూర్చి వినెను. అంతట అతని మనస్సులో పరమాత్మప్రాప్తికై బలమైన కోరిక ఉదయించెను. అట్టి పరిస్థితులలో దయామయుడగు ఆ పరంధాముడు అతని దుర్గుణములను, దురాచారములను పట్టించుకొనక శీఘ్రముగా అతనికి దర్శనమిచ్చుటకు సిద్ధపడును. ఒకానొక బాలుడు రెండు సంవత్సరముల ప్రాయమువాడు కలడు. ఆ పసివాడు మలమూత్రములచే తడిసియుండెను.

అతడు తన తల్లికొఱకు తహతహలాడుచుండెను. తల్లి ప్రేమమూర్తి. కనుక ఆ దుర్భరస్థితిని పక్కనబెట్టి ఆ తల్లి తన పసికందును నీటితో శుభ్రము చేసెను, ప్రేమతో తన అక్కున చేర్చుకొనెను. ఆ పసివాడు తన తల్లి ఆలస్యమునకు ఓపికపట్టలేనంతగా ఆతురతకు లోనగుచుండెను. మలమూత్రములచే తడిసియున్నందున తల్లి తనను అక్కున చేర్చుకొనుటకు ఆలస్యము జరుగుచున్నదని ఆ పసివానికి తెలియదు కదా! ఆ బాలుడు అమ్మ ఒడిలో చేరుటకు కలతచెందుచు అతి దీనముగా వెక్కివెక్కి ఏడ్చుచుండెను. ఆ స్థితిలో మిక్కిలి ఆందోళనకు లోనగుచున్న ఆ పసివానిని ప్రేమమూర్తియగు ఆ జనని తన ఒడిలోనికి చేరదీసి అక్కున చేర్చుకొనెను. కాని భగవంతునివాత్సల్యము అపారముగదా! ఆ స్వామి ఆలస్యమెట్లు చేయగలడు?

ఆ బాలుడు మలమూత్రములతో తడిసియున్నందున ఆ తల్లి శుభ్రము చేయుటకు కొంత ఆలస్యమును గూడ చేయవచ్చును. కాని సాధకుని దురాచారములు, దుర్గుణములు భగవంతుని దృష్టికి రావుగదా! అట్టి ఎడ ఆలస్యము జరుగుటకు ఆస్కారమే ఉండదు. అతడెట్టి దుర్గుణములు గలవాడైనను పరమాత్మను చేరుటకు అతనిలో కోరిక మాత్రము తీవ్రముగా ఉండవలయును. తనను పొందదలచిన సాధకునియొక్క ప్రబలమగు కోరికను అతని భక్తిశ్రద్ధలను మాత్రమే ఆ సర్వేశ్వరుడు చూచును. పరమేశ్వరుని పొందుటతోడనే సాధకుని దుర్గుణములు, దురాచారములు దూరమగును.

కనుక మన హృదయమునందు ఆ స్వామిని చేరవలెనను బలమగు ఇచ్ఛ, పరమభక్తిశ్రద్ధలు ఉండవలయును. సాధకుడు ప్రాణములున్నంతవరకు దీనిని సాధించుటకు ప్రయత్నించుచుండవలెను.

భగవంతునిమీద ఆధారపడుట

పిల్లిపిల్ల తన తల్లిమీద ఆధారపడి ఉండును. మనము దానికంటె కూడ ఎక్కువగా పరమేశ్వరునిపై భారమువేసి యుండవలయును. రెండు సంవత్సరముల బాలుడు కొంచెముసేపు కూడ తల్లిని వదలిపెట్టి ఉండదు. తల్లి కొట్టినను, బుజ్జగించినను ఆ పసికందు ఆమెనే చేరును. తన తల్లిమీదగల

నమ్మకము ఆ బిడ్డకు ఆధారము. ఆ వయస్సులో అతడు తన తల్లిని తప్ప ఇంకెవ్వరిని ఎరుగడు. ఒక్క తల్లిమీదనే అతడు సంపూర్ణముగ ఆధారపడి ఉండును. ఇదేవిధముగా భగవంతుడు తరింపజేసినను, నశింపజేసినను శుభములను కోరుకొనువాడు తన శ్రేయస్సుకొఱకు భగవంతునిమీదనే ఆశలుపెట్టుకొని యుండును. సాధకుడు తన లాభనష్టములను గుఱించి ఏమియు ఆలోచింపడు. కేవలము పరమాత్మనే పూర్తిగా నమ్మియుండును. భగవంతుని సంకల్పముల ననుసరించి సాధకునకు సుఖదుఃఖాదులు ప్రాప్తించుచుండును. అవి ఆయన అనుగ్రహించిన బహుమానములుగ (కానుకలుగ) తలంచి ఎల్లవేళల సంతోషముగా నుండవలయును. మన సకల కర్మలను ఆ మహాత్ముడే మనతో చేయించుచున్నట్లుగా భావించవలయును. అవి అట్లే జరుగుచుండును. ఈ విషయమునందు అకర్మణ్యతగాని, సకామకర్మలుగాని, శాస్త్రనిషిద్ధములైన కర్మలుగాని జరుగుచుండవచ్చును. అప్పుడా కర్మలయందు పరమాత్మునిజోక్యము ఎంతమాత్రము ఉండదు. పనులయొక్క ప్రభావమే ఉండును. భగవంతుని జోక్యముండినచో కర్తవ్యకర్మలు అవహేళనకు పాత్రములు కావు. కోరికలు లోపించుటవలన సకామకర్మలుకూడ జరుగవు. అప్పుడు పాపకర్మలు ఏవిధముగ చేయబడును? ఒకవేళ చేయబడినచో అవి మనము చేయు పనులలోని భాగమేయని తెలిసికొనవలెను. గీతయందు అర్జునుడు పరమాత్ముని ఇట్లు అడిగెను.

అథ కేన ప్రయుక్తోఽయం పాపం చరతి పూరుషః ।
అనిచ్ఛన్నపి వార్ష్ణేయ బలాదివ నియోజితః ॥ (గీత.3/36)

"ఓ కృష్ణా! మానవుడు తనకు ఇష్టము లేకున్నను ఇతరులు బలవంతము చేసినట్లుగా దేని ప్రభావముచే ప్రేరితుడై పాపములను చేయుచుండును?"

భగవంతుడు అర్జునుని ప్రశ్నకు సమాధానముగ ఇట్లు నుడివెను.

కామ ఏష క్రోధ ఏష రజోగుణసముద్భవః ।
మహాశనో మహాపాప్మా విద్ధ్యేనమిహ వైరిణమ్ ॥ (గీత.3/37)

"రజోగుణమునుండి ఉత్పన్నమగునదే కామము. ఇదియే క్రోధరూపమును దాల్చును. ఇది మహాశనము. భోగానుభవములతో ఇది చల్లారునది గాదు. పైగా అంతులేని పాపకర్మాచరణములకు ఇదియే ప్రేరకము. కనుక ఈ విషయమున దీనిని పరమశత్రువుగా ఎఱుంగుము."

భగవంతునిమీద ఆధారపడుట అనగా బాలకునివలె పూర్తిగా సకలకర్మలను పరిత్యజించుటకాదు. బాల్యమునందు పరిజ్ఞానముండదు కనుక ఆ బాలునకు కర్తవ్యము వర్తించదు. కాని జ్ఞానమున్నవాడు సంపూర్ణముగ కర్మలను వదలిపెట్టుట అనునది భగవంతునిమీద ఆధారపడుట కాదు. అది ముఖ్యముగ అకర్మణ్యత, ఏమఱుపాటు అగును. పరమాత్మునిమీద ఆధారపడినవాడు చింత, శోకము, భయము, ఈర్ష్య, ఉద్వేగము మొదలగు దోషములనుండి దూరమగును. అతనిలో ధైర్యము, వీరత్వము, గాంభీర్యము, భయము లేకుండుట, శాంతి, సంతోషము, సారళ్యము మొదలగు దివ్యగుణములు స్వయముగా చోటుచేసికొనును.

కనుక పరమాత్మప్రాప్తికొఱకు ఆ స్వామిని శరణు పొందవలయును. నిత్యము, నిరంతరము ఆయన నామరూపములను ధ్యానించుచుండ వలయును. ఆ పరంధాముని మీదనే పూర్తిగా ఆధారపడియుండవలయును. భగవంతుడు చేయు పనులన్నియు ఆయన లీలలని తలంచి వాటిని దర్శించుచుండవలయును. వాటియందే ఆనందము ననుభవించవలయును.

❖ ❖ ❖

4. ఈశ్వరసాక్షాత్కారమునకు నామజపమే అన్నింటికంటెను అత్యుత్తమమైన సాధనము

వాస్తవముగా మనస్సు నిరంతరము భగవంతుని నామజపమునందు సంలగ్నమై ఉండవలెను. నామముయొక్క ప్రీతికరమైన మధురస్మృతిచేత క్షణక్షణము రోమాంచము కలుగుచుండును. ఆనందబాష్పములు రాలుచుండును. ఒక్కక్షణమైనను దైవనామమును మానివేయుట జరిగినచో నీటిని ఎడబాసిన చేపవలె సాధకుడు విలవిలలాడును. సత్పురుషులు ఒక్క నిముషము కూడ పరంధాముని నామమును జపించుట వీడజాలరు. వారు నిష్కామభావముచేత నిరంతరము భక్తిశ్రద్ధలతో జపించుచు తన్మయతను చెందుచుందురు. అట్టి మహాత్ములే నామమహిమను సంపూర్ణముగ వర్ణించుటకు అర్హత కలిగియుందురు. అట్టివారి రచనలనుండి విశేష ప్రయోజనము చేకూరగలదు. నేను ఒక సాధారణ మానవుడను. పరమాత్ముడు గుణములకు పరమనిధి. ఆ స్వామి గుణములు అపరిమితములు. ఆయన నామమహిమ వర్ణనాతీతము. ఆ మహిమను వర్ణించు సామర్థ్యము నాకులేదు. ఐనప్పటికిని కొంతమంది మిత్రుల పట్టుదలచేత నాకు తెలిసినమేరకు వివరించుటకు నేను సాహసించుచున్నాను. కనుక ఈ రచనయందు ఏమైనా పొరపాట్లు దొర్లినచో మీరు నన్ను క్షమించగలరు.

మహిమను గూర్చిన సూక్ష్మవివరణము

భగవంతుని నామమహిమ అపారమైనది. అన్నియుగములందును దీనిమహిమ విస్తృతముగ చెప్పబడినది. సకల శాస్త్రములును, సత్పురుషులును ముక్తకంఠముతో నామమహిమను వెల్లడించిరి. కాని కలియుగమునందు ముక్తిని పొందుటకు నామజపము ప్రముఖమైనది. దానితో సమానమైన ఉపాయము ఇంకేదియు చెప్పబడలేదు.

నారద పురాణమునందు ఇట్లు పేర్కొనబడినది.

హరేర్నామ హరేర్నామ హరేర్నామైవ కేవలమ్ ।
కలౌనాస్త్యేవ నాస్త్యేవ నాస్త్యేవ గతిరన్యథా ॥ (నారదపురాణం. 1/41/115)

కలియుగమునందు శ్రీహరినామమును జపించుటయే ఉత్తమ తరణోపాయము. ముక్తిసాధనకు దీనిని మించినది మఱియొకటి లేనేలేదు. ఇది ముమ్మాటికి నిజము.

శ్రీమద్భాగవతమునందు నామమహిమ ఇట్లు వర్ణింపబడినది.

కృతే యద్ ధ్యాయతో విష్ణుం త్రేతాయాం యజతో మఖైః ।
ద్వాపరే పరిచర్యాయాం కలౌ తద్ధరికీర్తనాత్ ॥

శ్రీమద్భాగవతము (12/3/52)

సత్య (కృత) యుగమునందు, పరమాత్ముడగు శ్రీమహావిష్ణువును ధ్యానించుటవలనను, త్రేతాయుగమునందు యజ్ఞములు చేయుటవలనను, ద్వాపరయుగమునందు ఆ పరమేశ్వరుని సేవించుట, పూజించుటవలనను కలుగు ఫలము కలియుగమునందు కేవలము ఆ దేవదేవుని యొక్క నామసంకీర్తనము చేతనే లభించును.

"మానవులు కలియుగమున శ్రీహరిగుణములను గానముచేసి జననమరణ చక్రమునుండి ముక్తిని పొందెదరు. అదియే కలియుగమున మోక్షప్రాప్తికి ఆధారము. మానవుడు తగిన విశ్వాసము కలిగియున్నచో కలియుగముతో సమానమైన యుగములేదు. ఏలనన శ్రీరాముని నిర్మల గుణగణములను స్మరించి, ఎట్టి ప్రయాసయు లేకుండగనే అతడు సంసారసాగరమును దాటగలడు." (రా.మా. ఉ.కాం. 103 ఖ)

ఇంకను తులసీదాసు ఇట్లు పలుకుచున్నాడు. "నీవు లోపల బయట కూడ ప్రకాశమును కోరుకొనినచో ముఖమనెడి ద్వారమున నాలుకయనెడి గడపపై రామనామమను మణిదీపమును ఉంచుము. సర్వవిషయ వాంఛారహితులై రామభక్తిరసమునందు మునిగిన వారియొక్క మనస్సులు రామనామమనెడి మనోహర ప్రేమామృత సరోవరమునందు చేపలవలె హాయిని అనుభవించు చుండును. శబరి, జటాయువు, మొదలగు భక్తులకు మాత్రమే రఘునాథుడు ముక్తిని ప్రసాదించెను. కాని రామనామము పెక్కుమంది దుర్మార్గులను కూడ ఉద్ధరించెను. రామనామమహిమను వేదములును ప్రస్తుతించినవి.

(రా.మా. బా.కాం. దో.21, 22, 24)

శ్రీరామచంద్రుని భజింపక ముక్తిని కోరుకొను మనుష్యుడు జ్ఞానియైనను తోకయు, కొమ్ములులేని పశువుతో సమానము.

"నీటిని చిలికి నేతిని తియ్యవచ్చును. ఇసుక నుండి తైలమును తీయవచ్చును. కాని శ్రీహరిని సేవింపనిదే సంసారసాగరమునుండి తరించుట దుర్లభము. ఇది తిరుగులేని సిద్ధాంతము." (రామా. ఉ.కాం.దో. 78ఖ 122క)

భక్తులు ప్రేమాదరములతో అనాయాసముగా నామజపముచేసి శుభములకును ఆనందమునకును నిలయములైరి. ఈ నామజపమహత్త్వము వలననే ప్రహ్లాదుడు భక్తశిరోమణియై శ్రీహరికృపకు పాత్రుడయ్యెను. పావనియైన హనుమంతుడు ఈ పావననామస్మరణముచే శ్రీరాముని తన వశమునందుంచుకొన గలిగెను. పతితుడైన అజామీళుడు, ఆర్తుడైన గజేంద్రుడు, చిలుకకు రామనామమును నేర్పిన గణికాంగనయు శ్రీహరి నామమహిమచే ముక్తిని పొందిరి. నాలుగుయుగములందును, మూడు కాలములయందును (భూత భవిష్యద్ వర్తమానములు), మూడు లోకముల యందును పరమాత్ముని నామమును జపించి జీవులు శోకరహితులైరి. నామమహిమను గూర్చి నేనేమని (ఎంతని) చెప్పగలను? ఆ శ్రీరాముడు సహితము నామమహిమను వర్ణింపజాలడు.

(రా.మా. బా.కాం. దో. 23-1, 25-23, 26-1, 25-4)

నామమహిమను గురించిన ప్రమాణములు అసంఖ్యాకములు. వీటితో మన శాస్త్రములన్నియు నిండియున్నవి. విస్తారభయముచేత ఇచట ఈ కొన్నిటిని మాత్రమే ఉదహరించుట జరిగినది.. ఈశ్వరుని నామమహిమను ప్రపంచమున గల సకల మతములు అంగీకరించును, గానము చేయును. అభిరుచినిబట్టి వాటి భావములకనుగుణముగ నామములయందు భేదముండును. ఆ పరంధాముని దివ్యనామములలో ఏదైనను సరే. ఒకేవిధమైన శ్రేయస్సును కలుగజేయును. కనుక తమకు ఇష్టమువచ్చిన భగవన్నామమును ఏకాగ్రతతో జపించుచు అభ్యాసము చేయుచుండ వలయును.

నా అనుభవము

నామజపమహత్త్వమును గురించి నా అనుభవములను వ్రాయుమని మిత్రులు కొందరు నన్ను కోరిరి. కాని భగవన్నామమును విశేషసంఖ్యలో జపించకపోయినచో నా అనుభవములను నేనెట్లు వ్రాయగలను? పరమాత్ముని కృపచేత కొంచెముగా నామస్మరణ చేయగలిగితిని. దాని మహత్త్వమును కూడ సంపూర్ణముగ వ్రాయజాలను.

నేను నా చిన్నతనమునుండే రామ (దైవ) నామజపమును అభ్యాసము చేయుట ప్రారంభించితిని. దానివలన నా మనస్సునందున్న విషయవాసనలు మెల్లమెల్లగా తక్కువ కాసాగెను. పాపములనుండి దూరమగుటకు అది నాకు మిగుల తోడ్పడినది. కామక్రోధాది - అవగుణములు తక్కువకాజొచ్చెను. అంతఃకరణమునందు శాంతివృద్ధిచెందదొడంగెను. అప్పుడప్పుడు కళ్లు మూసికొనుటవలన పరమాత్ముడగు శ్రీరామచంద్రుని ధ్యానము కూడ చక్కగా సాగుచుండెను. మనస్సునుండి ప్రాపంచిక స్ఫురణ దూరమగుచుండెను. భోగములనుండి వైరాగ్యము కలుగుచుండెను. ఆ సమయమున వనవాసముగాని, ఏకాంతముగా ఉండుటగాని అనుకూలమని అనిపించు చుండెను.

నాకు ఈ విధముగ నామజపముయొక్క అభ్యాసము సాగిపోవుచుండెను. ఒకనాడు స్వప్నమునందు సీతాలక్ష్మణ సమేతుడైన పరమేశ్వరుడగు శ్రీరామచంద్రుని దర్శనము నాకు కలిగినది. ఆ ప్రభువుతో నేను మాట్లాడుట కూడ జరిగినది. వరమును కోరుకొమ్మని అనేకవిధముల ఆస్వామి నాతో పలికెను. కాని నాకు వరమును కోరుకొనెడి కాంక్ష లేకుండెను. ఆ రఘురాముడు వరమునడుగుమని నన్ను బలవంతము చేసెను. అప్పుడు నేను "మీ నుండి' నాకు ఎప్పటికిని ఎడబాటు లేకుండునట్లు వరమును ప్రసాదించు"మని అడిగితిని. ఇది తప్ప ఇంకేదియు నేను కోరుకొనలేదు.

పిమ్మట నామజపమువలన నాకు ఎంతయో ప్రయోజనము కలిగెను. ఆ మహత్త్వమును వర్ణించు సామర్థ్యము నాకు లేదు. భగవద్గీతను అభ్యాసము చేయుటవలన కలిగిన లాభమును ప్రక్కనబెట్టినచో - అంతటి ప్రయోజనము

నాకు ఆ స్వామి నామమును జపించుటవలన కలిగినది. అంతటి శ్రేయస్సు ఇంక ఏ ఇతర సాధనములవలన కూడ నాకు సమకూరలేదు.

ఈ సాధనమునుండి దూరముచేసెడి గొప్ప విఘ్నములు నాకు ఎదురగుచుండెను. ఆయా సమయములయందు భక్తిశ్రద్ధలతో, భావుకత్వముతో నామజపము చేయుచుండెడివాడను. దాని ప్రభావమున ఆ విఘ్నములనుండి విముక్తి కలుగుచుండెను. స్వరూప ధ్యానముతో కూడిన భగవన్నామమును జపించుటతో సమానమైన ఏ ఇతర సాధనము లేదని నా దృఢమైన విశ్వాసము. దీనివలన సాధన మార్గమునందు కలుగు విఘ్నములు నశించును. మనస్సులో స్ఫురించుచుండెడి ప్రాపంచిక విషయములు దూరమగును. పరమాత్ముని నామజపమును పరిమితముగానైనను చేయుటవలన నాకు కలిగెడి పరమశాంతిని, అపారమైన ఆనందమును, సాటిలేని ప్రయోజనమును నేను వర్ణింపజాలకున్నాను. అట్టి ఎడల పరమేశ్వర నామమును నిష్కామభావముతో ధ్యానముతో కూడి నిత్యము, నిరంతరము జపించుచుండెడివానియొక్క ఆనందమహిమను ఎవరు వర్ణించగలరు?

నామజపము ఎవరికొఱకు (దేని కొఱకు) చేయవలెను?

శ్రుతి ఇట్లు చెప్పును.

ఏతద్ ఏవ అక్షరం బ్రహ్మ ఏతద్ ఏవ అక్షరం పరం ।
ఏతద్ ఏవ అక్షరం జ్ఞాత్వా యో యదిచ్ఛతి తస్య తత్ ॥

(కఠ. 1/2/16)

"ఈ ఓంకారరూపమైన అక్షర స్వరూపుడే (అక్షరమే) బ్రహ్మ. ఈయనయే పరబ్రహ్మ. ఈ ఓంకారరూపమైన అక్షరుని తెలిసికొనవలయును. అట్లు తెలిసికొనినవానికి తానుకోరిన వస్తువు తనంతకు తానే అతనికి లభించును'.

శ్రుతి చెప్పినట్లుగా భగవద్భజన మహాకల్పవృక్షము వంటిది. దాని ప్రభావము చేత మానవుడు కోరుకొనిన వస్తువు అతనికి అప్రయత్నముగా లభించును. కాని ఆత్మ శ్రేయస్సును కోరుకొనెడి పరమభక్తులు ఆ పరమేశ్వరుని నిష్కామభావముతో భజించవలయును. శాస్త్రములయందు నిష్కామభక్తుడే మిక్కిలి ప్రశంసింపబడెను.

కృష్ణభగవానుడిట్లు పలికెను.

చతుర్విధా భజంతే మాం జనాః సుకృతినోఽర్జున ।
ఆర్తో జిజ్ఞాసురర్థార్థీ జ్ఞానీ చ భరతర్షభ ॥
తేషాం జ్ఞానీ నిత్యయుక్త ఏకభక్తిర్విశిష్యతే ।
ప్రియో హి జ్ఞానినోఽత్యర్థమ్ అహం స చ మమ ప్రియః ॥

(గీత. 7/16-17)

"ఓ భరతశ్రేష్ఠా! అర్జునా! శుభకర్మలను ఆచరించుచు సుఖసంపదలను కోరుకొనువారు. (అర్థార్థులు) శారీరక, మానసిక సంతాపములకు గుఱియైన ఆర్తులు, ఐహిక విషయములపై ఆసక్తిని వీడి పరమాత్మతత్త్వ జ్ఞానము పొందుటకు ఇచ్ఛగలవారు (జిజ్ఞాసువులు) పరమాత్మప్రాప్తినొందిన జ్ఞానులు అను చతుర్విధ భక్తులు నన్ను భజింతురు. ఈ చతుర్విధ భక్తులలో నిరంతరము నాయందే ఏకీభావస్థితుడై, అనన్యభక్తియుతుడైన జ్ఞాని అత్యుత్తముడు. ఏలనన వాస్తవముగ నన్ను (నా తత్త్వమును) తెలిసికొనిన జ్ఞానికి నేను మిక్కిలి ఇష్టుడను. అతడును నాకు మిక్కిలి ఇష్టుడు".

ఇట్లు నిష్కామభావముతో భక్తిశ్రద్ధలతో చేసెడి భగవద్భజనయొక్క ప్రభావమును ఎఱింగిన మనుష్యుడు. ఒక్కక్షణముకూడ ఆ పరమాత్మను విస్మరించడు. పరమేశ్వరుడు కూడ అతనిని మరువడు. ఆ పరబ్రహ్మ స్వయముగా ఇట్లు నుడివెను.

యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర సర్వం చ మయి పశ్యతి ।
తస్యాహం న ప్రణశ్యామి స చ మే న ప్రణశ్యతి ॥

(గీత. 6/30)

"సకల ప్రాణులయందును ఆత్మరూపమున నున్న నన్ను (వాసుదేవుని) చూచు పురుషునకు, అట్లే ప్రాణులన్నింటిని నాయందు అంతర్గతములుగ నున్నట్లు చూచువానికి నేను అదృశ్యుడను కాను. అతడును నాకు అదృశ్యుడుకాడు".

నిజమైన భక్తిశ్రద్ధలు గల వ్యక్తి తనకు ప్రియతముడైన పరమాత్మను వదలి ఇంకొకరి కెవరికైనను తనయందు స్థానమును ఇయ్యగలడా? తనకు అత్యంత సౌఖ్యప్రదాతయగు ఆ పరంధామునియొక్క ప్రభావమును ఎఱిగిన మానవుడు మిక్కిలి అదృష్టవంతుడు. ఆతడు ఆ పరమేశ్వరుని మిక్కిలి ప్రీతికరమైన వానినిగా చేసికొనును. అట్టివాడు రేయింబవళ్లు తమకు ప్రియమైన ఆ నామమునే జపించుచుండును, తన్మయతను పొందుచుండును. ఇతర వస్తువులను ఎపుడును కోరడు. అతనికేదియును రుచింపదు (తాను ఇష్టపడడు).

కనుక ఈ అవస్థ సమకూరునంతవరకును నామజపమును అభ్యాసము చేయుచునే యుండవలయును. నామమును జపించు సమయమున భక్తిపారవశ్యమును పొందవలెను. శరీరస్పృహయే యుండరాదు. ఎంతటి ఆపదలు ఎదురైనప్పటికిని విశుద్ధమగు భక్తివిశ్వాసములు, భగవత్ సాక్షాత్కారము తప్ప ఏ ఇతర ప్రాపంచిక వస్తువులను గుఱించిన కోరికలకును లోనుకారాదు. ఐహిక సుఖములకై అర్థించుటకాని, ఆశించుటకాని ఎప్పుడును చేయకూడదు.

నిష్కామభావముతో విధివిధానముగ భగవన్నామమును జపించ వలయును. అట్టిసాధకుడు మిగుల శీఘ్రముగనే మంచి ప్రయోజనము పొందగలడు.

"చాలమంది పరమాత్మనామమును జపించుచుందురు. కాని వారికి విశేష ప్రయోజనమేమియు జరిగినట్లు కనిపించుటలేదు" అని ఎవరైనా శంకింపవచ్చును. దానికి సమాధానము ఇదియే. "వారు శాస్త్రోక్తముగ జపమును అభ్యాసము చేయకపోవచ్చును. తమ జపరూపమైన పరమైశ్వర్యములకు బదులుగా వారు తుచ్ఛమగు ప్రాపంచిక సుఖభోగములను కోరుకొని యుండవచ్చును". అట్లు కాకపోయినచో వారికి విశేష ప్రయోజనము చేకూరుననుటలో సందేహమేమాత్రమును లేదు".

చిన్నవిగాని, పెద్దవిగాని కోరికలను నెరవేర్చుకొనుటకై కాక, కేవలము విశుద్ధమగు భక్తిని పెంపొందించుటకొఱకే నామజపమును చేయవలయును.

నామజపము ఎట్లు చేయవలెను?

పతంజలి మహర్షి ఇట్లు చెప్పెను.

తస్యవాచకః ప్రణవః (యోగ 1/27)

"ఆ పరమాత్మవాచకమే అనగా నామమే 'ఓం'కారము.

తజ్జపః తదర్థ భావనం (యోగ 1/28)

"ఆ పరమాత్ముని నామజపమును, దానియొక్క అర్థమును భావన చేయుట. అనగా స్వరూపచింతన చేయుట".

తతః ప్రత్యక్ చేతనాధిగమోఽ ఽంతరాయాఽ భావశ్చ (యోగ. 1/29)

"పైన చెప్పిన సాధనమువలన సమస్త విఘ్నములు నశించును. పరమాత్మ ప్రాప్తియును కలుగును".

భగవన్నామమును పరమాత్ముని స్వరూపచింతన సహితముగ ధ్యానించ వలయును. స్వరూపచింతనతో కూడిన నామజపమువలననే ఆటంకము లన్నియు నశించును. పరమాత్మప్రాప్తియు కలుగును. భగవంతుడు నామమునకే అధీనుడై ఉండును కదా! గోస్వామి తులసీదాసు ఇట్లు వచించెను.

"రూపము నామము ననుసరించును. నామము లేనిచో రూపమును తెలిసికొనలేము. కాని వస్తురూపమును చూడకున్నను నామమును స్మరింపగనే రూపము హృదయఫలకమున గోచరించును."

(రా.మా. బా.కాం. దో. 20-2,3)

కనుక స్వరూపచింతనము చేయకున్నను కేవలము నామజపముయొక్క ప్రభావముననే సాధకునకు సరియైన సమయమున భగవత్స్వరూప సాక్షాత్కారము సహజముగనే కలుగును. కాని ఇందులో దైవ సాక్షాత్కారము ఆలస్యముగ జరుగును. పరమాత్ముని మోహనరూపమును చింతించుచు జపము నభ్యసించుటవలన మిక్కిలి శీఘ్రముగ ప్రయోజనము కలుగును. నిరంతరము చింతన చేయుటవలన పరమాత్మస్మరణయందు భేదమేమియు ఉండదు.

గీతయందు ఆ పరంధాముడిట్లు నుడివెను.

తస్మాత్ సర్వేషు కాలేషు మామనుస్మర యుధ్య చ ।
మయ్యర్పితమనోబుద్ధిః మామేవైష్యస్యసంశయమ్ ॥ (గీత.8/7)

"ఓ అర్జునా! నీవు సర్వదా నన్నే స్మరించుచుండుము. యుద్ధమును (కర్తవ్యకర్మను) కూడ చేయుము. ఈవిధముగా నీ మనోబుద్ధులను నాయందే నిల్పియున్నచో నిజముగా (నిస్సందేహముగా) నన్నే పొందెదవు."

భగవంతుని ఈ ఆదేశానుసారము లేచినను, కూర్చున్నను, తినునప్పుడును, త్రాగునప్పుడును, నిదురించునప్పుడును, మేల్కొనియుండు సమయమునను (సర్వకాల సర్వావస్థలయందును) ప్రాపంచికమైన ఏ పనులను చేయుచుండునప్పుడు కూడ నామజపమును చేయుచుండవలెను. మనస్సుచేత, బుద్ధిచేత భగవంతుని స్వరూపమును చింతన చేయవలెను. నిశ్చయాత్మక బుద్ధి కలిగియుండవలెను. ఒక్కక్షణము కూడ ఆ స్మృతి నుండి ఎడబాటు కలుగరాదు.

'ఏ నామమును జపించుటవలన మిక్కిలి ప్రయోజనము కలుగగలదు?' అని ఎవరైనను అడుగవచ్చును. నామముతో కూడ పరమాత్ముని ఏ స్వరూపమును ధ్యానించవలయుననియు ప్రశ్నించవచ్చును. దీనికి సమాధానముగ ఇట్లు చెప్పవచ్చును. పరమాత్ముని నామములు అనేకములున్నవి. వాటియందు సాధకునకు మిక్కిలి ఇష్టమైనది, శ్రద్ధ కలిగిన పేరును స్వీకరించవలయును. అట్టి నామమును జపించుటవలన విశేషప్రయోజనము కలుగును. కనుక తన అభిరుచికి అనుగుణముగనే భగవంతుని నామమును జపించవలయును. ఆయన స్వరూపమును చింతన చేయవలయును. నామజపమున కనుగుణమైన స్వరూప చింతనము చేయవలయు నన్న విషయమును ఇక్కడ గమనించవలయును. ఉదాహరణమునకు "ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ". ఈ మంత్రమును జపించువారు సర్వవ్యాపకుడగు వాసుదేవుని ధ్యానించవలయును. "ఓం నమో నారాయణాయ" ఈ మంత్రమును జపించువారు చతుర్భుజుడగు శ్రీవిష్ణుభగవానుని ధ్యానము చేయవలయును. "ఓం నమఃశివాయ" మంత్రమును జపించువారు త్రినేత్రభగవానుడైన శంకరుని ధ్యానించుట

సముచితము. కేవలము 'ఓం' కారమును జపించువారు సర్వవ్యాపకుడైన సచ్చిదానంద ఘన శుద్ధ బ్రహ్మను చింతన చేయవలయును. శ్రీరామనామమును ధ్యానించువారు దశరథనందనుడు, పరమాత్ముడగు రామచంద్రుని స్వరూప చింతన చేయుట ప్రయోజనకరమగును.

హరే రామ హరే రామ రామ రామ హరే హరే
హరే కృష్ణ హరే కృష్ణ కృష్ణ కృష్ణ హరే హరే

ఈ మంత్రమును జపించువారు శ్రీరామచంద్రుని, కృష్ణపరమాత్మను, విష్ణుభగవానుని లేక సర్వవ్యాపకుడైన బ్రహ్మము మొదలగు సకలరూపములను తన అభిరుచికి, కోరికకు అనుగుణముగ ధ్యానము చేయవలయును. ఈ నామములన్నియు అన్నిరూపములకును వాచకములు కాగలవు.

సాధకునకు గురువుగారిచేత ఉపదేశింపబడినవి (నామరూపములు) తనకు భక్తిప్రవత్తులు కలవి, విశ్వాసము అధికముగా కలవి, తన ఆత్మకు అనుకూలముగ తోచునవి అగు నామములను జపించవలయును, రూపములను ధ్యానింపవలయును. అట్లు చేయుటవలన అధిక ప్రయోజనము సమకూరగలదని ఉదాహరణములవలన మనము అర్థము చేసికొనవలయును.

నామజపముతో కూడ స్వరూపధ్యానము తప్పక జరుగవలయును. నిజమునకు నామముతో కూడ నామి (భగవంతుని) స్మరణ అనివార్యమగును. మనుష్యుడు ఉచ్చరించు నామములకు సంబంధించిన ఆయా వస్తువులు ఒకసారి స్మృతిపథమునకు రావలయును. స్మృతికనుగుణముగనే మంచిచెడులు కూడ పరిణమించుచుండును. కామవశుడగు మానవుడు ఏ స్త్రీ నైనను జ్ఞాపకము చేసికొనిన, ఆమె స్మృతిపథమున మెదలుటచేత అతని శరీరమునందు కామము ఉత్తేజితమగును. వీర్యపాతాది దుర్ఘటనలు గూడ ఘటిల్లును. ఈ విధముగ వీరరస, కరుణరస ప్రధాన వృత్తులను స్మరించుటవలన దాని కనుకూలముగ మానవుని వృత్తులు, వాని భావములు రూపుదిద్దుకొనును. సత్పురుషులను స్మరించుటవలన మనస్సునందు ఉత్తమభావములు జాగృతమగును. దుష్టులను జ్ఞాపకము చేసికొనుటవలన చెడుభావములు ఆవిర్భవించును. లౌకిక విషయములను స్మరించుటవలన

ఇహలోక సంబంధమైన పరిణామమే కలుగును. అట్టి ఎడల పరమాత్ముని స్మరించుట వలన ఆ స్వామికి సంబంధించిన భావములు, గుణములు అంతః కరణమునందు ఉదయించును. ఇచట ఎట్టి సందేహమునకును తావులేదు.

కనుక సాధకుడు భగవంతునియందు భక్తివివశుడు కావలయును. నిష్కామభావయుతుడు కావలెను. నిత్యము, నిరంతరము (రాత్రింబవళ్లు) కర్తవ్య కర్మలు చేయుచు కూడ ఏకాగ్రతతో భగవన్నామమును జపించుటకు విశేష ప్రయత్నము చేయవలయును.

సత్సంగమువలననే నామజపమునందు శ్రద్ధ కలుగును.

నామమహిమ అపారము. అది తెలిసికూడ ప్రజలు ఏకాగ్రతతో భగవన్నామమును జపించుటకు ఎందుకు ఉద్యుక్తులు కారు? అనునది ఒక ప్రశ్న. పరమాత్ముని దయను సంపూర్ణముగ పొందినవారే ఆ పరంధామ నామమును జపించుటయందలి నిజమైన రహస్యమును తెలిసికొనగలరు అనునదియే దీనికి సమాధానము.

ఆ పరమేశ్వరుని దయ అందరియందును సమానముగనే ప్రసరించు చుండును. ఆ ప్రభువుయొక్క అపారమైన దయను మనుష్యుడు గుర్తింపవలెను. అట్లు గుర్తించనిచో దానివలన ప్రయోజనమేమియు ఉండదు. ఎవరి ఇంటిలోనైనను ధనము పాతిపెట్టబడియున్నదని అనుకొందము. అతడు దానిని తెలిసికొననంతవరకును అతనికి దానితో లాభమేమియు ఉండదు. కాని దాని నెఱిగిన వారెవరైనను ఒకవేళ దానికొఱకు పరిశ్రమించినచో ఆ ధనమును పొందగలరు. వారికది లాభించును. ఈ విధముగనే పరమాత్ముని దయాప్రభావమును ఎరిగిన పురుషుల సాంగత్యముచేత మానవుడు నిరంతరము ప్రసరించుచుండెడి ఆ స్వామిదయను తెలిసికొనును. అట్టిజ్ఞానము కలుగుటచేత అతనికి భజనయొక్క పరమార్థము అవగతమగును. అప్పుడు అతడు ఆ స్వామిని భజించుటయందు ప్రవృత్తుడగును. భజన నిత్యము నిరంతరము కొనసాగుచుండవలెను. దానివలన సకల సంచిత పాపములు సమూలముగ నశించును. పరమాత్మప్రాప్తిరూపమగు సంపూర్ణ ప్రయోజనము సమకూరును.

నామమునందు పాపమును నశింపజేయు స్వాభావిక శక్తి కలదు.

పరమేశ్వరుడు తనను భజించువారి పాపములను నశింపజేయును. వారిని క్షమించును. అనినట్లైతే ఆ ప్రభువునందు పక్షపాత ధోరణియను దోషములేదా? అను ప్రశ్న ఉదయించును. అగ్నికి అది ప్రజ్వరిల్లుచున్నవైపు ప్రకాశమును కలిగించు శక్తి ఉన్నదికదా! అట్లే భగవన్నామమునందు కూడ పాపములను నశింపజేయుశక్తి స్వాభావికముగనే ఉండును.

సమోఽహం సర్వభూతేషు న మే ద్వేష్యోఽస్తి న ప్రియః ।
యే భజంతి తు మాం భక్త్యా మయి తే తేషుచాప్యహమ్ ॥ (గీత.9/29)

'నేను సకల భూతముల (ప్రాణుల) యందును సమభావముతో వ్యాపించి యుందును. నాకు అప్రియుడు కాని, ప్రియమైనవాడు గాని ఎవ్వడును లేడు. కాని నన్ను భక్తితో భజించువారు నా యందే యుందురు. నేనును వారియందు ప్రత్యక్షముగా ఉండును.''

శీతలత్వముతో బాధపడు పురుషులలో ఎవరైనను అగ్ని సమీపమునకు వెళ్లి, దానిని సేవించినచో, అది వారి చలిబాధను పోగొట్టును. కాని అగ్నిదగ్గఱకు వెళ్లనిచో వారి బాధ తొలగదు కదా! కనుక అగ్నిదేవుని యందు భేదభావము (పక్షపాతము) అను ధోరణియే లేదు. ఆయన అందరికిని తనవేడిని ప్రసాదించును. వారి బాధలను తొలగించుటకు ఎల్లప్పుడు సంసిద్ధుడై యుండును. ఆయన సమీపమునకే వెళ్లనిచో అగ్ని ఏమి చేయగలడు? ఇట్లే భగవంతుని భజించువారి అంతఃకరణము పరిశుద్ధమగును. పరమాత్ముడు వారి దుఃఖములను పూర్తిగా నశింపజేసి, వారికి భద్రత చేకూర్చును. కనుక భగవంతుని యందు భేదభావము (పక్షపాతము) అను దోషమేలేదు.

నామమును జపించుటవలనను జ్ఞానము కలుగును

(సందేహము) భగవన్నామమును జపించుటవలన పాపములు రూపుమాయును - అనుదానిని మనము అంగీకరించెదము. కాని దానివలన పరమపదము ఎట్లు ప్రాప్తించును? పరమపదప్రాప్తి కేవలము జ్ఞానముచేతనే కలుగును గదా!

(సమాధానము) ఇది సరియైనదే. పరపదము జ్ఞానము చేతనే ప్రాప్తించును. శ్రద్ధ, ప్రేమ, విశ్వాసములతో కూడిన నిష్కామభావముతో ఆ పరమాత్మను భజించవలయును. దాని ప్రభావముచేత పరమేశ్వరుడతనికి దివ్యజ్ఞానమును ప్రసాదించును. దానివలన అతనికి ఆస్వామి స్వరూపము యొక్క తత్త్వజ్ఞానము కలుగును. అప్పుడు ఆ సాధకునకు తప్పక పరమపద ప్రాప్తి కలుగును. పరమాత్ముడిట్లు వచించెను.

మచ్చిత్తా మద్గతప్రాణా బోధయంతః పరస్పరమ్ ।
కథయంతశ్చ మాం నిత్యం తుష్యంతి చ రమంతి చ ॥
తేషాం సతతయుక్తానాం భజతాం ప్రీతిపూర్వకమ్ ।
దదామి బుద్ధియోగం తం యేన మాముపయాంతి తే ॥
తేషామేవానుకంపార్థమ్ అహమజ్ఞానజం తమః ।
నాశయామ్యాత్మభావస్థో జ్ఞానదీపేన భాస్వతా ॥

(గీత. 10/9, 10, 11)

"నా భక్తులు తమ మనస్సులను నా యందే లగ్నమొనర్తురు. తమ ప్రాణములను, తమ కర్మల నన్నింటిని, తమ సర్వస్వమును నాకే అంకితమొనర్తురు. వారు పరస్పర చర్చలద్వారా నా మహత్త్వమును గూర్చి ఒకరికొకరు తెలుపుకొనుచు కథలు కథలుగా చెప్పుకొనుచు నిరంతరము సంతుష్టులగుచుందురు. మరియు వారు సతతము నా యందే రమించుచుందురు. అట్లు నిరంతరము ధ్యానాదులద్వారా నా యందే లగ్నమనస్కులై భక్తిశ్రద్ధలతో నన్నే భజించువారికి నేను బుద్ధియోగమును అనగా తత్త్వజ్ఞానరూపయోగమును ప్రసాదించెదను. దానిద్వారా వారు నన్నే పొందుదురు. ఓ అర్జునా! వారి అంతఃకరణముల యందు స్థితుడనైయున్న నేను వారిని అనుగ్రహించుటకై తేజోమయమైన తత్త్వజ్ఞానరూపదీపమును (జ్యోతిని) వెలిగించి అజ్ఞానాంధకారమును పారద్రోలెదను.

కనుక నిరంతరము భక్తిశ్రద్ధలతో నామజపమును, స్వరూపధ్యానమును చేయుటవలన జ్ఞానోదయము తనంతటతానే కలుగును. అట్టి జ్ఞానముచేత సత్వరమే సాధకునకు పరమపదము ప్రాప్తించును.

నామజపమును ఉపేక్షింపరాదు

నామజప మహత్తును అర్థము చేసికొనలేని కారణమున కొందరు సోదరులు దానిని నిందించెదరు. "రామరామ" యనుట టాంయ్ టాంయ్ అనుట రెండును ఒకటే అంటూ ఉందురు. నామజపమను నెపముచేత సోమరులై తమ జీవితములను వ్యర్థము చేసికొనుచుందురని భావించెదరు. ఇట్లే అనేక విషయములు నామజపమును గుఱించి వారు విరుద్ధముగా పల్కుచుందురు.

శ్రద్ధతో పరిశీలించకుండ జిజ్ఞాసతో పరీక్షించకుండ నామజపమును నిందించుట సరియైనది కాదు. అట్లు చేయుట అనుచితము. నామమును జపించువారి హృదయములయందు వారికి అశ్రద్ధను కలిగించుటయే దీని పరిణామము. అట్టి చేష్టలు చేయరాదు. వారు ముఖ్యముగా కొంతకాలము నామజపమును చేసిచూచినచో దాని ప్రయోజనము వారికే తెలియగలదు. వ్యర్థముగా నిందించుటగాని, ఉపేక్షించుటగాని తగదు. దానివలన వారు పాపములనుండి రక్షింపబడలేరు

నామజపమునందు ప్రమాదమును (ఏమఱుపాటును) సోమరితనమును రానీయరాదు

చాలామంది సోదరులు నామజపము మంచిదనియే భావించెదరు. కానివారు ఏమఱుపాటుచేత, సోమరితనమువలన ఆ సర్వేశ్వరుని భజింపరు. ఇదివారు చేయుచున్న పెద్దపొరపాటు. దుర్లభము, క్షణభంగురము ఐన మానవశరీరమును పొందియు, నామజపమునందు అలసత్వమును జూపువారిని ఏమనవలయున? జీవితముయొక్కసదుపయోగము ధ్యానము చేయుట యందే గలదు. ఒకవేళ ఇప్పుడు ఏమఱుపాటునకు లోనై అమూల్యమైన అవకాశమును పోగొట్టుకొనినచో తదుపరి పశ్చాత్తాపము తప్ప ఇంకేమి మిగులును?

కూర్చొనునపుడు, నిలబడునపుడు, నిదురించునపుడు (సర్వకాల సర్వావస్థలయందును) కర్తవ్యకర్మలను చేసికొనుచు ఏమఱుపాటును వదలి ఎల్లవేళల పరమాత్మను భజించు అభ్యాసమును తప్పక చేయుచుండ వలయును.

బాలుని మరపించుటకు తల్లి వాని ఎదుట పలురకములైన ఆటవస్తువులను పడవేయును. ఆహారపదార్థములను వాని చేతికిచ్చును. కొందరు పిల్లలు ఆ పదార్థముల రుచియందు మునిగినవారై తల్లికొఱకు ఏడ్చుటను మానివేయుదురు. తల్లికూడ వారిని వదలిపెట్టి తన పనులను తాను చేసికొనుచుండును. ఒక్కొక్క శిశువు ఏమిచ్చినను దానికి లోనుగాక తల్లికొఱకే మారాము చేయుచు "అమ్మా! అమ్మా!" అని ఏడ్చుచుండును. అప్పుడు తల్లికూడ తన పనులన్నిటిని వదలి ఆ పిల్లవానిని తన హృదయమునకు హత్తుకొని, వానిని ఊరడించవలసివచ్చును. "వీని కెన్ని వస్తువులను ఇచ్చి మరపింపజూచినను అది వీలుపడుట లేదు. నేను తప్ప వీని కింకేమియు అవసరములేదు" అని తల్లికి కూడ తెలియును.

ఇట్లే పరమాత్ముడు కూడ భక్తుని కోరికమేరకు పలువిధములగు ఆశలను చూపి, అతనిని ప్రలోభపెట్టి మరపింపజూచును. ఇది అతనికి పరమాత్మ పెట్టు పరీక్ష. ఆ ప్రలోభములకు లోనై ఆ పరంధాముని విస్మరించెడివాడు. పరీక్షయందు సఫలుడు కాజాలడు. ప్రాపంచిక విషయములను, పదార్థములను అన్నింటిని తుచ్ఛములని, క్షణికములని, నశ్వరములని తలపోయవలెను. వాటిని కాలదన్ని భక్తిశ్రద్ధలతో పరమాత్ముని యందు నిమగ్నుడు కావలయును. నిజమైన మనస్సుతో సచ్చిదానందస్వరూపిణియగు ఆ తల్లికొఱకు (భగవంతుని కొఱకు) ఎడతెగకుండ రోదించవలయును. అట్టి భక్తునియొక్క ఆర్తిని విని తన సమస్తమును వదలి పరమాత్ముడు స్వయముగా భక్తుని దగ్గఱకు పరుగెత్తుకొనివచ్చును.

మ. సిరికిం జెప్పడు శంఖచక్రయుగముం జేదోయి సంధింపఁడే
పరివారంబును జీరఁ డభ్రగపతిం బన్నింపఁ డాకర్ణికాం
తరధమ్మిల్లముఁ జక్క నొత్తఁడు వివాదప్రోత్థితశ్రీకుచో
పరిచేలాంచలమైన వీడఁడు గజప్రాణావనోత్సాహియై.

"ప్రపంచమునందలి సకల విషయములను విషపూరితములైన లడ్డులనుగా పరిగణించవలెను. వాటినుండి మనస్సును మఱలించి ఆ పరంధాముని పావననామమును జపించుటలో నిరతుడు కావలెను. పరమాత్ముని

నామమును జపించువానికి దయాళువగు ఆ ప్రభువు శీఘ్రముగా భవబంధములనుండి ముక్తిని కలిగించును.

పరమాత్ముడు తనను భజించువారి పాపములను మాత్రమే నశింప చేయును. వారికి మాత్రమే పరమపదమును ప్రసాదించును అనినచో 'భగవంతుడు దయాళువు, ఆ స్వామి అందటికిని సమానముగా న్యాయము చేయును' అనుమాట ఎట్లు పొసగును? అప్పుడు ఆ ప్రభువు దయాళుడని ఎందుకు చెప్పవలెను?

ఇట్లు చెప్పుట యుక్తియుక్తముగా కన్పట్టదు. ప్రపంచమునందలి గొప్ప రాజులు, మహారాజులు తమను ఆశ్రయించినవారికి బాహ్యములైన ధనములు మొదలగు పదార్థముల నొసగి సంతోషపరచెదరు. కాని పరమేశ్వరుడట్లు చేయడు. ఎవరు ఏ భావముతో భజింతురో దానినే ఆ స్వామి వారికి అనుగ్రహించును. అది ఆయన విధానము.

యే యథా మాం ప్రపద్యంతే తాంస్తథైవ భజామ్యహమ్ । (గీత. 4/11)

"పార్థా! భక్తుడు నన్ను సేవించినరీతికి అనుగుణముగ నేను వారిని అనుగ్రహింతును".

ఆ పరమాత్మునకు చిన్న పెద్ద అను తారతమ్యమే లేదు. ఒకడు మిగుల అల్పుడైన వాడు అయినను సరియే తనను ఏ భావముతో (దేనిని కోరి) భజించునో ఎట్లు తన ఎడల వ్యవహరించునో అట్లే, ఆ పరమేశ్వరుడు దానిని అతనికి ప్రసాదించును. ఎవడైనను ఆ స్వామి కొఱకు పరితపించుచు వ్యాకులుడైనచో ఆ స్వామియు అదేవిధముగా భక్తుని కలియుటకు ఆరాటపడును. ఇది ఆ ప్రభువుయొక్క సాటిలేని దయాగుణమునకు నిదర్శనము.

ఈ ప్రపంచము అనిత్యము, క్షణభంగురము, నశ్వరము. ఇందలి సమస్తభోగములును మిథ్య. వీటన్నిటిని వదలిపెట్టి ఆ స్వామిని సేవింపవలెను. ఏలనన ఆ ప్రభువు సర్వశక్తిమంతుడు, న్యాయమును చేయువాడు, పరిశుద్ధుడు, పరమదయాళువు, అత్యంతప్రీతిపాత్రుడు, అతడు సర్వేశ్వరుడు.

ఆ సర్వేశ్వరుని పవిత్రనామమును నిష్కామముగా భక్తిప్రపత్తులతో తదేక ధ్యానముతో (స్వరూపధ్యానముతో) ఎప్పుడు ఎల్లవేళల జపించుచుండవలెను.

ప్రపంచమునందలి సకలదుఃఖములనుండి ముక్తుడై ఈశ్వర సాక్షాత్కారము కొఱకు చేయు నామజపమే అన్నిటికంటెను శక్తిమంతమైనది, ఇది యుక్తియుక్తమైన సాధనము.

❖ ❖ ❖

5. సత్సంగము - భగవద్భక్తుల లక్షణములు - వాటియొక్క మహిమ, ప్రభావము (ఉదాహరణములు)

"సత్" అనునదే భగవంతుడు. ఆ స్వామిఎడల గల శ్రద్ధాభక్తులు, ఆయనను కలియుటకొఱకు పడు తపనయు సత్సంగమునకు ముఖ్యములు. వాస్తవికముగా అట్టిదియే ప్రథమశ్రేణికి చెందిన సత్సంగము. ఆ పరమాత్మను పొందిన భక్తుల లేక జీవన్ముక్తులైన జ్ఞానుల మహాత్ముల సాంగత్యము ద్వితీయశ్రేణికి చెందినది. భగవంతునియందు భక్తిశ్రద్ధలుగల ఉన్నతశ్రేణికి చెందిన సాధకుల సాంగత్యము, మూడవ తరగతికి చెందిన సత్సంగము, సచ్ఛాస్త్రముల పరిశీలనము నాల్గవశ్రేణికి చెందినది.

'సత్' స్వరూపమే భగవంతుడు. ఆయన ఎడల భక్తి ప్రపత్తులు కలిగియుండుట, ఆ దేవదేవుని కలిసికొనుటయే, సకలసాధనల యొక్క ఫలితము. భగవంతుని పొందినవారిని, ఆ ప్రభువునందు భక్తిశ్రద్ధలుకల మహాత్ములను కలిసికొనుటయు, వారి సాంగత్యము కూడ భగవంతుని కృపవలననే లభించును. తనమీద పరంధాముని ఎనలేని కృపకలదని విశ్వసించువారు పరమాత్మునిదయకు అర్హులగుదురు. అప్పుడు వారు ఆ స్వామి కృపవలన సర్వేశ్వర తత్త్వమును తెలిసికొని పరమశాంతిని పొందగలరు.

(గీత. 5/29)

భగవంతునియందు, ఆయన భక్తులయందు శ్రద్ధ, విశ్వాసములు, ప్రేమ కలిగిఉండవలయును. అంతఃకరణమునందు పూర్వజన్మసంచితములైన శ్రద్ధ, భక్తి ప్రపత్తులనెడి ఉత్తమ సంస్కారములు సంస్థితమై యుండువారు కూడ పరమాత్మునికృపకు పాత్రులగుదురు.

రామచరితమానసమున సుందరకాండమునందు భక్తుడగు విభీషణుడు ఆంజనేయునితో ఇట్లు పలికెను.

"ఆంజనేయా! ఆ ప్రభువుయొక్క కృపమాత్రము నా ఎడ గలదని నాకు గట్టి నమ్మకము ఏర్పడినది. ఏలనన శ్రీహరి కరుణలేనిదే సాధుసమాగమము జరుగదు గదా!." (రా.మా. సుందర. దో. 6-2)

శ్రీశంకరభగవానుడు పార్వతీదేవితో ఇట్లు పలికెను.

"ఓ గిరిజా! సజ్జన సమాగమమునుమించిన లాభమేయు లేదు. కాని హరి కృపావిశేషమువలననే ఇది లభ్యము. వేదపురాణములును ఇట్లే చెప్పుచున్నవి".

(రా.మా. ఉ.కాం. దో.125ఖ)

పూర్వజన్మమునందలి ఉత్తమ సంస్కారములయొక్క ప్రభావముచేత కూడ భక్తులను కలిసికొనుట జరుగును. తులసీ రామాయణమునందలి ఉత్తరకాండమునందు స్వయముగా శ్రీరామచంద్రప్రభువు ప్రజలకు ఉపదేశము నొసగుచు ఇట్లు పలికెను.

"భక్తి స్వతంత్రసాధనము. అన్నిసుఖములకును అది నిధానము. కాని సజ్జన సాంగత్యములేనిదే ప్రాణులకు ఇది లభింపదు. పుణ్యసమూహము లేకుండ సజ్జన సాంగత్యము ప్రాప్తించదు. సత్సాంగత్యమే జననమరణ చక్రమునుండి ప్రాణికోటికి ముక్తిని కలిగించును".

(రా.మా. ఉ.కాం. దో. 44-3)

భగవంతుని పొందిన పురుషుల లక్షణములను గూర్చి శ్రీకృష్ణపరమాత్మ స్వయముగా చెప్పుచు వారిని తనకు ప్రియభక్తులనుగా వర్ణించెను.

అద్వేష్టా సర్వభూతానాం మైత్రః కరుణ ఏవ చ ।
నిర్మమో నిరహంకారః సమదుఃఖసుఖః క్షమీ ॥

సంతుష్టస్సతతం యోగీ యతాత్మా దృఢనిశ్చయః ।
మయ్యర్పితమనోబుద్ధిః యో మద్భక్తస్స మే ప్రియః ॥

(గీత. 12/13, 14)

"ఏ ప్రాణియందును ద్వేషభావము లేనివాడును, పైగా సర్వప్రాణుల యందును అవ్యాజమైనప్రేమ, కరుణకలవాడును, మమతాహంకారములు లేనివాడును, సుఖము ప్రాప్తించినను, దుఃఖముప్రాప్తించినను, సమభావమును కలిగియుండు వాడును, క్షమాగుణము కలవాడును (అపరాధికిని అభయమును ఇచ్చువాడును) సర్వకాల సర్వావస్థలయందును సంతుష్టుడై యుండు యోగియు, శరీరేంద్రియ మనస్సులను

వశమునందుంచుకొనిన వాడును, నాయందు దృఢమైన నిశ్చయము గలవాడును, అయి నాయందే మనోబుద్ధులను అర్పణ చేసిన నా భక్తుడు నాకు ప్రియుడు''.

భగవంతునిపొందిన భక్తులకును లేక జీవన్ముక్తులకును గుణాతీత పురుషులకును సమస్తప్రాణులయందు సకల పదార్థముల యందు సమభావమేయుండును. (గీత. 14/24, 25). అట్టివారికి సర్వప్రాణులతోడను స్వార్థపరమైన సంబంధము ఏవిధముగను, ఏమాత్రముగను ఉండదు (గీత. 3/18). శరీరమునందును, నివాసస్థానములందును మమతాసక్తులు లేకుండును. అభిమానస్పర్శలేనివాడును నాకు ప్రియమైన భక్తుడు (గీత. 12/19) సర్వప్రాణులయందును అతడు అవ్యాజమైనప్రేమ, కరుణ కలిగియుండును. (గీత. 12/13). అన్నిటియందును అతనికి సమభావ ముండును. పరమాత్మను పొందిన అట్టి పురుషులయందలి సమభావమును వర్ణించుచు కృష్ణపరమాత్మ ఇట్లు పలికెను.

విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే గవి హస్తిని ।
శుని చైవ శ్వపాకే చ పండితాః సమదర్శినః ॥ (గీత. 5/18)

"జ్ఞానులు విద్యావినయసంపన్నుడైన బ్రాహ్మణునియందును, గోవు, ఏనుగు, కుక్క మొదలగువానియందును, చండాలునియందును సమదృష్టి కలిగియుందురు".

'పరమాత్ముడు జ్ఞానిని సమదర్శియని చెప్పెను. శాస్త్రములయందు చెప్పబడిన, న్యాయముతో కూడిన వ్యవహార భేదముండినప్పటికి కూడా అన్నిటియందును సమభావము ఉండును" - అను భావమును ఆ స్వామి వ్యక్తము చేసెను. అందరియెడల సమభావముతో వ్యవహరించుట ఎవ్వరికిని సంభవముకాదు. వివాహములు, శ్రాద్ధాదికర్మలు బ్రాహ్మణులచేతనే చేయింపబడును గాని, చండాలురచేత కాదు కదా! ఆవుపాలు త్రాగెదరుకాని, కుక్కపాలు త్రాగరు కదా! ఏనుగు వాహనము అగునుగాని, గోవు వాహనము కాదు కదా! ఆకులు, గడ్డి, ఏనుగులకును, ఆవులకును ఆహారమగునుగాని కుక్కలకును, మనుష్యులకును కాదు గదా! అందువలన అందరి హితమును

దృష్టిలో ఉంచుకొనియే వీలైనంతవరకు గౌరవమర్యాదలతో వ్యవహరించుటయే సమభావము. ఒకే పదార్థముతో సమస్తమును సమానముగ సేవించుట జరుగదు కదా! ఆయా విషయములకు అనుగుణముగ వాటియందు భేదముండినప్పటికి కూడ తన శరీరమునకు వలెనే (శరీరము నెట్లు చూచుకొందురో అట్లు) ఆత్మీయతలు అందరియందును సమానముగ నుండవలెను. తన శరీరమునందు ప్రేమ ఆత్మభావములు ఉండును. కాని తన అవయవములతో వ్యవహరించునపుడు అవి వాటి వాటి పనులను చేసికొనుచుండును. ఆ పనులలో కూడ తరతమ భేదములుండును. వాటి వ్యవహారములు వేరువేరుగ నుండును. శిరస్సుతో బ్రాహ్మణులకువలె చేతులతో క్షత్రియులకువలె, ఊరువులతో వైశ్యులకువలె, పాదములతో శూద్రులకువలె, గుద ఉపస్థలతో అస్పృశ్యులవలె వ్యవహరించుట జరుగును. అదేవిధముగా తన ఆత్మకు సమానముగ అందరిని భావించుచు, అందరియందును తగినట్లుగా వ్యవహరింపవలయును. గీతయందు కృష్ణ భగవానుడిట్లు పలికెను.

ఆత్మౌపమ్యేన సర్వత్ర సమం పశ్యతి యోఽర్జున ।
సుఖం వా యది వా దుఃఖం స యోగీ పరమో మతః ॥ (గీత. 6/32)

"ఓ అర్జునా! సర్వప్రాణులను తనవలె (తనతో సమానముగా చూచువాడును, సుఖమునుగాని, దుఃఖమునుగాని సమముగా (సమానముగ) చూచువాడును (ఇతరుల సుఖ దుఃఖములను తన సుఖదుఃఖములుగా భావించువాడును) అయిన యోగి పరమశ్రేష్ఠుడు".

రామచరితమానసమునందు భరతుని దృష్టిలో ఉంచుకొని సత్పురుషుల లక్షణములను తెలుపుచు దేవదేవుడగు ఆ రామచంద్రుడు ఇట్లు పలికెను.

"సజ్జనులు విషయవాసనాలోలురుగారు. వారు సచ్ఛీలురు, సద్గుణ సంపన్నులు. ఇతరుల దుఃఖములను తమ దుఃఖములుగను, ఇతరుల సుఖములను తమ సుఖములుగను భావించెదరు. వారు అన్నిటియందును, అన్నిచోట్లను, అన్ని సమయములయందును సమభావమును కలిగి యుందురు. వారి మనస్సులలో శత్రుభావము ఉండదు. వారు

అభిమానరహితులు, విరాగులు. వారిలో లోభము, క్రోధము, హర్షము, భయము లేశమాత్రమును కూడ ఉండవు. వారి హృదయములు కోమలములు. దీనులయెడ దుఃఖితులపైనను దయజూపుదురు. మనోవాక్కర్మలచే నాపై నిష్కపట భక్తిని కలిగియుందురు. వారు స్వయముగ అభిమానరహితులై ఇతరులను గౌరవించెదరు. భరతా! ఇట్టి సజ్జనులు నాకు ప్రాణతుల్యులు. వారికి ఎట్టి కోరికలును ఉండవు. వారు నా నామస్మరణమునందే నిరతులు. సజ్జనులు శాంతి, వైరాగ్యము, వినయము, ప్రసన్నత కలిగియుందురు. వారిలో మృదుస్వభావము, సరళత, అందరియెడ మిత్రభావము, బ్రాహ్మణభక్తి ఉండును.ఇదియే ధర్మమునకు మూలము. సోదరా! ఈ లక్షణములు గలవారిని సజ్జనులునుగా భావింపుము. వారు శమదమ నియమ నీతిమార్గములనుండి ఎన్నడును వైదొలగరు. వారెప్పుడును పరుష వచనములను పలుకరు". (రా.మా. ఉ.కాం. దో. 37-1,2,3,4)

"నిందాస్తుతులను సమానముగ భావించువారు, నా పాదపద్మములయందు అనన్యప్రేమ కలిగియుండువారు సజ్జనులు. వారు నాకు ప్రాణసములు, గుణధాములు, ఆనందస్వరూపులు". (రా.మా. ఉ.కాం.38)

ఈ లక్షణములు చాలవఱకు అంతఃకరణమునకు సంబంధించినవి కనుక స్వయముగా తెలిసికొనదగినవి. కనుక భక్తులు వాటిని స్వయముగనే ఎరుగుదురు. వాటియందలి ఆచరణములు ఎక్కువగా ఇతరులకు అనుసరించ దగినవిగా ఉండును. వాటినిచూచి ఇతరులు వాటి స్థితిని కొంత ఊహించగలరు. నిజమునకు పరమేశ్వరుని మరియు మహాత్ములయొక్క కృపను పొందినవారే వాటిని తెలుసుకొనగలరు. సత్పురుషుల సాంగత్యము వలనను వారిని దర్శించుటవలనను వారితో భాషించుటచేతను వార్తాలావములు సలుపుటవలనను పరమేశ్వరప్రాప్తిని పొందిన పురుషుల లక్షణములు మనయందు ఉదయించును. అట్టివారే భగవంతుని పొందిన సత్పురుషులు, ఇట్లు భావించి ఆ సత్పురుషులనుండి మనము ప్రయోజనమును పొందవలెను. భక్తిశ్రద్ధలతో సత్పురుషుల సాంగత్యము చేసినవారు ధన్యులు. అట్టి వారి ఆజ్ఞలను పాలించువారే విశేషలాభమును పొందగలరు. గీతయందు ఆ పరంధాముడు ఇట్లు నుడివెను.

అన్యే త్వేవమజానంతః శ్రుత్వాన్యేభ్య ఉపాసతే ।
తేఽపి చాతితరంత్యేవ మృత్యుం శ్రుతిపరాయణాః ॥ (గీత. 13/25)

"కాని ఈ సాధనమార్గములనుగూర్చి ఎఱుగనిమందబుద్ధులు తత్త్వజ్ఞానముగల ఇతరులనుండి విని, తదనుసారముగ ఉపాసనలు చేయుదురు. ఆ శ్రవణపరాయణులును మృత్యురూపసంసార సాగరమునుండి నిస్సందేహముగా బయటపడుదురు".

అట్టి సత్పురుషుల సాంగత్యముయొక్క మహిమను, ప్రభావమును వర్ణించుచూ శ్రీగోస్వామి తులసీదాసు ఇట్లు పలికెను.

"భూచరములు, జలచరములు, ఖేచరములు మొదలగు చరాచర ప్రాణులన్నియును సత్సంగ ప్రభావమువలననే ఐశ్వర్యములను బుద్ధి, కీర్తి, సద్గతులను పొందినవి. ఈ ఐశ్వర్యాదులను పొందుటకు సత్సాంగత్యము తప్ప మరి ఏ మార్గము లోకమునగానీ, వేదములలోగాని ప్రస్తావింపబడలేదు. సత్సాంగత్యము లేనిదే వివేకము అబ్బదు. శ్రీరాముని దయవలననే సత్సాంగత్యము లభించును. ఆనందప్రాప్తికిని, శ్రేయోలాభములకును సత్సాంగత్యమే మూలము. సాధనములన్నియు పుష్పములు. సత్సంగప్రాప్తియే ఫలము. ఇనుము పరుసవేదిని తాకినచో బంగారమగునట్లు దుష్టులు కూడ సత్సంగతివలన సత్పురుషులుగా అగుదురు". (రా.మా. బా.కాం. దో. 2/2-5)

ఇదేవిషయమున శ్రీమహాదేవుడు గరుడునితో ఇట్లు పలికెను.

"సత్సాంగత్యము లేకుండ హరికథాశ్రవణము ప్రాప్తింపదు. హరికథలను విననిదే మోహము దూరము కాదు. మోహరహితుడు కానివానికి శ్రీరామచంద్రుని చరణములపై గాఢమైన భక్తి కుదురుకొనదు".

(రా.మా. ఉ.కాం. దో. 61)

శ్రీ కాక భుశుండి కూడా గరుడునితో ఇట్లు పలికెను.

"అనన్యమైన హరిభక్తియే అన్నిసాధనముల ఫలము. సత్పురుషుల సహకారము లేనిదే ఎవ్వరును దానిని పొందలేరు. గరుడుడా! ఇట్లు యోచనచేసి సత్సాంగత్యము చేయు వారికే శ్రీరామభక్తి సులభముగా లభించును".

(రా.మా. ఉ.కాం. 119/9,10)

పరమాత్ముడు లోకకళ్యాణము కొఱకే కొందఱిని ప్రపంచమునకు పంపును. అట్టి పరమ అధికారముగల పురుషుని విషయమున ఇక చెప్పవలసినదేమున్నది? వారిని దర్శించుట, వారితో మాట్లాడుట, వారిని స్పృశించుట, వారిని గురించి ఆలోచించుట, వారితో వార్తాలాపములు చేయుటవలన మిగుల ఉత్తమమగు ప్రయోజనము కలుగును. కాముకుడైన పురుషుడు తాను వలచిన కాంతను దర్శించుట, ఆమెతో మాట్లాడుట, ఆమెను స్పృశించుట, ఆమెనుగూర్చి ఆలోచించుట వలన ఆతనిలో కామప్రవృత్తి మేల్కొనును. అటులనే భగవంతునియందు భక్తిశ్రద్ధలుగల సత్పురుషుల దర్శనము వలన, వారితో భాషించుట, వారిని స్పృశించుట, వారిని గూర్చి ఆలోచించుటవలన మనలో పరమాత్ముని గుఱించిన భక్తిప్రపత్తులు, ప్రేమయు తప్పక జాగృతములు అగును. పరుసవేదిని తాకుటచే లోహము బంగార మగును, కాని మహాత్ముల సాంగత్యమువలన అంతకుమించిన మహిమ చేకూరగలదని విజ్ఞులు చెప్పుదురు.

ఒకానొక కవి ఇట్లు చెప్పెను : 'పరుసవేదిని స్పృశించుటచే లోహము స్వర్ణమగును. అట్లు కాకపోయినచో అది నిజమైన పరుసవేది కాదనియు ఆ లోహము వాస్తవమైనది కాదనియు తెలియనగును. వాటిలో ఏదియో లోపముండునని ఊహించెదము. ఇట్లే మహాపురుషుల సాంగత్యమున సాధకుడు తప్పక మహాపురుషుడు కాగలడు. ఒకవేళ అట్లు జరగనిచో ఆ మహాపురుషుడు నిజమైన మహాపురుషుడు కాడని లేక సాధకునియందు శ్రద్ధాభక్తులు, నమ్మకము లోపించినవని అనుకొనవలెను.

భగవంతుని గురించి తెలుపుటకు అర్హత కలిగిన మహానుభావులదృష్టి పడినచోట, వారిని స్మరించిన, వారిని తాకిన వ్యక్తుల మరియు పదార్థముల యందు భగవంతుని ప్రేమపరమాణువులు ప్రవహింపసాగును. జిజ్ఞాసువు లెవరైనను మరణించుటకు ముందు సత్పురుషులచటకు చేరినచో ఆ పరమాత్ముని కథలను చెప్పి, కీర్తనలను వినిపించి, వారి ఆత్మకు శాంతిని చేకూర్చెదరు. శ్రీనారదపురాణమునందు దీనిని మిక్కిలి చక్కగా వివరించిరి.

మహాపాతకయుక్తా వా యుక్తా వా చోపపాతకైః ।
పరం పదం ప్రయాంత్యేవ మహద్భిరవలోకితాః ॥
కలేవరం వా తద్భస్మ తద్ధూమం వాపి సత్తమ ।
యది పశ్యతి పుణ్యాత్మా స ప్రయాతిపరాంగతిమ్ ॥

(నార.పు. పూర్వ. 7/74-75)

"మహాపాతకులతోగాని, ఉపపాతకులతోగాని కూడియున్నను, మహాత్ములైన సత్పురుషుల దృష్టికి నోచుకొన్నచో, వారును పరమపదమును పొందుదురు.

పవిత్రాత్ములగు మహాపురుషులు ఎవరి మృతదేహమునుగాని, చితినుండి వచ్చు పొగనుగాని, భస్మమునుగాని చూచినచో ఆ మరణించిన పురుషుడు కూడ పరమగతిని పొందును".

మహాపురుషులయొక్క సత్సంగమహిమ శాస్త్రముల యందు విశేషముగా వర్ణింపబడినది. శ్రీమద్భాగవతము నందు ఇట్లు చెప్పబడినది.

తులయామ లవేనాపి న స్వర్గం నాఽపునర్భవమ్ ।
భగవత్సంగిసంగస్య మర్త్యానాం కిముతాశిషః ॥

(శ్రీమద్భా. 1/18/13)

"భగవద్భక్తుల సాంగత్యము స్వల్పమాత్రమైనను దానితో స్వర్గముగాని, మోక్షముగాని సాటిరావు. ఇక మానవుల తుచ్ఛభోగముల విషయమై చెప్పవలసినదేమి?"

శ్రీరామచరితమానసమందు కూడ లంకినియను రాక్షసి హనుమంతునితో ఇట్టి మాటలనే పలికెను.

"నాయనా! స్వర్గమోక్షముల వలన లభించు సుఖముల నన్నింటిని త్రాసులో ఒక ప్రక్కన ఉంచినను అవి యన్నియును ఒక క్షణమాత్రమున లభించిన సాధుజనసాంగత్య సుఖముతో సమానముగావు".

(రామా. సుందర. కాం. దో.4)

అట్టి మహాపురుషులకృపను భగవంతుని పొందుటకు ప్రధాన సాధనముగా తెలుపుచూ నారదమహర్షి ఇట్లు తెలిపెను.

"ముఖ్యతస్తు మహత్కృపయైవ భగవత్కృపాలేశాద్వా." (నా.భ.సూ.38)

"పరమాత్మునియందలి భక్తి ముఖ్యముగా మహాపురుషుల కృపచేతనే కలుగును. భగవంతునిదయ కొంచెముగా ప్రసరించినను ప్రాప్తించును".

నారదమహర్షి మరియు ఇట్లు పలికెను.

మహత్సంగస్తు దుర్లభో అగమ్యో అమోఘశ్చ

"ఆ మహాపురుషుల సాంగత్యము అమోఘమైనది. అది సాధారణముగా ప్రాప్తించుట దుర్లభము, అగమ్యము".

"లభ్యతేఽపి తత్కృపయైవ". (నా.భ.సూ.40)

అది భగవంతుని కృపవలననే లభించును.

దుర్లభో మానుషో దేహో దేహినాం క్షణభంగురః ।
తత్రాపి దుర్లభం మన్యే వైకుంఠప్రియదర్శనమ్ ॥ (12/2/29)

"ప్రాణులకు మానవశరీరము లభించుట మిగుల దుర్లభము. ఒకవేళ ప్రాప్తించినను అది క్షణభంగురము; అనిశ్చితము. అట్టి ఈ జన్మకు పరమాత్ముని ప్రియభక్తుల దర్శనము. ఇంకనూ దుర్లభము".

అట్టి మహాపురుషులు లభించినచో వారికి మనము సాష్టాంగ ప్రణామము చేయవలయును. భక్తిశ్రద్ధలతో వారిని జిజ్ఞాసతో ప్రార్థించి పరమాత్మ తత్త్వమును తెలిసికొనవలెను. వారి ఆదేశములను పాటించవలెను. వారికి సేవ చేయవలయును. వారి ఆజ్ఞలను పాలించుటయే వారికి చేయు నిజమైన సేవ. ఆ మహానుభావుల సంకేతములను సిద్ధాంతములను గ్రహించ వలయును. మన ప్రవర్తన వారి మనస్సులను అనుసరించి ఉండవలయును. మన మనస్సును, ఇంద్రియములనెడి కళ్లెములను వారికి అప్పగించి, వారిచేతి కీలుబొమ్మగా తయారగుట మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది. ఈ విధముగా నడచుకొను శ్రద్ధాళువులగు భక్తులయొక్క హృదయములందు ఆ మహనీయుల సత్సంగ ప్రభావమున సద్గుణములు, సదాచారములు ప్రాదుర్భవించును.

దుర్గుణములు, దురాచారములు నశించును. అంతియేగాక భగవంతుని యందు భక్తియు, ఆయన తత్త్వమును గుఱించిన జ్ఞానము భగవత్ప్రాప్తియు సహజముగనే సిద్ధించును.

శాస్త్రములయందు సత్సంగ ప్రభావమును గుఱించిన అనేక - ఉదాహరణములు లభించును. వాటిమీద మనము ధ్యానముంచవలెను. సుతీక్ష్ణుడు, శబరియు భగవంతునియందలి భక్తితత్పరతతో శ్రీరామచంద్ర ప్రభువును కలిసికొనుటకు పడిన తపనలు సత్సంగమునకు శ్రేష్ఠమైన ఉదాహరణములు. తులసీదాసగోస్వామి రచించిన రామచరితమానసమందలి అరణ్యకాండమునందు ఈ కథలు మనకు దర్శనమిచ్చును. పరమాత్మప్రాప్తి కలిగిన భక్తుల సాంగత్యముచేత భగవంతుని తత్త్వజ్ఞానము ఆయనను పొందుటకు అనువగు అనేక ఉదాహరణములు లభ్యమగును. నారదమహర్షి సాంగత్యమునను, ఉపదేశముల వలనను ధ్రువునకు ఆ దేవదేవుని దర్శనము కలిగెను. ఆయన కోరికలు కూడ సిద్ధించెను. (శ్రీమద్భాగవతము, నాలుగవ స్కంధము, 8,9 అధ్యాయములు). శ్రీకాకభుశుండి సాంగత్యముచేత గరుడుని మోహము నశించుటయేకాక పరమాత్మయందు ఆయనకు అనన్యమైన భక్తి కలిగెను. (శ్రీరామచరిత మానసము, ఉత్తరకాండము). శ్రీగౌరాంగ మహాప్రభువు సాంగత్యమువలన, ఉపదేశములవలన శ్రీవాసుడు, రఘునాథభట్టు, హరిదాసు మొదలగువారు ఉద్ధరింపబడిరి.

ఈ విధముగానే జీవన్ముక్తులై తత్త్వజ్ఞానమునెఱిగిన మహాపురుషుల సాంగత్యముచేత కూడ పరమాత్ముని గురించిన జ్ఞానము, ఆ పరంధాముని పొందినవారి ఉదాహరణములు కూడ మనకు కనిపించును. మహాత్ముడగు హారిద్రుమత గౌతముని ఆజ్ఞను పాలించుటవలన జాబాలపుత్రుడైన సత్యకామునకు బ్రహ్మజ్ఞానము కలిగెను. సత్యకాముని సేవించుటవలన, ఆయన సాంగత్యమువలన ఉపకోసలుడు బ్రహ్మజ్ఞానమును పొందెను. (ఛా.ఉ. 4వ అధ్యాయము, 4వ ఖండము నుండి 17 వరకు). మహారాజగు అశ్వపతియొక్క సాంగత్యమునను, ఆయన ఉపదేశమువలనను మహాత్ముడైన ఉద్దాలకునకు జ్ఞానప్రాప్తి కలిగెను. ఉద్దాలక మహర్షి తన వెంట నిడుకొని

వచ్చిన ప్రాచీనశాలునకును, సత్యయజ్ఞునకును, ఇంద్రద్యుమ్నునకును, జననునకును, బుండిలునకును ఈ ఐదుగురు ఋషులకును బ్రహ్మజ్ఞానము ప్రాప్తించెను. (ఛాందోగ్య ఉపనిషత్తు, 5వ అధ్యాయము, 11వ ఖండము) అరుణపుత్రుడగు ఉద్దాలకుని సాంగత్యముచేత శ్వేతకేతువునకు బ్రహ్మజ్ఞానము అబ్బెను. (ఛాందోగ్య ఉపనిషత్తు, 6వ అధ్యాయము, 9వ ఖండమునుండి 16 వరకు) శ్రీసనత్కుమారుని సాంగత్యముచేతను, ఉపదేశముల వలనను నారదునియొక్క అజ్ఞానమనెడి అంధకారము తొలగిపోయెను, ఆయనకు బ్రహ్మజ్ఞానము ప్రాప్తించెను (ఛా.ఉ. 7వ అధ్యాయము). యాజ్ఞవల్క్య మహాముని ఉపదేశములవలన మైత్రేయికి బ్రహ్మజ్ఞానము లభించెను. (బృహదారణ్యకము, 4వ అధ్యాయము, బ్రా.5) యమధర్మరాజు సాంగత్యమువలనను, ఉపదేశముచేతను నచికేతుడు ఆత్మతత్త్వము నెఱిగెను, బ్రహ్మజ్ఞానమును పొందెను (కఠోపనిషత్తు, 1,2 అధ్యాయములు) మహాత్ముడగు జడభరతునియొక్క సాంగత్యమునను, ఉపదేశముచేతను రహూగణుడను మహారాజు పరమాత్మ జ్ఞానమును పొందెను. (శ్రీమద్భాగవతము, 5వ స్కంధము, 10వ అధ్యాయమునుండి 13 వరకు) ఇదేవిధముగా సత్సంగము వలన భగవంతుని ఎడ కలుగు భక్తిప్రపత్తులును, ఆ స్వామియొక్క తత్త్వజ్ఞానమును, ఆ ప్రభువును పొందిన భక్తుల ఉదాహరణములును ఎన్నియో శ్రుతులయందును, ఇతిహాస పురాణముల యందును కొల్లలుగా లభించును. శాస్త్రములను పరిశీలించి మనము సత్సాంగత్యముయొక్క ప్రభావము నెఱుగవలయును. సత్పురుషుల సాంగత్యమువలన కలుగు ప్రయోజనములను పొందవలయును. 'మానవుడు తాను చేయు సాంగత్యమునుబట్టి ఆతడు, ఉత్తముడు అగుటయో, అధముడు అగుటయో జరుగుచుండును' అను లోకోక్తి సుప్రసిద్ధము కదా! మానవుడు యోగుల సాంగత్యమువలన యోగియగును. భోగపురుషుల సాంగత్యమువలన భోగియగును. రోగుల సాంగత్యమువలన రోగియగును. ఈ విషయము తెలిసికొని మనము, ఈ ప్రాపంచిక విషయములయందు ఆసక్తిగల మనుష్యులయొక్క సాంగత్యము చేయరాదు. మహాత్ముల మహాపురుషుల సాంగత్యమే చేయవలెను. సత్పురుషుల సాంగత్యము ముక్తిదాయకము.

సాంసారిక విషయాసక్తులైన మానవులసాంగత్యము బంధములను కలిగించునది అగును.

గోస్వామి తులసీదాసు ఇట్లు చెప్పెను.

"సజ్జనుల సాంగత్యము మోక్షమును ప్రసాదించును. కాముకుల సాంగత్యము భవబంధములలో చిక్కుపడజేయును. సజ్జనులు, కవులు, పండితులు, వేదపురాణాది గ్రంథములు ఇట్లే నుడువుచుండుట లోకవిదితము".

మహాపురుషుల సాంగత్యము లభించనిచో, ఆ లోపమును తీర్చుటకు విరక్తులై దైవీసంపదతో కూడి, ఉన్నతశ్రేణికి చెందిన సాధకుల సాంగత్యము చేయవలయును. శ్రద్ధాభక్తులతో సాధన చేయుచు, వారి సాంగత్యము చేయుట వలన కూడా మిగుల ప్రయోజనము చేకూరగలదు. రాగరహితులైన పురుషులను స్మరించుటచేత మనలోని వైరాగ్యభావము మేల్కొనును. మనస్సునకు ఏకాగ్రత కలుగును. శ్రీపతంజలి యోగదర్శనమందు ఇట్లు చెప్పబడెను.

వీతరాగ విషయం వా చిత్తమ్ (1/37)

"ఆసక్తి పూర్తిగా నశించి విరక్తులైన పురుషులను లక్ష్యముగా జేసికొని అభ్యాసము చేయు వ్యక్తులు స్థిరచిత్తులగుదురు.

ఉన్నతశ్రేణికి చెందిన రాగరహితులు, సాధువులు, మహాత్ములగుదురు. వారికి మూడు లోకముల ఐశ్వర్యములు కూడ రేణువుతో సమానము. వారు అభిమానమును, ఆడంబరములను, గౌరవ ప్రతిష్ఠలను కళంకములుగా భావించెదరు. తమ పాదములను పూజించుటకు ఇష్టపడరు. తమ పాదధూళిని గాని, పాదోదకమునుగాని ఇతరుల కియ్యరు. తమ ఛాయాచిత్రమును (ఫోటోను) పూజించుకొన నియ్యరు. సన్మాన పత్రములను స్వీకరించరు. తమకు కీర్తి కావలయునని ఎన్నడును కోరుకొనరు. కీర్తియున్నచోట వారు నిలువనే నిలువరు. అట్టి ఎడల తమకు హారతిని ఇప్పించుకొనుట కాని, తాము తినగా మిగిలినదానిని (ఎంగిలిని) ఇతరుల కిచ్చుటగాని చేయరు. ఈ విషయముల ప్రస్తావననే రానియ్యరు. అట్లు విరక్తులైన మహాపురుషుల

సాంగత్యము లభించనంత మాత్రమున మానవుడు ఎట్టి పరిస్థితిలోను దుష్టుల సాంగత్యమునకు పాల్పడరాదు. దుష్టుల లక్షణముల వర్ణించుచు శ్రీతులసీదాసు ఇట్లు చెప్పెను.

"దుర్జనుల లక్షణములను వినుము. పొరపాటున కూడ వారితో సాంగత్యము చేయరాదు. వారి సహవాసము దుఃఖములకు కారణము. దుర్లక్షణములు గల గోవుతో కలిసి తిరుగుటవలన మంచి కపిలగోవుకూడ అట్లే మారును. దుష్టులైన వారి హృదయములందు సంతాపమధికము. వారు ఇతరుల సుఖసంపదలను చూచి అసూయపడెదరు. ఎప్పుడైనను ఇతరులను గూర్చిన నిందలను విన్నచో త్రోవలో నిధి దొరికినంతగా సంతోషపడెదరు. వారు కామక్రోధ లోభ మద పరాయణులు, నిర్దయులు, కపటులు, కుటిలురు, పాపిష్ఠులు, వారు అకారణముగా ఇతరులతో వైరము పూనెదరు. మేలు చేసినవారికి కీడు తలపెట్టెదరు". (రా.మా. ఉ.కాం. దో. 38/1,2,3)

"దుష్టులు ఇతరులతో నిష్కారణముగ వైరము పూనెదరు. పరస్త్రీల యందును, ధనమునందును ఆసక్తులై యుందురు. పరులు నిందలపాలైనచో సంతోషపడుచుందురు. వారు నీచులు, పాపాత్ములు, మానవశరీరములను ధరించిన రాక్షసులు". (రా.మా. ఉ.కాం. దో.39)

"దుష్టులు తలిదండ్రులను, గురువులను, బ్రాహ్మణులను అంతేకాదు ఎవ్వరిని గుర్తింపరు, గౌరవింపరు. తాము నశించుటయే గాక ఇతరులను గూడ నష్టపరచెదరు. మోహవశమున ఇతరులతో వైరము వహింతురు. వారికి సజ్జన సాంగత్యమునగాని, హరికథలయందుగాని అభిలాషయే ఉండదు. వారు దుర్గుణసాగరులు. మందబుద్ధులు, కాముకులు. వేదములను దూషించువారు, పరధనములను కబళించువారు. బ్రాహ్మణులకును, విశేషముగా దేవతలకును, కడకు పరమాత్మకును ద్రోహము చేయుదురు. వారి హృదయము దంభకపట పూరితము. వంచన చేయుటయే వారి స్వభావము. వారు పయోముఖ విషకుంభములు. చూచుటకు సజ్జనులవలె కన్పింతురు.

ఇట్టి అధములు, దుష్టులైన మనుజులు, కృతయుగమునందును,

త్రేతాయుగమునందు ఉండరు. ద్వాపరయుగములో స్వల్పముగా ఉండెదరు. కాని కలియుగములో వీరు కోకొల్లలు. వీరి సంఖ్య అపారము, అగణ్యము".
(రా.మా. ఉ.కాం. దో. 39/3-4, 40)

కలియుగమును వర్ణించుచు పూజ్యపాదులు గోస్వామిగారు ఇట్లు నుడివిరి.

'కలియుగపాపములవలన ధర్మములన్నియును నశించును. సద్గ్రంథము లన్నియును మరుగునపడును. పాషండులు తమ విపరీత బుద్ధులతో వివిధ సంప్రదాయములను కల్పింతురు". (రామా. ఉ.కాం. దో. 97క)

"ఎవరికి ఏది ఇష్టమో వారికి అదియే ధర్మము. బిగ్గఱగా అఱచువాడే పండితుడు. ఆడంబరముగా జీవించువానిని, ఆపాదమస్తకము కపటముతో కూడియుండువానిని, ప్రజలు సజ్జనునిగా భావింతురు. ఏ ఉపాయముద్వారా ఐనను ఇతరుల ధనమును అపహరించువాడే చతురుడు. కపటవర్తనుడే ఆచారపరుడు. అసత్యములాడుచు వాటిని పరిహాసముగా ప్రకటించువాడు కలియుగములో గుణవంతుడుగా చెల్లుబడియగును. ఆచారహీనుడును, వేదమార్గమును త్యజించువాడును గోళ్లను, జడలను పొడవుగా పెంచుకొను వాడును, జ్ఞానిగా, విరాగిగా, తాపసిగా ప్రసిద్ధికెక్కును. అశుభ (అమంగళకరములైన) వేషభూషణములను ధరించువాడును, తినదగినవి, తినకూడనివి అను విచక్షణ లేక అన్నింటిని తినెడివాడును ఐనట్టివాడే యోగి, సిద్ధుడు, కలియుగములో పూజ్యుడు". (రా.మా. ఉ.కాం. దో. 97క/2-4; 98)

"నూనెలను అమ్ముకొనెడి నీచవర్ణస్థులు, కుమ్మరులు, కుక్క మాంసమును భక్షించెడి చండాలురు, భిల్లులు, కోలులు, మద్యములను అమ్ముకొనెడివారు వీరందరును భార్య చనిపోయిన పిదపకాని, సంపదలు కోల్పోయిన తరువాతగాని, తలగొరిగించుకొని సన్న్యాసులయ్యెదరు. వారు బ్రాహ్మణుల చేతను పూజలందుకొందురు. అట్టివారు ఈ విధముగా తమ చేతులార అధోగతిపాలై ఇహపరలోకములకు దూరమగుదురు".
(రా.మా. ఉ.కాం. దో. 99/3,4)

గురువేమో జ్ఞానదృష్టిలేనివాడు, అతని శిష్యుడు విద్యాసక్తిలేనివాడు. అట్టి శిష్యుడు గురువుగారియొక్క ఉపదేశములను వినీవినడు. అట్టి గురువునకు

శిష్యుని బాగోగులు పట్టవు. పైగా ఆ గురువు శిష్యుని ధనము నపహరించును. కాని వాని దుఃఖమును తొలగించడు. అట్టి గురువు తప్పక ఘోర నరకము నందు పడును.

ప్రస్తుతము దాంభికులైన (కపటులైన) భక్తులు, సాధువులు, జ్ఞానులు, యోగులు తమను మహాత్ములుగా చెప్పుకొనుచున్నారు. వారు ఆ వేషములలో తమ నామములను, తమ స్వరూపములను భక్తులచేత ధ్యానము చేయించుకొనుచున్నారు. తన పాదజలమును తీర్థముగా వారితో త్రాగించు చున్నారు. తమ ఎంగిలిని వారిచే తినిపించుచు, తాము భ్రష్టులగుటయేగాక తమ అనుయాయులనూ భ్రష్టు పట్టించుచున్నారు. అట్టి దాంభికులైనవారియెడ అందరును జాగ్రత్తగా నుండవలయును. అట్టి వారి సాంగత్యముతో మనుష్యులయందు దుర్గుణములు, దురాచారములు వృద్ధియగును. తత్ఫలితముగా వారు పతనమగుదురు. కాని మహాత్ముల దర్శనముచేత, వారితో భాషించుటవలన, వార్తాలాపములతో వారి సాంగత్యమువలన మనలో సద్గుణములు, సదాచార రూపములు దైవసంపద యొక్క లక్షణములు పెంపొందును. ఈ విషయములు గీతయందలి 16వ అధ్యాయమున మొదటి శ్లోకమునుండి మూడవ శ్లోకము వరకు చెప్పబడినవి. అప్పుడు మనకు పరమాత్మునిమీద భక్తి కుదురును. ఆ సత్పురుషుని దైవసంపదతోకూడి, ఉన్నతశ్రేణికి చెందిన సాధకుడుగ భగవద్భక్తుడుగ అర్థము చేసికొనవలెను. అట్టి సాధకులగు భక్తుల లక్షణములను గూర్చి గీతయందలి తొమ్మిదవ అధ్యాయమున 13-14 శ్లోకములందు ఇట్లు చెప్పబడినది".

మహాత్మానస్తు మాం పార్థ దైవీం ప్రకృతిమాశ్రితాః ।
భజంత్యనన్యమనసో జ్ఞాత్వా భూతాదిమవ్యయమ్ ॥
సతతం కీర్తయంతో మాం యతంతశ్చ దృఢవ్రతాః ।
నమస్యంతశ్చ మాం భక్త్యా నిత్యయుక్తా ఉపాసతే ॥

(గీత. 9/13-14)

"ఓ పార్థా! దైవీప్రకృతిని ఆశ్రయించిన మహాత్ములైతే నన్ను సకల ప్రాణులకు మూలకారణముగను, అవ్యయునిగను (అక్షరస్వరూపునిగను)

తెలిసికొని, నిశ్చల మనస్కులై నిరంతరము నన్నే భజింతురు. ఆ దృఢవ్రతులైన భక్తులు నా నామగుణములను నిరంతరము వాద్య బృందముతో కీర్తింతురు. నన్ను చేరుటకుయత్నింతురు. పదేపదే నాకు ప్రణమిల్లుదురు. సర్వదా నా ధ్యానమునందే నిమగ్నులయ్యెదరు. అనన్య భక్తితో నన్ను ఉపాసింతురు."

శ్రద్ధాభక్తులతో అట్టి పురుషుల సాంగత్యము చేయుటవలన దైవీసంపదయొక్క లక్షణములు అబ్బును - అనన్య ఈశ్వరభక్తియు తప్పక ఉదయించును. అట్లు జరగనిచో మనము సాంగత్యము చేయు సాధక భక్తునియందు ఏదో లోపమున్నదని తెలిసికొనవలయును. లేక మనయొక్క శ్రద్ధ తగ్గిపోవుచున్నదని తలంచవలయును.

ఒకవేళ ఉన్నతశ్రేణికి చెందిన వీతరాగులగు సాధకుల సాంగత్యము లభించనిచో సచ్ఛాస్త్రములను అధ్యయనము చేయవలయును. శ్రుతులు, స్మృతులు, భగవద్గీత, రామాయణము, భాగవతము, ఇతిహాసములు, పురాణములు చదువవలయును. ఇదేవిధముగా జ్ఞానవైరాగ్య సదాచారములతో కూడిన ఇతర సచ్ఛాస్త్రములను శ్రద్ధతో పరిశీలింపనగును. వాటిలో చెప్పబడిన విషయములను మనస్సునకు పట్టించుకొని వాటిని పాటించవలయును. అట్టి మానవునకు ప్రపంచమునెడ వైరాగ్యము కలుగును. భగవంతునియందు భక్తిశ్రద్ధలు సమకూరును. అతడు మున్ముందు నిజమైన భక్తుడగును. అట్టి మహాత్ముడు భగవంతుని యథార్థరూపమును అవగతము చేసికొని ఆ స్వామిని పొందును.

❖ ❖ ❖

6. భగవత్సాక్షాత్కారమును పొందుట సులభమే

చాలామంది సజ్జనులు తమ మనసులలో (తమకు) కలిగిన సందేహములను తీర్చుకొనుటకై ఇట్లు ప్రశ్నించుచుందురు. ఇరువురు మంచి మిత్రులు పరస్పరము కలిసికొనునట్లు ఈ కలికాలమునందు కూడ ప్రత్యక్షముగా భగవద్దర్శనము లభించగలదా? ఒకవేళ అది సంభవమైనచో ఆ పరమాత్ముని మనోహరాకారమును శీఘ్రముగా దర్శించుటకు ఉపాయమేదైనను కలదా? ఈ కాలమునందును భగవద్దర్శనమును పొందిన పురుషులెవరైనను ఈ ప్రపంచమున కలరా?

ఆ పరమాత్ముని మనోహరాకారమును సాక్షాత్తుగా దర్శించిన మహాత్ములే. ఈ మూడు ప్రశ్నలకు సమాధానము చెప్పగలరు.

నేనొక సాధారణ మానవుడను. ఐనప్పటికిని పరమాత్మునియొక్క అనుగ్రహము చేతను, పరమపురుషులయొక్క దయావిశేషముచేతను ఈ మూడు ప్రశ్నల గుఱించి క్రమముగా కొంత వ్రాయుటకు సాహసించు చున్నాను. ఇది కేవలము నా మనోవినోదము కొఱకే అని గ్రహించవలెను.

1. కృతయుగమునందు ధ్రువునకు, ప్రహ్లాదునకు భగవంతుని దర్శనము కలిగెను. ఈ ప్రమాణములు మనకు పురాణగ్రంథములనుండి లభించుచున్నవి. అదేవిధముగా కలియుగమునందు కూడ భక్తుడగు సూరదాసునకును, మహాత్ముడగు తులసీదాసునకును, ఇంకను పెక్కుమంది భక్తులకును పరమాత్ముని ప్రత్యక్ష దర్శనము కలిగెనని ఇతిహాసములు చెప్పుచున్నవి. కృతయుగమున కంటెను కలియుగమున ఆ దేవదేవుని దర్శనము కలుగుట మిక్కిలి సులభమని విష్ణుపురాణాదులయందు చెప్పబడినది. శ్రీమద్భాగవతమునందు కూడ ఇట్లు చెప్పిరి.

కృతే యద్ ధ్యాయతో విష్ణుం త్రేతాయాం యజతో మఖైః ।
ద్వాపరే పరిచర్యాయాం కలౌ తద్ధరికీర్తనాత్ ॥

(శ్రీమద్భా. 12/3/52)

"కృతయుగమున నిరంతరము విష్ణువును ధ్యానించుటవలనను,

త్రేతాయుగమున యజ్ఞయాగాదులు చేయుటచేతను, ద్వాపరయుగమున ఆ స్వామిని ఆరాధించి పూజించుటవలనను పరమగతి ప్రాప్తించును. కలియుగమున ఆ శ్రీహరియొక్క నామమును కీర్తించుటవలననే భగవత్ప్రాప్తి కలుగును".

అరణి కర్రలను మథించుటచేత అగ్నిరగుల్కొనును. అట్లే భక్తి శ్రద్ధలతో కూడిన హృదయముతో పిలిచినచో పరమాత్ముడు అనుగ్రహించును. భగవన్నామము ఆత్మపరమాత్మలను అనుసంధానము చేయు పరమ సాధనము. ఆ భగవంతుని ప్రేమస్వరూపమగు నామమును తీవ్రతరముగా ఆర్తితో ఉచ్చరించుటవలన హృదయమునందు రాపిడి కలుగును. అది గంభీరముగా నుండును. ఆ ధ్వనియొక్క ప్రభావము అపారము. ఆ ప్రభావముచేత పరమాత్ముడు ప్రకటితుడగును. పతంజలిమహర్షి తన యోగదర్శనమందు ఇట్లు నుడివెను.

స్వాధ్యాయాదిష్టదేవతా సంప్రయోగః। (2/44)

'నామమును ఉచ్చరించుటవలన తన ఇష్టదైవమైన పరమేశ్వరునియొక్క సాక్షాత్కారము లభించును".

యోగి సత్యసంకల్పుడగును. తానేదైనను వస్తువును పొందుటకు సంకల్పించినచో ఆ వస్తువు ఆయనముందు ప్రత్యక్షమగును. అట్లే విశుద్ధ -అంతఃకరణముగల అనన్యభక్తుడు పరమాత్ముని భక్తియందు నిమగ్నుడు కావలెను. ఆ స్వామిని ఏ రూపమున దర్శింపగోరునో ఆ రూపముననే అదే సమయమున ఆ సర్వేశ్వరుడు అతనిముందు ప్రకటితుడగును. గీత. 11వ అధ్యాయమున 54వ శ్లోకమునందు ఆ పరంధాముడిట్లు వచించెను.

భక్త్యా త్వనన్యయా శక్య అహమేవంవిధోఽర్జున ।
జ్ఞాతుం ద్రష్టుం చ తత్త్వేన ప్రవేష్టుం చ పరంతప ॥
(గీత. 11/54)

"అర్జునా! ఇట్టి నా చతుర్భుజరూపమును ప్రత్యక్షముగా చూచుటకును, తత్త్వజ్ఞానమును పొందుటకును, అందు ఏకీభావ స్థితినందుటకును కేవలము అనన్యభక్తిద్వారా మాత్రమే సాధ్యమగును".

ఒక మిత్రునకు తనకు ప్రియమైన ఇంకొక మిత్రుని కలిసికొనవలయునను తీవ్రమైన కోరికయుండును. ఈ విషయము ఆతని మిత్రునకు తెలిసినచో అతడు (మొదటివానిని) తన ప్రియమిత్రుని కలిసికొనకుండా ఉండగలడా? అట్లు జరుగదు. ఏలనన ఆ మిత్రునివలె తన స్నేహితుని ప్రేమతత్త్వమును ఎరిగినవారు ఉండరుకదా! అట్టి ఎడ ప్రేమస్వరూపుడగు పరమేశ్వరుడు తనకు ప్రియమైన భక్తుని కలిసికొనకుండ ఎట్లుండగలడు?

కనుక అన్ని కాలములయందును అన్ని దేశములయందును భక్తికి వశుడగు ఆ ప్రభువు అందఱకును తప్పక ప్రత్యక్షముగనే దర్శనమిచ్చును.

2. భగవంతుని కలిసికొనుటకు అనేక ఉపాయములు కలవు. వాటిలో సర్వోత్తమమైనది నిజమైన ప్రేమ (భక్తి)యే. శాస్త్రకారులు దీనిని అవ్యభిచారిణి భక్తి, భగవంతుని యందు అనురక్తి, ప్రేమభక్తి, విశుద్ధభక్తి అను పేర్లతో పేర్కొందురు.

సత్సంగము, భజన, చింతనము, నిర్మలత్వము, వైరాగ్యము, ఉపరతి, ప్రబలమగు కోరిక, పరమేశ్వరుని గూర్చిన వ్యాకులత క్రమముగా నుండినపుడే భగవంతుని మీద నిజమైన విశుద్ధప్రేమ కలుగును.

చాలామంది సోదరులకు భగవంతుడున్నాడను నమ్మకమే ఉండదు. ఇది బాధాకరమైన విషయము. ఎంతోమందికి భగవంతునిపై విశ్వాసముండి నప్పటికిని, వారు క్షణభంగురము, నశ్వరమగు మిథ్యాసుఖములలో మునిగితేలుచుండుటవలన ప్రాణప్రియుడైన ఆ స్వామిని కలియుటచే కలుగు ప్రభావమును, మహత్త్వమును ఎఱుగరు. కొందరు కొంత విని ఇతరులకు కొంత వినిపించి, మరికొంత విశ్వసించి ఆ ప్రభువును గుఱించి ఏ కొద్దిగనో తెలిసికొందురు. కొందఱు తమయొక్క స్వల్పప్రయత్నమునకే సంతోషపడి అచటనే ఉండిపోవుదురు. ఆ ప్రభువును పొందుటకు కొన్ని సాధనలు మాత్రము చేసి నిరాశచెందుదురు. వారు ద్రవ్యోపార్జనకు ఇచ్చు ప్రాధాన్యమును పరమాత్మ విషయమున చూపరు - అందులకై తగిన పరిశ్రమనుగూడ చేయరు.

"మేము చాల ప్రయత్నము చేసితిమి. కాని ప్రాణప్రియుడైన పరమేశ్వరుని దర్శనము లభించలేదు" అని కొందరు సోదరులు చెప్పుచుందురు. ఉరిశిక్షను తప్పించుకొను విషయమున చేయు ప్రయత్నమును జననమరణరూపమైన ఉరినుండి తప్పించుకొనుటకు ఎప్పుడైనను ప్రయత్నము చేసితివా? అసహ్యము, నింద్యము అగు స్త్రీ ప్రేమకు వశుడవై, ఆమెను కలిసికొనుటకు చేయు ప్రయత్నముతో సమానముగనైనను పరమాత్ముని కలియుటకు వూనికవహించితివా? ఒకవేళ అట్లు చేయనట్లైతే భగవంతుడు లభించలేదనుకొనుట సంపూర్ణముగ వ్యర్థమే.

బాణములతో ఏర్పరుపబడిన అంపశయ్యమీద భీష్మపితామహుడు పరుండియుండెను. ఆయన భగవంతుని ధ్యానమునందు మగ్నుడై యుండెను. భక్తుడు ఆ భీష్మపితామహునివలె భక్తిచే పరవశుడు కావలెను. అప్పుడే ఆ పరమేశ్వరుడు కూడ భక్తుని ధ్యాసలో నిరతుడై ఉండును. తన భక్తుని కలియుటకు ఉత్సుకత చెందును. గీతయందు కృష్ణపరమాత్మ ఇట్లు పలికెను.

యే యథా మాం ప్రపద్యంతే తాంస్తథైవ భజామ్యహమ్ । (గీత. 4/11)

పార్థా! భక్తులు నన్ను సేవించిన రీతికి అనుగుణముగ నేను వారిని అనుగ్రహింతును.

పరమాత్ముని పవిత్రనామమును నిరంతరము స్మరించుటవలన కలుగు ప్రభావము అపారమైనది. దానివలన క్షణక్షణము శరీరమునందు రోమాంచము కలుగుచుండును. అతని సమస్తపాపములు నశించును. భగవంతుడు తప్ప అతనికి ఏ వస్తువు రుచించదు. భగవంతుని విషయమున అత్యంత విరహవేదనతో వ్యాకులతకు లోనగుచుండును. అతని కనులనుండి అశ్రువులు ధారగా ప్రవహింపసాగును. దైవానుగ్రహప్రాప్తికై అతడు మూడు లోకములయందలి ఐశ్వర్యములను సైతము కాలదన్ని గోపికలవలె ప్రేమోన్మత్తుడై తిరుగుచుండును. నీటినుండి బైటకు తీసిన చేపవలె ఆ దేవదేవుని కొఱకు విలవిలలాడుచుండును. ఆ స్థితియందున్నప్పుడు అతడు ఆనందపరవశుడై, తన కత్యంత ప్రియుడైన శ్యామసుందరునియొక్క మోహనాకారమును దర్శించుచుండును. పరమాత్ముని చేరుటకు నిజమైన ఉపాయమిదియే.

ఎవరికైనను ఆ పరంధాముని చేరవలయునను గాఢమైన కోరిక యున్నచో, ఆతడు రుక్మిణి, సీతాదేవి, వ్రజవనితలు (గోపికలు) మున్నగువారివలె నిరుపమానమైన ప్రేమతో (ఆర్ద్ర) హృదయముతో భగవంతుని కలయిక కొఱకు విలపించవలయును.

పైన పేర్కొనిన విధముగా 'కలికాలమునందు భగవంతునియొక్క సాక్షాత్తు దర్శనమును పొందిన పురుషులు ప్రత్యక్షముగా కనిపించరు' అని అనుకొనుటకూడ సరికాదు. 'పూర్తిగా ఎవరికిని ఆ ప్రభువు యొక్క దర్శనము లభించలేదు' అని అనుటయు సముచితముగాదు. ప్రహ్లాదాదులవంటి వేలకొలది భక్తులలో ఏదో ఒక విశేషకారణముగనే ఎవరికో ఒకరికి లోకమున ప్రసిద్ధి కలుగుచుండును. లేనిచో అట్టివారు ఈ విషయమును విఖ్యాతమొనరించుటవలన తమకు ఏ ప్రయోజనమూ కలుగదనియే తలంచెదరు.

ప్రాపంచిక హితమునకు పూర్వోత్తరవిషయములను తెలిసికొనుట సముచితమని అందరును అనుకొనినచో అది సరియైనదే. కాని అట్టి శ్రద్ధాళువులగు శ్రోతలు లభించుటకూడ కష్టమే. యోగ్యత లేకపోయినచో వారికి విశ్వాసముండుట (వారు నమ్ముట) కూడ జరుగకపోవచ్చును. యోగ్యత లేనివారు ప్రవచనములను ప్రారంభించినచో దానికి ఏ మాత్రము విలువ ఉండదు. ఎవరును దానిని నమ్మరు.

పైన చెప్పినట్లు భగవంతుని దర్శించిన మహాత్ములు ఈ ప్రపంచమున తప్పక ఉందురని మనము విశ్వసించవలయును. అట్టివారు లభించలేదనినచో దానికి కారణము మన అశ్రద్ధయే (మన ప్రయత్న లోపమే). నమ్మకపోవుటకు మాఱుగా నమ్ముటయే అన్నిటికంటెను శ్రేయోదాయకము. పరమేశ్వరుని యందు నిజమైన భక్తిశ్రద్ధలు కలిగియున్నచో, ఇరువురు మిత్రులు ఒకరిని మఱియొకరు దర్శించుకొనినట్లు ఆ స్వామియొక్క మనోహరాకారమును ప్రత్యక్షముగ దర్శించగలము' అను విశ్వాసమును కలిగియుండుట ముఖ్యము.

❖ ❖ ❖

7. పరమాత్ముడగు శ్రీకృష్ణుని ప్రభావము

పరమాత్ముడగు శ్రీకృష్ణుడు సాక్షాత్తు పూర్ణ పరబ్రహ్మము యొక్క అవతారము. అంతకంటెను సాక్షాత్తు పూర్ణపరబ్రహ్మమే శ్రీకృష్ణుని రూపమున ప్రకటితుడయ్యెనని చెప్పుట ఇంకను సమంజసమగును. ఆయన దివ్యగుణములు, ప్రభావములు ఆశ్చర్యకరములు, ఉపదేశప్రదములు. ఆ స్వామి మధురలీలలు మన ప్రాచీన గ్రంథములయందు నిండారియున్నవి. శ్రీమద్భాగవతము, మహాభారతము, జైమినియొక్క అశ్వమేధ పర్వ గ్రంథము లందును, ఇంకను ఇతర పురాణాదులలోను భగవంతునిప్రేమ, ప్రభావము, ఐశ్వర్యములు, విభూతులను గూర్చిన విషయములు అడుగడుగునను ప్రస్తావింపబడినవి. అవి సుప్రసిద్ధములు. జన్మించుట తోడనే చతుర్భుజ రూపముతో ప్రకటితుడైన ఆ ప్రభువు భక్తులను అనుగ్రహించుటకై చిన్నబాలుడుగ రూపొందెను. ఆ స్వామి యశోదమాతకు తన నోటియందు బ్రహ్మాండమును చూపించెను. గోపబాలకులను, గోవత్సములను క్రొత్తగా సృష్టించెను. అక్రూరునకు మార్గమధ్యమున నీటియందును, రథముపైనను ఒకేసారి రెండుచోట్ల ఒకే రూపముతో తన దర్శనభాగ్యమును కలిగించెను. కంసుడు మొదలగు గొప్పరాక్షసవీరులను సునాయాసముగా (అవలీలగా) మట్టుబెట్టెను. గురుపుత్రుని, బ్రాహ్మణ పుత్రులను దేవకీదేవియొక్క మరణించిన పుత్రులను వారివారికి తెచ్చిఇచ్చెను. ఆ స్వామి ఒకేసారి తన రాణుల నివాస భవనములయందు విరాజిల్లుచు. వారిని వినోదింపజేసెను. ద్రౌపదీదేవి తనను ఆర్తితో కీర్తించినంతనే ఆమెకు అక్షయముగా చీరలను అనుగ్రహించి ఆమె పాతివ్రత్యమును, గౌరవమును కాపాడెను. దుర్వాసుడు అతిథిగా వచ్చినపుడు ద్రౌపదీదేవి ఆ ప్రభువును స్మరించెను. ఆ సంకటస్థితిలో వెంటనే ఆ ప్రభువు ప్రకటితుడై ఆమెను ఆదుకొనెను. కౌరవుల నిండుసభలో నున్న వారికి అందరకును తన విశ్వరూపమును చూపించెను. తనకు ప్రియమైన భక్తుడగు అర్జునునకు భక్తిజ్ఞాన రహస్యముల అంతరార్థమును హృదయంగమముగా తెలిపెను. అతనికి విశ్వరూప, చతుర్భుజరూప దర్శన సౌభాగ్యమును ప్రసాదించెను. అర్జునుడు జయద్రథుని (సైంధవుని) వధించు

సమయమున సూర్యాస్తమయమును కల్పించి, మరల సూర్యుని ప్రకటింపచేసి ఆ ప్రభువు అర్జునుని ప్రాణములను రక్షించెను. యుద్ధము ముగియగనే మొట్టమొదట ఆ పరమాత్ముడు రథమునుండి అర్జునుని క్రిందకు దింపెను. తదుపరి తాను స్వయముగా దిగుచుండగనే ఆ రథము కాలి భస్మమై పోవుచుండగా ఆ దృశ్యమును అర్జునునకు చూపెను. భీష్మద్రోణుల బాణాగ్నిచేత ముందుగనే రథము కాలిపోనున్నదనియు, కాని తాను తన సంకల్పప్రభావమున యుద్ధము ముగియునంతవరకు దానినట్లే (కాలిపోకుండ) ఉంచితిననియు ఆ పరమాత్ముడు పలికెను. అంపశయ్యమీద పడియున్న భీష్మపితామహుని బాధలనన్నిటిని ఆ పరంధాముడు తొలగించెను. ఆయనకు సాటిలేని బలమును, తేజస్సును, జ్ఞానమును ప్రసాదించెను. ఉత్తంకమహర్షికి తన దివ్యప్రభావమును, ఐశ్వర్యముతో కూడిన రూపమును చూపించెను. మృతిచెందిన పరీక్షిత్తుని పునరుజ్జీవితుని చేసెను. అశ్వమేధ యజ్ఞము చేయునపుడు పాండవులు స్మరించగనే ద్వారకనుండి రాత్రి సమయమున ఆకస్మికముగ అచటకు చేరుకొనెను. సుధన్వునితో యుద్ధము చేయునపుడు అర్జునుడు ఆ ప్రభువును స్మరించగా వెంటనే యుద్ధరంగమున ఆయన ప్రకటితుడయ్యెను. కళ్లెములను చేతబట్టి అర్జునునకు సారథి అయ్యెను. ఆయన తన కృష్ణరూపముననే పరమధామమునకు చేరుకొనెను. ఇట్టివి అనేక - అద్భుత కార్యముల కథలను చదువుటవలన అట్టి కర్మలు మనుష్యునకు అసాధ్యములని స్పష్టముగా విదితములగును. ఇట్టివి దేవతలకును, యోగులకును శక్తికి మించినవే యగును. ఈ చిన్న వ్యాసమునందు మిగుల సంక్షిప్తముగ ఆ పరమాత్ముని అద్భుతకార్యములను కొన్నిటిని తెలియజేయుట జరిగినది.

పరమాత్ముడగు శ్రీకృష్ణుడు ప్రేమస్వరూపుడు. ఆనందమూర్తి. ధర్మమును స్థాపించుటకును, భక్తిప్రపత్తులను నెలకొల్పుటకును, వాటి ప్రచారమునకును ఆ దేవదేవుడు అవతరించెను. భగవానుడు విశుద్ధ భక్తితత్త్వమును విస్తృతముగా ప్రవహింపజేసెను. దానినొకసారి అర్థముచేసికొనినచో భక్తుని హృదయము ద్రవించును. అతడు ఆనందమున ఓలలాడును. సంతోషమునకు పులకించని

వారు ఎవరు ఉందురు? ఆయన వాత్సల్యలీలలు అద్భుతములు. ప్రేమతత్త్వజ్ఞానము గంభీరమైనది. ఆ ప్రభువు అనుగ్రహము వలననే ఇవి అవగతమగును. శ్రీమద్భాగవతము మొదలగు పురాణములయందు గోపికలతో పరమాత్ముడు నెఱపిన ప్రేమలీలలు మనోజ్ఞముగా వర్ణించబడినవి. వాటిని చదివిన మానవుని మనస్సునందు అనేకవిధములగు సందేహములు ఉత్పన్నమగును. బాహ్యార్థములను మాత్రమే గ్రహించినచో ఆ ప్రేమయందు విషయవికారములే కనిపించును. కాని ఈ ఘట్టములను విశేషార్థములతో ఆలోచింపవలెను. గోపికలతో పరమాత్ముడు నెఱపిన ప్రణయలీలలు విషయజన్యములు, అనుచితములు కావని బోధపడును - అందువలననే ఉద్ధవుని వంటి మహాత్ములు, గౌరాంగ మహాప్రభువు వంటి త్యాగశీలురు, భక్తశిరోమణులు, సత్పురుషులు ఆ ప్రభువును వేనోళ్ల కీర్తించిరి. గోపికల ప్రణయము ఐహికపరమైనది ఏమాత్రమూ కాదు. వారు శ్రీకృష్ణుని సాక్షాత్తు పరమాత్ముడే అని హృదయపూర్వకముగా నమ్మియుండిరి. స్వయముగా ఆ గోపాంగనలే ఇట్లు పలికిరి.

న ఖలు గోపికానందనో భవాన్ అఖిల దేహినామంతరాత్మదృక్ ।
విఖనసార్థితో విశ్వగుప్తయే సఖ ఉదేయివాన్ సాత్వతాం కులే ॥

(శ్రీమద్భాగ. 10/31/4)

"సఖా! నీవు కేవలము గోపికలకు ఆనందమును కలిగించువాడవే కావు. సర్వప్రాణులలో అంతర్యామివైయున్నావు బ్రహ్మదేవుని ప్రార్థననుసరించి విశ్వమును పరిపాలించుటకు యదువంశమున జన్మించితివి".❖

వారి (గోపికల) ప్రేమ విశుద్ధమైనది. జ్ఞానవిలసితమని దీనివలన బోధపడును. వారి ప్రణయతత్త్వమును అలౌకికమైనదని సత్పురుష

❖ నీవు యశోద బిడ్డడవె నీరజనేత్ర సమస్తజంతుచే
తో విదితాత్మ వీశుడవు తొల్లి విరించి దలంచి లోకర
క్షావిధ మాచరింపుమని సన్నుతిసేయగ సత్కులంబునన్
భూవలయంబుఁ గావ నిటు పుట్టితిగాదె మనోహరాకృతిన్

(పోతన భాగ. 10-1039)

లందరును మిగుల ప్రశంసించిరి. అంతియేకాదు స్వయముగా ఆ సర్వేశ్వరుడు కూడ వారి ప్రేమతత్త్వమును, దాని వైశిష్ట్యమును అనేకవిధముల కొనియాడెను. అర్జునునితో ఆ ప్రభువు ఇట్లు నుడివెను.

నిజాంగమపి యా గోప్యో మమేతి సముపాసతే ।
తాభ్యః పరం న మే పార్థ నిగూఢప్రేమ భాజనమ్ ॥ (ఆదిపురాణము)

"ఓ పార్థా! వారు తమ శరీరములను నావిగా (పరమాత్మవిగా) తలంచిరి. అట్లు విశ్వసించి వాటిని రక్షించుకొనుచుండిరి. గంభీరమగు నా ప్రణయమునకు వారే పాత్రులు. వారిని మించినవారు ఇంకెవరును లేరు".

భగవంతుడు స్వయముగా జ్ఞానస్వరూపుడు. ఆయనయందు విషయ వికారములను గూర్చి శంకించుటకు తావేలేదు. పురాణములలో వర్ణింపబడిన విషయప్రసంగముల అర్థమేమిటని ఎవరైనా అడిగినచో నా సామాన్యబుద్ధికి తోచిన సమాధానము నేనిట్లు చెప్పెదను. ఇందు శబ్దముల బాహ్యార్థములనే పట్టుకొని ఊగులాడవలసిన పని లేదు. అది సముచితమూ కాదు. ఇతిహాసములు, స్మృతులు, పురాణాది గ్రంథములలో ఎక్కడైనను పరమేశ్వరునిమీద అసత్యవాది, కపటి, వ్యభిచారి మొదలగు దోషములు ఉన్నట్లు పైకి కనబడినను, మద్యమాంసములు సేవించెడివాడు, డాంభికము కలవాడు మున్నగు దోషములు ఉన్నట్లు అనిపించినను - అవి అన్నియును భ్రమ ప్రమాదముల వలన కలిగినవిమాత్రమే. వాటిని లోతుగా పరిశీలించి వాటి యథార్థములన స్వీకరింప (ఎఱుంగ) వలెను. సందర్భములను అనుసరించి అందలి సదుపదేశములను గ్రహించవలెను. తదనుగుణముగ వాటిని ఆచరించవలెను.

ప్రపంచము, నిరంతర పరివర్తనముతో కూడినది. దేశము, కాలము, వస్తువులు అన్నియును క్షణక్షణము మార్పు చెందుచుండును. పురాతన ఘట్టములందు ఒకదానికి మరొక దానికిని సమయముయొక్క వ్యవధి ఎక్కువగా ఉండును. ఆ కారణమున సమయానుకూలముగా మార్పులు జరుగుచుండును. ఈ కారణమున శాస్త్రములలో వర్ణింపబడిన విషయము లన్నిటియొక్క ఉద్దేశ్యము పూర్తిగా సరియగురీతిలో అవగతము కాదు.

అంతేకాకుండ మనదేశము చాలకాలము వరకు ఇతర సంప్రదాయముల వారి (విదేశీయుల) ఆధిపత్యములో ఉండెను. ఆ కారణముగ 'ధర్మమునకు విరుద్ధముగా మన శాస్త్రములయందు అసత్యము, కపటము, దొంగతనము మొదలగు చెడుభావములు చొప్పించబడెను'. అని అనుటలో ఆశ్చర్యమేమియును లేదు. కనుక పురాణములలో చెప్పిన విషయముల నన్నిటిని, సరియైన అర్థములతో ప్రతి అక్షరమును విశదీకరించుట మనవంటివారి తరముకాదు. వాటి పూర్వాపరముల సంబంధములను తగురీతిలో వివరించుట సామాన్యులకు అంతసులభము కాదు. అవి మిథ్యలనికాని, అసత్యములనిగాని పూర్తిగా ఋజువు చేయు బాధ్యతను మనమీద వేసికొనుటకూడ సరియైనదికాదు. అందులకు మనము అర్హులమూ కాదు - ఎందుకనగా మనము సర్వము తెలిసినవారము కాదు కదా! పరమాత్ముడు ఈ లోకమున అవతరించి లీలలను ప్రకటించెను. వాటియందు ఎక్కడైనను శాస్త్రమర్యాదకు విపరీతముగ ఏవైనను దోషములుగా భ్రమప్రమాదమున భాసించవచ్చును. కాని ఆ సర్వేశ్వరునియందు ఎప్పుడును, ఏ దోషమును ఉండజాలదని మనము నిశ్చితమైన అభిప్రాయమును కలిగియుండవలెను. ఆ సర్వేశ్వరుడు మహితాత్ముడు, ఆయన కార్యములు సర్వదా దివ్యములు. అందువలన పురాణములను, ఇతిహాసములను కూడ అసత్యములని చెప్పుట తొందరపాటే అగును.

ఆ పరమాత్ముని దివ్యలీలలు, ఆ ప్రభువు అవతరణలక్ష్యము, ఆయన చేయు కార్యముల ఆంతర్యము దేవతలకును, మహర్షులకును కూడ సంపూర్ణముగా అర్థము కాదు. భగవంతుడే స్వయముగా ఇట్లు పలికెను.

న మే విదుః సురగణాః ప్రభవం న మహర్షయః ।
అహమాదిర్హి దేవానాం మహర్షీణాం చ సర్వశః ॥ (గీత. 10/2)

"నా ఉత్పత్తిని అనగా నా లీలావతారవిశేషములను దేవతలు గాని మహర్షులుగాని తెలిసికొనజాలరు. ఏలనన నేను అన్నివిధములుగా ఆ దేవతలకును, ఈ మహర్షులకును మూలకారణమైనవాడను".

ఇతిహాసములను, పురాణములను రచించిన ఋషులు, భగవత్తత్త్వము

నెఱిగిన సిద్ధమహాపురుషులు యోగులే ఐనప్పటికిని వారికి గూడ పరమాత్ముడగు శ్రీరామచంద్రుని వైభవమును, శ్రీకృష్ణుని లీలలను, వాటి ప్రభావమును సంపూర్ణముగా వర్ణించుటకు సామర్థ్యము చాలదు. ఆ పరంధాముని కృపావిశేషము వలన ఆ మహాత్ములు పరమాత్మను గూర్చి ఎన్నియో విషయములను వివరించిరి. కాని అల్పబుద్ధులమైన కారణమున మనము వారి భావములను సరియైన రీతిలో అర్థము చేసికొనలేక పోవుచున్నాము. మన తెలియని తనమును (అజ్ఞానమును) ఆ మహనీయులకు ఆపాదించుచున్నాము.

అవతారరూపములో ప్రకటితుడైన ఆ పరమాత్మను ఋషులు సైతము గుర్తింపలేరని మహాభారతము వెల్లడించుచున్నది. వారిలో ఏ కొందరో తత్త్వమును తెలిసిన మహాత్ములగు మహర్షులే పరమేశ్వరుని కృపచేత ఆ స్వామిని తెలిసికొందురు.

రామచరితమానసమందు ఈ విషయము కలదు.

"భక్తుల హృదయములను ఆహ్లాదపరచు చందనరూపమైన ఓ స్వామీ! నీ అనుగ్రహము ప్రసరించినప్పుడే భక్తులు నిన్ను తెలిసికొనగలరు".

(రా.మా. అయోధ్యా. కాం. దో. 126/2)

పరమాత్ముడు ఏ శరీరముతో అవతరించునో ఆ శరీరమునకు అనుగుణముగనే ఆయన లీలలు ఉండును. ఆ ప్రభువు మానవ శరీరమందు ప్రకటితుడైనచో ఆయన చేష్టలు మానవునివలె నుండును. ఆ స్వామియొక్క మానవోచిత కర్మలను చూచి మహర్షులు, మునిగణములు సైతము భ్రమించుచుందురు. ఇక మనుష్యుల విషయమున చెప్పవలసినదేమున్నది? వసిష్ఠమహర్షి ఇట్లు నుడివెను.

"స్వామీ! మీరు ఆచరించుచున్న మానవోచిత కార్యములను జూచి నా హృదయము అపార మోహమగ్నమగుచున్నది". (రా.మా. ఉ.కాం. దో.47/2)

మహాభారతమునందలి అశ్వమేధపర్వములోని 53వ అధ్యాయమునందు ఒక కథ గలదు. కౌరవ పాండవుల యుద్ధము ముగిసెను. మహారాజగు యుధిష్ఠిరుని వీడ్కొని పరమాత్ముడగు శ్రీకృష్ణుడు హస్తినాపురమునుండి